

V znamenju 8. marca

Vsakoletni osmi marec, svetovni dan žensk, nikakor ni bil razglašen kot poseben dan v letu zato, da bi ob njem ženske vsega sveta skupaj z vsemi delovnimi ljudmi slavile kakšne posebne, odločilne ali celo dokončne zmage. Če bi to bil zgolj praznik zmag, potem bi kot praznik izgubil svoj smisel in namen. Tako bo osmi marec ostal še dolgo kot poseben dan v letu, namenjen kot pobuda vsem ženskam sveta, da se borijo za enakopravno mesto in vlogo v sodobni družbi v vseh različnih deželah. Vsakoletni osmi marec naj bi spet in spet opozarjal, kako je ženska kot pripadnica svojega delovnega ljudstva mnogokje kot ženska v slabšem, težjem položaju, nasproti moškemu, da ji je še marsikje osporavana pravica dostopa do vseh oblik izobrazbe, pravica dostopa do vseh vrst služb in dela in še posebej pravica do enakopravnega odločanja o vseh vprašanjih družbe, v kateri živi.

Pa vendar so v vsebini praznovanja osmega marca zajete tudi mnogotere dosedanje zmage žensk in njihovega boja, ki je bil kaj pogosto dvojne narave: boj za pravice delovnih ljudi, ki jim pripada ženska in boj za pravice ženske do enakopravnega položaja z moškim v določenih družbenih okoljih. Vrsta je zmag, ki so sad boja vseh delovnih ljudi in hkrati tudi sad posebnega boja žensk za njihove pravice, za njihov prostor pod soncem.

Naš jugoslovanski osmi marec nosi v sebi še posebno pomembno obeležje. V njem se zrcali vse veliko delo, ki ga je opravila ženska, ko se je vedno pridružila boju delovnih množic za pravice delovnega človeka, za boljši kos kruha, za lepše življenje svojih otrok, za svobodo in demokracijo svoje domovine in za utrjevanje miru in napredka v svetu. Mnogoteri socialni spopadi delovnih ljudi s kapitalističnimi oblastniki ne bi imeli takega učinka, če ne bi v njih sodelovale tudi ženske in dale takemu boju delavskega razreda tisto pomembno človeško razsežnost, ki je vedno globoko odmevala tudi v širši demokratični javnosti.

Neizmerljiva je vloga in zasluga žensk Slovenije in Jugoslavije v obdobju najhujših preizkušenj jugoslovanskega ljudstva in mnogih drugih ljudstev v teku velike protifašistične narodnoosvobodilne vojne. Če kdaj, je v tem boju ženska v dejanjih izkazala svojo popolno enakopravnost, enakopravnost v boju in trpljenju, v zmagi in smrti. Ne bi bilo ne takega osvobodilnega boja ne take zmage brez dragocene in množične udeležbe žensk v njem.

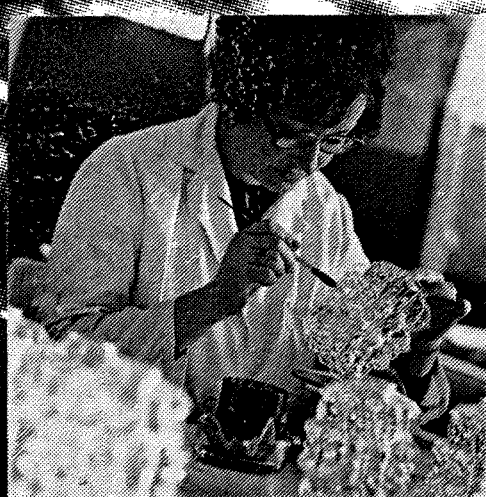
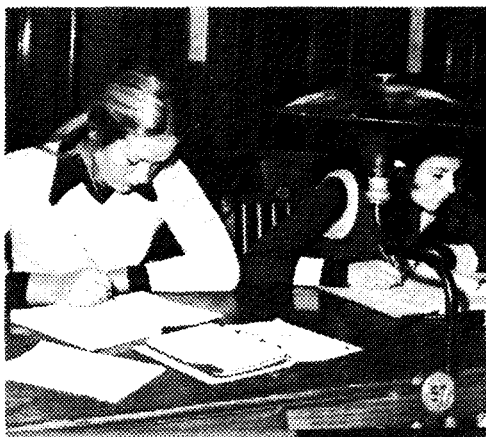
Nič manj ne velja taka ugotovitev tudi za vse tisto, kar je pomenilo vsebino našega življenja in dela v svobodi v novi Jugoslaviji, v graditvi nove družbe, ki ji je temelj socialistično samoupravljanje.

Prav zato je vsak osmi marec po svoji vsebini nujno bogatejši zavoljo vse zaznavnejšega deleža žensk v graditvi našega življenja v svobodi in neodvisnosti. **K. D.**

Št. 9

5. marca 1981

Leto XIX

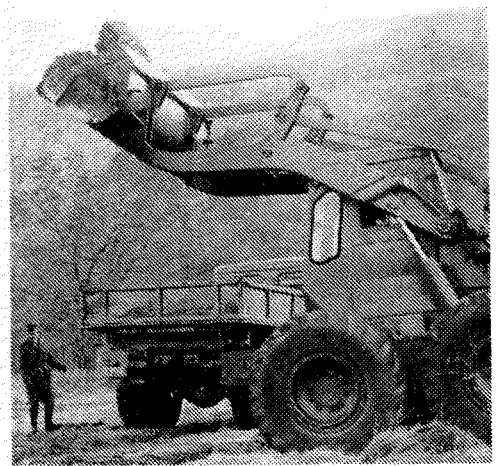

Čestitamo za praznik

7. marec – dan inženirstva

Ko posamezen rod naše vojske slavi svoj praznik, praznuje z njim vsa armada in vse ljudstvo. Taki dnevi so vedno vezani na junaške dogodke iz našega NOB, pomnik žrtvam, ponosni spomin na zmago kot nadaljevanje tradicij iz bogate revolucionarne preteklosti.

Pisalo se je leto 1943, ko je sovražnik spet močno stisnil obroč okrog partizanskih enot, tokrat ob reki Neretvi. Še en poskus, da bi uničili jedro narodnoosvobodilnega gibanja z Vrhovnim štabom in tovarišem Titom na čelu. Takrat so partizani izbojevali zmago v zgodovinski bitki, znani pod imenom »bitka za ranjence«. Pionirska četa Vrhovnega šta-

ba je pri Jablanici podrla še zadnji most čez Neretvo na tem območju. Sovražnik je bil prepričan, da bodo partizani poskušali s prebojem na drugi strani, proč od reke. Tam je koncentriral svoje sile. Še isto noč pa je tovariš Tito borcev ukazal: Zgradite nov most!

In so ga zgradili. V noči od šestega na sedmi marec. Prek njega je prešel Vrhovni štab z glavnino moči operativne skupine NOVJ s 4000 ranjenci in bolniki. To je bila največja zmaga naših inženircev, nikakor pa ne edina. Inženirstvo ima bogato vojno preteklost in velike zasluge v obnovi in izgradnji naše domovine. Tri in pol desetletja nepretrgane krepitve naših oboroženih sil in njihovega inženirstva, njenih delovnih zmag in ustvarjalnih dosežkov v socialistični, samoupravni in neuvrščeni skupnosti enakopravnih narodov in narodnosti imajo svoj epohalni pomen v zgodovini socialistične Jugoslavije.

Letos, ko prvič praznujejo svoj praznik brez vrhovnega komandanta, tovariša Tita, so še bolj trdno odločeni nadaljevati svoje poslanstvo, vtkati v vsak vgrajen kilometer ceste, vodovoda, mostov in drugih objektov niti bratstva in enotnosti ter trdnih vezi z našimi ljudmi. Ob njihovem prazniku jim želimo še večje uspehe pri krepitvi bojne pripravljenosti in pri nadaljnjem razvijanju socialističnih samoupravnih družbenih odnosov. Zaradi nas vseh, za lepši jutri!

Lepo je biti inženirec

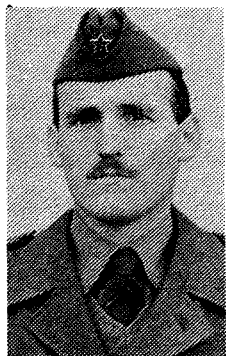
Dragan Djordjević

Milosav Bogdanović

Josip Krošlin

Stanko Kranjec

Spahija Avdilj

Branko Milovanović

Tudi letošnji 7. marec, dan inženirskih enot bodo pripadniki tega rodu dočakali z opaznimi rezultati na področju strokovno-vojaške pripravljenosti vojakov in starešin.

Pogovarjali smo se z vojakom enote Mihajla Djurdjevića.

JOSIP KROŠLIN: Vesel sem, ko prvič s svojimi tovariši čakam dan inženirstva kot njegov pripadnik. V armadi se želim izučiti enega od poklicev, s katerim bi nadaljeval svoje življenje.

DRAGAN DJORDJEVIĆ: Kot gradbeni tehnik se v armadi v svoji stroki dobro izpopolnjujem. Praznik našega rodu pričakujemo z dobrimi uspehi preteklega obdobja.

SPAHIJA AVDILJ: Naš praznik pričakujem z nestrpnostjo, saj, kakor sliše od starejših tovarišev, se bomo srečali z mladino mesta, v katerem živimo.

STANKO KRANJEC: Dela, ki jih tu opravljamo, so podobna onim, ki jih opravljajo tisti brez vojaške uniforme. Rad bi izkoristil tu tudi svoj poklic geometra.

MILOSAV BOGDANOVIĆ: Dan inženirskih enot pričakujemo z vrsto rezultatov v izobrazbi in vzgoji vojakov, tako pri izvajanju del na cesti kot v pomoči raznim mestnim skupnostim.

BRANKO MILOVANOVIĆ: Kot marljiv vojak služi za zgled ostalim. S svojim strokovnim znanjem je vedno pripravljen pomagati. Ponosen sem, da sem inženirec, pravi. Nekoč sanje, so danes postale resnica.

P. NIKOLIĆ

Kako so slovenski fantje iz italijanske vojske v Torinu odhajali k partizanom

V italijansko vojsko sem bil vpoklican 30. marca 1939. leta. Na vojaškem okrožju v Vidmu sem bil določen v 16. peš polk v Cosenco. Tam sem bil nekako do meseca marca 1940. leta, ko so me poslali v »bataljon speciale« v Benevento. Po dveh mesecih bivanja v Benevetu so me poslali s spremstvom v 91. peš polk v Torino. Pri tem polku sem bil približno pol leta nato pa so me premestili v novo formirano 10. mitralješko protiletalsko četo s sedežem v Torinu. Komanda čete je bila v tovarni čokolade Veneh Unica, dve leti pa sta bili na torinskem letališču. Tu so me zaposlili v pisarni. Opravljal sem razna dela, med drugimi pisal tudi naloge za premestitve ali dopuste za vojake, ki niso bili doma s Primorske. Nekako novembra 1941 sem dobil od doma pismo, v katerem je bilo sporočilo, da bom v kratkem dobil telegram, katerega se naj ne ustrašim, ker bo sporočilo lažno. Čez nekaj dni sem res dobil telegram: »Priidi hitro domov, mama na smrt bolna! Franc« Telegram je bil pisan v italijanščini. Telegram sem takoj pokazal svojemu komandantu. Določil je, naj si napišem dokument za pet dni dopusta in dokumente za prevoz. Še istega večera sem odpotoval iz Torina in prispel naslednji dan zvečer domov. Mama je bila zdrava. Povedala mi je, da je telegram poslal Franc Kacin iz Rupe, in da želi nujno govoriti z mano. Takoj sem odšel do njega. Kacin mi je predstavil dva tovariša in sicer: tovariša Cvetka in tovariša Srnjaka. Za tovariša Cvetka sem pozneje ugotovil, da je bil to krojač Jaka Stucin, doma iz Cerknega, poznejši sekretar oblastnega komiteta za Gorenjsko. Za drugega pa pravega imena nisem nikoli izvedel. Tovariša sta se zanimala, kakšni so pogoji in možnosti Slovencev, ki služijo italijansko vojsko, da se jih napoti k partizanom. Dogovor je bil, da se vojaki Slovenci, ki bi odšli iz italijanske vojske poprej javijo pri meni, da bi jih organiziral za vrnitev v domače kraje. Tovariš Cvetko mi je takrat razlagal o nalogah in ciljih OF, o partizanih in dajal napotke, kako naj bi čimveč ljudi spravili iz italijanske vojske k partizanom.

Ob vrnitvi v svojo enoto sem s seboj odnesel sveženj plakatov pisanih z roko, z rdečo barvo, z gesli: »Smrt fašizmu-Svoboda narodu!« in pred odhodom mi je tovariš Cvetko še naročil, naj zaupano delo opravljam previdno.

Takoj po prihodu v enoto sem se začel zanimati, če je v kakšni vojaški pisarni Slovenec, ki bi mi lahko naredil potrebne ponarejene dokumente. Slovence sem sicer našel, vendar ni bil nobeden od njih pripravljen sprejeti te naloge. Sam sem začel z agitacijo med vojakmi. Najprej sem pridobil tri vojake Slovence, ki so bili pripravljeni oditi k partizanom. Poskrbel sem za potrebne dokumente tem trem tovarišem. Njih imen se danes ne spominjam več, vem samo to, da je bil eden od njih doma iz Spodnje Idrije. Napotil sem jih v Krnice nad Jagnjčami k Francu Kacinu, ki jih bo razporedil. Kmalu potem je prišel k meni Franc Uršič, doma nekje s Tolminskega. Hotel je dokumente. Ker sem ga prvič videl, mu tega nisem takoj uredil. Zaradi varnosti sem najprej preveril njegovo zanesljivost. Čez nekaj dni sem mu le naredil z naročilom, naj se mi takoj javi s telegramom, ko pride domov, telegram pa naj se glasi: »Vse je v redu, podpis«. Čakal sem, sporočila ni bilo. Po tednu dni me je ponovno obiskal in prosil za dokumente. Dejal je, da je najprej odnesel kovček orožja in municije, sedaj pa potrebuje ponovno dokumente za odhod iz Torina. Bil je namreč orožar pri 92. peš polku. Naslednji dan sem dobil telegramsko sporočilo: »Vse v redu«.

Poslej fantov ni bilo potrebno več iskati, sami so prihajali k meni, da sem jim izročal potrebne dokumente. V juniju sem zaprosil za štiri dni dopusta z izgovorom, da grem v Milano, kjer naj bi se srečala s sestro, ki pride obiskat moža. Dobil sem potrebne dokumente za dopust v Milano, sam pa sem ponaredil dokumente za odhod domov. Pri Kacinu sem zopet srečal tovariša Cvetka. Izrazil sem mu željo, da želim oditi k partizanom, pa mi je odvrnil, da jim tako veliko več koristim, kot

če bi bil pri partizanih. Po njegovem navodilu sem se vrnil v enoto in opravljal iste naloge.

Veliko teh fantov sem poslal iz italijanske vojske k partizanom, ne vem natančno.

Ostali sem do razpada Italije in opravljal naročene dolžnosti. Ob razpadu Italije sem zamenjal uniformo za civilno obleko v neki privatni hiši in odšel na pot do Gorice. Iz Torina do Gorice me je spremljala Anita Konjedić iz Gorice. Preskrbela mi je tudi zvezo za odhod iz Gorice po kurirski zvezi. Šel sem prek Brd čez Tolminsko, Baško grapo in prišel do Zelina. Tu sem srečal prvega partizana, ki je stražil most na Želinu. Bil je domačin, ki sem ga dobro poznal in sicer Janez Magajna iz Masor.

S tem člankom želim, da bi morebiti kdo izmed teh ljudi, ki so bili udeleženi odhoda k partizanom iz italijanske vojske prek te javke, prebral ta članek. Želim da se javi na moj naslov. Prosim tudi druge, med njimi tudi sorodnike teh fantov, če o njih karkoli vedo, naj mi sporočijo. Za vsako obvestilo vam bom hvaležen.

Ti podatki bi mi veliko pomenili za nadaljnje pisanje spominov in bo tudi delček naše zgodovine iz NOB, ki nikakor ne sme v pozabo.

FRANC ŠTUCIN-DUŠAN
Celje, Malgajeva 18

Podpirajmo poštenost

Pred časom sem v našem časopisu TV-15 prebral, kako tovariš Srečko Sorli piše o prizadevanjih za boljše delovne rezultate in za pošteno delo. Strinjam se z njim in mislim, da si moramo vsi prizadevati za boljše gospodarjenje, obenem pa moramo pomagati pri odkrivanju nepravilnosti in zlorab. Pri tem se moramo mi, borci, še posebej izkazati.

V današnjih razmerah, ki so mnogo boljše kot med vojno, je marsikdo že pozabil, kako trdo, neizprosno in pošteno smo se bojevali: Kljub temu, da smo včasih tudi stradali, med nami ni bilo kraj, zlorab in podobnega. Pa tudi tisti redki primeri, ki so se včasih pojavili, so bili strogo kaznovani: vemo za primere, ko so koga obsodili na smrt, ker je ukradel dva kilograma govedine ali pet krompirjev.

Seveda je danes drugače, toda velikokrat odkrijemo, da so med nami še takšni, ki nočejo delati pošteno, ki zlorablajo trud delavca.

Tudi mi, člani borčevske organizacije, lahko veliko pripomoremo k odpravi različnih nepravilnosti. Se pa zgodi – čeprav se ne bi smelo – da včasih posamezniku, ki na primer v delovni organizaciji odkrije kakšno poneverbo, ne pustijo, da bi to povedal. V takih primerih bi posameznika morala njegova organizacija podpreti, mu pomagati. Tudi organizacija zveze komunistov mora pomagati odkrivati in preprečevati razne zlorabe in poneverbe. To pa še posebej zato, ker so velikokrat med krivci za takšna dejanja tudi komunisti in tudi vodilni delavci.

Napisal sem vam le nekaj svojih misli o tem, kako se moramo tudi člani borčevske organizacije vključevati v splošna prizadevanja za boljšo produktivnost in za doslednejše uresničevanje samoupravnih pravic in še posebej dolžnosti!

FRANC ZORKO
Dolenja vas
Artiče

Pa brez zamere

Odmev na preskrbo z orožjem, 6. števec TV-15

Upam, da me Slavko Fratrik ne bo slabo zapisal v svojo beležnico, če v njegovem članku Preskrba z orožjem, objavljenem v TV-15 dne 12. februarja letos, nekatere stvari popravim. V članku namreč pravi, da je zgodaj spomladi 1942 prišla na Šentviško planoto »prva partizanska enota pod vodstvom Platiše in Bička, legendarnega heroja iz Dražgoške bitke«. Res je, da je Biček potoval s svojo četo tedaj prek te planote, vendar v njej ni bilo Platiše. Franc Platiše je s svojo četo prišel na Šentviško planoto sredi leta 1942 in nima z Bičkovno četo nič skupnega. Dalje pravi Fratrik, da je bil Biček rojen v vasi Pale na Šentviški planoti. Da ne bo pomote: Biček je bil rojen na Prapetnem brdu na Šentviški planoti. Vasi z imenom Pale pa na tej planoti ni.

EDVIN PERVANJE

Pokongresna obzorja Sovjetske zveze

Že na lanskem oktobrskem plenumu centralnega komiteja sovjetske partije je Leonid Brežnjev opozoril, da ni treba od 26. kongresa, ki so ga tedaj pripravljali in ki je potekal konec letošnjega februarja, pričakovati nič senzacionalnega, se pravi nikakršnih odločilnih zasukov v zunanji ali notranji politiki. Zdaj, ko je kongres končan, ko je Brežnjev orisal notranjo in mednarodno smer razvoja Sovjetske zveze v prihodnjih nekaj letih in ko so kongresni sklepi postali hkrati vodilo državne politike, je moč izpostaviti zlasti dve značilni potezi tega kongresa: navzven zvrhan koš ponudb in pobud za dialog z drugo veliko silo, navznoter pa obrisi novih meja gospodarskega in socialnega razvoja pod geslom »Vse za blaginjo ljudstva«.

Mednarodne okoliščine, v katerih je kongres potekal, so zares bile vse prej kot ugodne ne le za Sovjetsko zvezo marveč za celotno stanje v mednarodnem življenju. Iz Washingtona so prihajale hude obtožbe novega ameriškega vodstva na račun Sovjetske zveze in njene vloge v svetu, kar vse naj bi nakazovalo še ostrejši potek v odnosih med velesilama. Reaganove obtožbe proti Sovjetski zvezi kot poglavitnemu podpihovalcu svetovnega terorizma in njegove napovedi odločilnih ukrepov proti osvobodilnim silam v El Salvadorju in hkrati proti Kubi, so naznanjali porajanje novih središč mednarodne napetosti.

Brežnjev ni odgovoril v istem jeziku. Nasprotno, prišel je s ponudbo za pogajanja z drugo velesilo o mnogih ključnih svetovnih vprašanjih, še posebej o

ustavitvi oboroževalne tekme. Zlasti jasen je bil Brežnjev pri ponudbi neposrednega srečanja z novim ameriškim predsednikom. Po prvih odmevih sodeč, je Brežnjev napravil s svojimi predlogi zaznaven vtis pri nasprotniku. Mogoče to označuje začetek sicer dolgotrajnega procesa približevanja in zglajevanja poti, po kateri bi utegnili priti v določnem trenutku do neposrednih stikov med voditeljema obeh držav. Seveda pa je na tej poti vrsta zelo kočljivih in zašiljenih vprašanj, Afganistan, Perzijski zaliv, Iran in vojna na Srednjem vzhodu, jugovzhodna Azija, Kuba, Salvador itd.

Očitno je, da se bo Sovjetska zveza v pokongresnem delovanju usmerila k prizadevanjem, da uresniči cilje, ki jih je postavil Leonid Brežnjev v svojem govoru, se pravi preprečiti novo stopnjevanje oboroževalne tekme in tako zaostrovanje odnosov med velesilama, ki bi prešlo razsodne meje.

Hkrati pa bodo kongresni sklepi silili sovjetske voditelje, da se z dosti večjo vnemo lotijo poglavitnih in vse bolj pekočih notranjih gospodarskih in socialnih vprašanj. Že dva kongresa sta mimo, pa še vedno niso zmogli uresničiti naloge o bistvenem povečanju življenjske ravni sovjetskega prebivalstva. Industrijska rast je iz leta v leto pojemala in je njeno nazadovanje doseglo točko, ko začenja zmanjkovati sredstev za razširjeno reprodukcijo. Odtod tolikšna zagnanost za dvig produktivnosti dela. Ta produktivnost je v vsem četrtletju nazaj rastla res trikrat hitreje kot v Združenih državah, vendar je današnja stopnja te rasti še vedno komaj

malo pod polovico stopnje rasti produktivnosti dela v Združenih državah. Vrh tega se sovjetsko gospodarstvo ta hip otepa z velikanskim nasprotjem, ki se kaže v tem, da je pretežni del delovnih mest v zahodnem delu države, surovinska baza pa daleč na vzhodu, v Sibiriji, medtem ko so vse rezerve delovne sile v južnih delih države.

Sovjetsko gospodarstvo ne bo sposobno rešiti vseh nakopičenih vprašanj, če ne bodo spremenili ali vsaj prilagodili samega obstoječega sistema, ki nikakor ne spodbuja rasti produktivnosti. Kongres ni nakazal nobene jasne odločitve, ki bi peljala k gospodarski reformi, četudi ni mogoče govoriti, da težnje po njej ne bi bile žive v gospodarski stvarnosti.

Dva poglavitna izziva je imel 26. kongres pred seboj, po eni strani je šlo za vprašanje, kako se bo kongres postavil spričo vse bolj nevarne napetosti v svetu in kako bo nakazal bodoče ravnanje sovjetske politike v odnosu do druge velesile in v odnosu do vseh najbolj kočljivih vprašanj sedanjega časa. Drugi izziv pa je za kongres pomenila vse prej kot ugodna ekonomska situacija Sovjetske zveze, ki terja dosti bolj korenit poseg v gospodarske tokove, kot so bili doslej.

Vsekakor svetu ni vseeno, kakšno pot ubere taka velesila, kot je Sovjetska zveza, na katero odpade petina vse svetovne industrijske proizvodnje in skoraj polovica vseh rušilnih sredstev, se pravi orožja.

Drago Košmrlj

Kaj se dogaja z našim avtomobilom?

Lani smo v Jugoslaviji porabili 2 milijona 133 tisoč ton motornega bencina. Povprečno je lastnik avtomobila z njim prevozil 11 tisoč kilometrov in za to porabil tisoč litrov bencina. To so v zvezni gospodarski zbornici že dokaj natančno izračunali. Vendar se s tem izračunom niso zadovoljili. Še pomembneje kot to je, kaj lahko pričakujemo v letošnjem letu in koliko bencina pravzaprav moramo kupiti za naše avtomobile?

Prve napovedi so zanimive. Pričakujejo, da se bo poraba motornega bencina letos zmanjšala približno za petino, in da bo Jugoslovan povprečno prevozil le še 8.800 kilometrov. Ali to pomeni, da so naglemu razvoju avtomobilske industrije štete ure? Nekateri so na to vprašanje že dali pritrdilen odgovor, vendar bi z vso rečjo kljub vsemu kazalo le še malo počakati.

Poglejmo najprej, kakšne so naše možnosti za nakup nafte v tujini in kaj lahko pričakujemo na področju cen. Naša država načrpa doma okrog 26 odstotkov porabljenega nafte, vse drugo mora uvažati. Statistike pravijo, da se je uvoz v zadnjem obdobju vrtel letno 12 do 13 milijonov ton in da znašajo zaloge nafte na svetu največ še za naslednjih 40 do 50 let.

Leta 1973 smo morali za tono nafte odšteti 160 milijonov dolarjev. To je znašalo približno 6 odstotkov sredstev, ki smo jih iztržili z izvozom. Letos bomo za nakup nafte na tujem po vsej verjetnosti morali odšteti že 35 odstotkov ustvarjenih deviz oziroma 3 milijarde dolarjev. Naša devizna bilanca je močno obremenjena in na dlani je, da moramo za nafto skrajno varčevati. Še pred tremi leti je bencin na naših črpalkah veljal 2,80 dinarja, sedaj moramo za liter odšteti že 26 dinarjev. Podražili smo ga torej skoraj za desetkrat. S temi podražitvami smo se znašli v zgornjem delu lestvice cen bencina v svetu.

Strokovnjaki so namreč izračunali, da so naše cene takoj za belgijskimi, in da je veliko vprašanje, če jih v kratkem ne bo potrebno znova povečati.

To pa je za lastnike avtomobilov pri nas veliko breme. V zveznem zavodu za statistiko so ugotovili, da je moral lani voznik povprečno plačati na mesec za gorivo 2.166 dinarjev. To pa seveda ni bil edini strošek. Podražilo se je praktično vse, od avtomobilov do rezervnih delov, servisnih storitev in podobno. Za nekatere stvari je bilo potrebno odšteti celo enkrat več kot pred dobrimi dvema ali tremi leti.

Poznavalci razmer trdijo, da smo doslej zaradi podražitev prihranili okrog 70 odstotkov bencina, medtem ko naj bi preostale prihranjene količine odpadle na tako imenovani par-nepar in na druge ukrepe, ki smo jih sprejeli v preteklem obdobju. Tudi ta podatek kaže, da smo na podražitve močno občutljivi in da si v letošnjem letu ne bo mogoče privoščiti niti tistega, kar smo si lahko – vsaj kar zadeva avtomobile – v letu 1980.

Odtod tudi črnoglede napovedi za prihodnost. Mnogi so že začeli govoriti o krizi avtomobilizma tudi pri nas, čeprav za sedaj proizvajalcem še ne kaže tako slabo. Toda črni dnevi utegnejo kaj kmalu nastopiti in takrat bo za mnoge najbrž že prepozno. Iz Beograda, denimo, poročajo, da so nekateri predstavniki tujih avtomobilskih tovarn avtomobile s konsignacije enostavno vrnili, ker jih niso mogli prodati. Nekateri trgovske organizacije, ki se ukvarjajo s prodajo avtomobilov v državi, prodajo v teh dneh menda le še 10 odstotkov količin, ki so jih zabeležili v zlatih časih. Vsa zadeva je prizadela celo mnoge avtošole, ki so naenkrat ostale brez dela.

Proizvajalci avtomobilov za sedaj molčijo. O napovedanih novih podražitvah zaenkrat ni ničesar

slišati. Nasprotno, govor je o pocenitvah posameznih avtomobilov, ki naj bi bili tako kupcem vendarle nekoliko bolj dosegljivi. To pa je znamenje več, da je položaj resen in da po starem ne bo mogoče več naprej.

Slovenski trg z bencinom oskrbuje Petrol in Istra benz. Podatki, ki sta jih sporočila, pravijo, da smo leta 1978 porabili 2 milijona 520 tisoč ton naftnih derivatov in da jih bomo letos le še milijon 840 tisoč. V prvi vrsti bomo poskrbeli za redno proizvodnjo, ki je odvisna od uvožene nafte in šele nato za pogon avtomobilskih motorjev.

Tak vrstni red je nujen, pomeni pa, da bo treba tudi v naši republiki z bencinom še kako varčevati. Nekateri strokovnjaki predvidevajo, da bo letošnja poraba bencina na črpalkah za okrog 20 odstotkov manjša, kot je bila pred tremi leti, možno pa je, da bo to zmanjšanje še večje.

Vrst na bencinskih črpalkah tako rekoč ni več. V Beogradu so še lani prodali dnevno 10 ton bencina, sedaj ga prodajo samo še šest. In tako je menda še marsikje. Že to kaže, da novih varčevalnih ukrepov skorajda ne potrebujemo, vsaj ne v avtomobilizmu. Če bodo sedanje napovedi obveljale, se bomo pomanjkanju bencina letos morča lahko izognili, kljub omejenim količinam, ki bodo na voljo. Porabo bomo – če ne bo prišlo do nepredvidenih težav – torej spravili v realne okvire. Videti pa bo treba tudi, kaj bo z avtomobilsko industrijo. Še daleč nam namreč ne more biti vseeno, kaj se z njo dogaja, saj bomo morebitne posledice vsi še kako občutili. Morebiti je vendarle napočil trenutek, ko bo tudi v tej industriji mogoče dosledneje uveljaviti nove družbenoekonomske odnose, kaj se med seboj tesneje povezati in opraviti vrsto drugih nalog, o katerih smo doslej sicer veliko govorili, pa malo storili.

Darko Marin

S seje sveta za ohranjanje in razvijanje tradicij
NOB pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije

Težave z muzejem

Predsedstvo RK SZDL Slovenije je že lani junija imenovalo iniciativni odbor za izgradnjo novega muzeja ljudske revolucije Slovenije. Ta organ je v začetnih prizadevanjih in po obsežni javni razpravi izbral tudi lokacijo za zgradbo novega muzeja, imenovana je bila komisija in razpisan vsejugoslovanski natečaj za izdelavo idejnega načrta novega muzeja, pripravljen je bil tudi predlog družbenega dogovora o financiranju tega objekta kot tudi še cela vrsta manjših pripravljanih nalog, vse z namenom, da bi gradnja muzeja revolucije prispela še pravočasno v srednjeročni plan investicij za obdobje

1981-1985. Ob znanih stabilizacijskih težavah so tako družbenopolitični kot drugi pristojni organi podprli predlog dvostopenjskega dela, pri čemer naj bi v sedanjem petletnem obdobju zgradili dve petini celotnega objekta (do končane tretje faze), v naslednjem petletnem obdobju pa preostale tri petine. Ravnatelj muzeja ljudske revolucije Stane Mrvič je v svojem poročilu svetu za ohranjanje tradicij NOB (pri RO ZZB NOV) izrazil dvom o nemotenem poteku del, kakor so načrtovana, če se ne bodo za to zares zavzeli vsi, ki so na začetku dali družbenopolitično podporo za gradnjo novega

muzeja.

Člani sveta so na svoji zadnji seji podprli tudi vsebinsko zasnovano revijo Borec in opozorili, da mora revija vzpostavljati stik s sedanjostjo z aktualnimi prispevki, ter da bo treba storiti tudi znotraj borčevske organizacije več za povečanje naklade te revije.

Ko so obravnavali naloge sveta v tem letu, so njegovi člani ugotavljali, da je potrebno med naloge vnesti tudi pregled dejavnosti na področju razvijanja tradicij v borčevskih organizacijah ter pregled nalog, ki jih svet predlaga kot primarne za delo na tem področju.

B. Ž. J.

Seja predsedstva RO ZZB NOV Slovenije

Za prihodnjo sejo predsedstva RO ZZB NOV Slovenije, ki jo sklicuje predsednik slovenske borčevske organizacije Janez Vipotnik, je predlagan naslednji dnevni red:

1. potrditev zapisnika 20. seje predsedstva republiškega odbora ZZB v NOV Slovenije,
 2. predlog družbenega plana SR Slovenije za obdobje 1981-1985,
 3. informacija o nekaterih aktualnih vprašanjih s področja borčevsko-invalidske zaščite,
 4. naloge ZZB NOV v uresničevanju družbene samozaščite,
 5. poročilo o poslovanju delovne organizacije Založba Borec v letu 1980,
 6. poslovnik o delu RO ZZB NOV Slovenije in njegovih organov (prečiščeno besedilo),
 7. zaključni račun RO ZZB NOV Slovenije za leto 1980,
 8. Borštnikovo srečanje v letu 1981,
 9. kadrovske zadeve,
 10. razno.
- Seja bo 11. marca ob 9. uri v veliki sejni sobi RO ZZB NOV Slovenije na Vrtači 11 v Ljubljani.

Trideset let športnega društva Invalid Maribor

Bogata in razvejena tridesetletna športna dejavnost mariborskih invalidov se kaže v številnih doseženih rezultatih. Njihovi invalidi so namreč na raznih memorialnih, društvenih in republiških tekmovanjih vedno pri vrhu. Imajo številne pokale in priznanja.

Danes je v društvo vključenih 183 članov, ki delujejo v osmih sekcijah. Med njimi imajo republiške, zvezne in celo olimpijskega tekmovaleca. Mariborski invalidi so bili med prvimi, ki so navezali stike s tovariši iz Varaždana in z Reke ter so še danes vključeni v tekmovanja „Bratstvo in enotnost“. Pri tem tekmovanju sodeluje po eno društvo iz vsake republike in pokrajine. To že deset let trajajoče vsakoletno srečanje, ni samo športno, temveč tudi družbenopolitično, saj poleg invalidov tudi družbenopolitični predstavniki lahko preverijo izmenjavo izkušenj, dosežkov, krepitve tovarštva ter utrjevanje bratstva in enotnosti.

Pred tridesetimi leti je bilo komaj 30 invalidov, ki so začeli kegljati, streljati in šahirati, sicer pa niso imeli ničesar, razen mladostne vnerne, revolucionarne zagnanosti, železno voljo, vztrajnost, kdaj pa kdaj tudi partizanski iznajdljivost. Zaradi takih lastnosti so se upirali nerazumevanju in uspešno premagovali ovire, ki jih ni bilo malo.

Njihovo razgibano in različno športno dejavnost je mogoče razdeliti na štiri glavna obdobja: obdobje ustvarjalnega poleta in razširitve dejavnosti, organizacijsko utrjevanje in krepitev društva z novimi člani iz vrst delovnih vojaških in drugih invalidov ter na nadaljevanje športno-rekreativne rehabilitacijske dejavnosti, vključujoč poglobljanje stikov s slovenskimi invalidskimi športnimi društvi ter s društvi bratskih jugoslovanskih republik. Razen tega je na pobudo športne komisije okrajni odbor ZVI Maribor v aprilu 1953. leta organiziral

prvi invalidski teden. Program je bil zaradi številnih in kvalitetnih kulturnih ter športnih prireditev pomembna borčevska in politična manifestacija, saj so sodelovala tudi društva republik ter rojaki iz zamejstva.

Glede na to, da so mariborski invalidi v letih 1953 in 1954 dosegli večjo športno in družbenopolitično dejavnost (tekmovanje v Novem mestu, republiško invalidsko prvenstvo v Ljubljani, v Slovenjem Gradcu in v Trbovljah), sta jim glavni odbor ZVVI Slovenije in okrajni odbor ZVVI Maribor zaupala izvedbo drugega republiškega prvenstva Slovenije. Na to doslej največjo invalidsko prireditev se je zbralo iz devetih okrajev več kot 200 udeležencev. Najpomemb-

nejše je, da je bila velika udeležba invalidov. Odmevi v tisku, radiu in med športniki so bili zelo ugodni.

Leta 1962 je skrb za dejavnost invalidskega športnega društva prevzela komisija pri ZZB NOV Maribor. Predsednik invalidske športne komisije in društva je postal Franci Mrcina, ki uspešno opravlja to zahtevno in odgovorno nalogo še danes.

Ob njihovem jubileju velja opozoriti, da so se uveljavili doma ter kot reprezentantje v raznih krajih Jugoslavije in tudi v tujini.

Osnovni cilj njihovih dejavnosti je doseči psihofizično krepitev, navajanje na tovariški odnos in ohranjanje tradicij narodnoosvobodilnega boja.

Drago Miklavc

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČ

Postojna - Kritično, realno

Mestna organizacija ZB v Postojni je imela 28. januarja letno konferenco v domu JLA v Postojni. Skoraj neverjetno, toda resnično je, da je bila udeležba na tej konferenci zadovoljiva, in sicer tako, da ni bilo prostora v dvorani in je bila še mala dvorana zasedena.

Pokazalo se je, da so borci in aktivisti NOB v Postojni še vedno aktivni in jih zanimajo številna vprašanja.

Poudariti je potrebno, da so se borci te organizacije zavzeli za izgradnjo šolskega centra v Postojni prav tako, kot so lani podpirali akcijo za krajevni samoprispevek v korist celotne regije občin Ilirska Bistrica, Cerknica in Postojna, kar je takrat podprla tudi republiška skupščina SR Slovenije. Kako je s tem danes? Prvič so se delegati teh regijskih skupščin v skupščini SR Slovenije strinjali, da šolski center v Postojni zgradijo, danes pa je slišati dvom o tem, kajti tehnična se je prevesila v korist občine Nova Gorica. Posebno gre za lesarski oddelek. Postavljeno je bilo vprašanje, zakaj ni občina Nova Gorica, ko je gradila svoj šolski center, gradila takega, ki bi ustrezal njeni regiji. Kdo bo financiral učence lesarske stroke v internatu, zlasti otroke delavcev s skromnejšimi osebnimi dohodki? Kajti, če bi bil ta lesarski oddelek v Postojni, kjer je bil načrtovan (v središču gozdov), kjer je tudi potreben in kjer ta vrsta industrije tudi obstaja, bi se učenci lahko v Postojno vozili tako kot drugi dijaki doslej.

Zato so postojnski borci sprejeli sklep, da se tudi oni zavzamejo za šolski center v Postojni, zlasti še za lesarski oddelek, ki je tamkajšnji industriji potreben.

Veliko so govorili tudi o potvarjanju zgodovine NOB v umetniških stvaritvah (kot na primer v filmu »Na svidenje v prihodnji vojni«). Rezervni polkovnik, nosilec spomenice 1941, ki je bil vseskozi komandir in komandant enot v NOV se ni mogel sprijazniti s takimi umetniškimi izpovedmi, kot jih ponuja film. Sprejeli so resolucijo, ki obsoja taka potvarjanja naše revolucije in so jo poslali RO ZZB NOV Slovenije - Komisiji za ohranjanje in razvijanje tradicij NOB.

Razprava je bila plodna in objektivna. Zajela je vprašanja od socialnega razlikovanja do drugih vprašanj, kajti tudi na pogrebi se nekaterim posveča večjo pozornost.

Člani postojnske borčevske organizacije so sprejeli tudi stališča in sklepe za bodoče delo, in sicer: da se bodo še naprej bojevali za ohranjanje pridobitev NOB in socialistične revolucije, ter da bodo razvijali samoupravni socialistični sistem na vseh ravneh naše samoupravne skupnosti, da se bodo zavzemali skupno s SZDL in drugimi organizacijami za nadaljnjo izgradnjo in krepitev naše obrambne moči, samostojnosti in neodvisnosti socialistične federativne republike Jugoslavije, da se bodo zavzemali za uveljavljanje načel SLO in družbene samozaščite. Aktivno bodo sodelovali s tem, da prenašajo izkušnje in tradicije, etiko in moralnopolitične vrline NOB ter socialistične revolucije na mlajše generacije.

Zavzemali se bodo za pravično urejanje socialnih, zdravstvenih, stanovanjskih in drugih zadev ter problemov borcev in aktivistov NOB, ki jih zaslužijo po zakonu in drugih samoupravnih sporazumih in dogovorih.

Skratka, borci te organizacije si bodo prizadevali, da se bodo izvajali sklepi 8. kongresa ZZB NOV Jugoslavije in da bo zveza borcev, kot sestavni del frontnih sil še bolj intenzivno sodelovala v vseh političnih akcijah, ki usmerjajo naš razvoj, zlasti pa v bazi, to je v krajevni skupnosti in po potrebi tudi na občinski ravni.

I. M.

Maribor - prizadevanja za čim učinkovitejše delo

Po referendumu oblikovani občinski odbor ZZB NOV Maribor-Tezno je že začel s svojim delom. Na nedavni seji so se dogovorili o rešitvi določenih organizacijskih vprašanj, nato pa sprejeli akcijski program za letošnje leto.

Po splošnih in mobilizacijskih nalogah, bo občinski odbor ZZB NOV Maribor-Tezno skrbel, da bodo vodstva krajevnih organizacij in prek njih vsi borci sproti seznanjeni z akcijskimi nalogami in drugimi dogajanjmi doma in v svetu. Ob tem se bodo tudi zavzemali, da bodo člani ZZB NOV v občini Maribor-Tezno in v krajevnih skupnostih vključeni v vse družbene dejavnosti, predvsem pa v tiste samoupravno organizirane službe, ki po svojih osnovnih nalogah rešujejo tudi problematiko udeležencev NOV. Občinski odbor bo ob pomoči komisij spremljal zdravstvena, socialna in druga vprašanja borcev in VI, tako, da bo ugotovitve pravočasno posredoval koordinacijskemu odboru pri občinski skupnosti socialnega varstva. Ne nazadnje, da bo sodelovanje med sedanjo in bodočo komisijo za varstvo borcev NOV in VI pri SO Maribor tako učinkovito, da bodo pridobljene pravice borcev tudi zagotovljene.

Občinski odbor bo z vodstvi aktivov ZZB NOV, ki so organizirani v organizacijah združenega dela, čimprej pripravil pogovor o tem, kako bi le-ti v krajevnih organizacijah združenega dela ZZB NOV dosegli čim tesnejše sodelovanje. To pa zato, da bi se aktivni lahko še tovrstneje vključili v krajevno samoupravno skupnost in se tako še bolj spoznali s problemi kraja, kjer njihovi člani živijo. S tem bi lahko istočasno poenotili stališča vseh udeležencev NOV do tistih vprašanj, ki zadevajo tudi organizacije združenega dela, v katerih posamezni borci združujejo svoje delo.

Posebno pozornost bodo posvetili sodelovanju borcev pri nalogah SLO in DS in seveda pri izvajanju akcije NNNP, ki jo načrtujejo letos spomladi. Da bi pri negovanju in razvijanju revolucionarnih tradicij NOB res v celoti uresničili načelo podružbljanja, so pri občinski konferenci SZDL Maribor-Tezno ustanovili koordinacijski odbor in prav tako podobne družbenopolitične organe v krajevnih skupnostih. V te organe bodo vključili tudi čim več mladih.

Ob obravnavi in sprejemu akcijskega programa, so se odločili, da bo potrebno za delo komisij izdelati podrobnejše programe za njihova posamezna področja.

D. M.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČ

Spominska knjiga s posvetili v partizanskem grobu

Skojevci in skojevke sedmega višjega skojevskega tečaja v Beli krajini 1944. leta, ali se spominjate Švejka? Vam je znano, da so bila vaša fotografija in vaša posvetila, zapisana v spominsko knjigo, skupaj s Švejkom v grobu?

★

Po vojni, maja 1945. leta, je k Podobnikom v Dravljah prišel partizan Žane Klemenčič in družini sporočil žalostno vest, kje in kako je padel njihov Lojze, ki je spomladi 1942. leta odšel k partizanom, star 22 let. Starša, osem bratov in sestra je krčevito zajokalo. Kako ponosni so bili nanj!

Materino srce ni vzdržalo. Priskrbela si je potrebne dokumente in s sinom Jožetom odšla v Delnice pri Poljanah nad Škofjo Loko. Še enkrat je hotela videti sinovo truplo in ga spremljati na poti do draveljskega pokopališča. Grob jima je pokazal domačin, ki je pomagal pri odkopu. Narahlo so ga položili v krsto in na voz s konjsko vprego ter se odpeljali proti Ljubljani.

Lojze Podobnik-Švejk je bil član okrožnega komiteja KPS Kranj in okrožnega plenuma OF Kranj, odgovoren za delo z mladino. Pri odkopu trupla sta brat Jože in kmet, ki je pomagal pri odkopu, našla v notranjem žepu suknjiča žepno spominsko knjigo. V njej je bilo pismo in tri fotografije: fotografija maršala Tita s posvetilom pokrajinskega odbora ZSM za Gorenjsko, fotografija člana okrožnega komiteja KPS Kranj Antona Potočnika Vojteha in fotografija udeležencev višjega skojevskega tečaja v Beli krajini poleti 1944. leta.

V spominski knjigi je prva podpisana Olga, toda brez posvetila in datuma, na naslednji strani pa je z zeleno barvo narisana partizan na gori z brzostrelko na ramenu in z bombo v roki. Zgoraj jo napis: Švejk v spomin! Naprej v borbo. Spodaj pa podpis: Ivo Bernard.

Posvetila skojevcev in skojevke

Po vrstnem redu, kakor so zapisana v spominski knjigi, bom navedla, katere besede so tečajniki skojevskega tečaja zapisali Lojzetu Podobniku-Švejk v spomin:

»Švejk!
...Pusti peti mojega slavčka
kakor sem mu grlo ustvaril...

(po Prešernu)

Smeh in veselje
nam daljšata življenje.

Julij 1944 (podpis nečitljiv)

»Švejk v spomin
Osvobojano ozemlje, Višja skojevska šola
Kaj Ti mar če
molči
Stari znanec Tvoj?
Srečan bodi, Švejk
oj Ti,
In veselo poj!

V mesecu juliju 1944. Vida«

»Švejk
Naj tudi v borbi tvoja živahnost ne mine!

Stana«

»Švejk
Vedi, da ima življenje sončno in senčno
p/at

V spomin Bajs Franc-Jože, Ljubljana
(podpis je težko čitljiv). Julij 1944.«

»Švejk!
Ne samo tu v šoli,
mi se moramo učiti na vsakem koraku.

14. VII.44. V spomin Marija«

Švejk!
Skromnost je največji
zaklad v življenju!

V spomin napisala Draga Štefančič.
13. VII. 1944.«

»Švejk
Ko prideš nazaj na Gorenjsko in boš
bral te vrstice, takrat se spomni veselih
dni, ki smo jih v sreči preživeli skupaj v
Beli krajini.

V spomin od Gubca. Višji skojevski
kurz, 14. VII. 1944.«

Fotografija udeležencev višjega skojevskega tečaja v Beli krajini julija 1944. leta. Alojz Podobnik-Švejk je tretji od leve zadaj (brez kape)

»Švejk!
V nesreči spoznaš prijatelja. Ivo Bernard.«

»Švejk v spomin na skojevsko šolo. 19.
VII. 1944. Vilma Bebler.«

»Švejk!
Vedi, da med cvetjem tudi trnje raste!
V Beli krajini 7. 7. 44. V spomin napisal
Vojko.«

»Švejk v spomin! »Ne z besedami,
temveč z dejanji
se bojuj za svoj narod!

Julij 1944. Janko (priimek ni čitljiv
Frtač ali Frlač)«

»Švejk!
Komunist ne sme nikoli kloniti!
Micka.«

»Švejk!
Vedi, da se svoboda ne plačuje z denarjem,
ne z zlatom, ampak le s krvjo najbolj-
ših.

V spomin Milena. Višji skojev-
ski kurz, 9. VII. 1944.«

»Švejk...
Krasna so mladostna leta,
ki cvetijo ti sedaj
prišla pa bodo leta, ko želel si boš nazaj.

V trajen spomin od Vande. Skojevska
šola, VII. kurz, 10. VII. 1944.«

Sledijo še posvetila Olge, Toneta, Zofke, Cvete Ostar, Toneta Petriča, Jožeta Lobiča (ali Pobiča). Zadnji se je podpisal Ivo.

Nekdanji skojevci in skojevke! Ko ste se podpisovali v Švejkovo spominsko knjigo, verjetno niste slutili, da bodo vaša posvetila in vaša skupinska fotografija dva meseca s Švejkom v grobu? Dejstvo, da je bila v tej knjižici tudi fotografija dragega maršala Tita, da je bila ta fotografija pri partijskem funkcionarju v grobu, me je takrat zelo ganilo. Zato bo prav ta maršalova fotografija objavljena v uvodu moje knjige Semen v Bistrici, ki bo letos izšla pri založbi Borec. Objavil bom tudi Švejkovo fotografijo in nekaj teh zapisov. Vas, spoštovani Švejkovi skojevski sošolci oziroma

kaj je s Tvojim zdravjem. To bi se moral posvetovati z zdravnikom. Saj je doktor Koko pri POOF. Ne vem, zakaj že zadnjič nisi nič tega omenil, ko si bil z njim skupaj. Premalo paziš na svoje zdravje. Če bi bil železen, bi moral zarjaveti. Dirjaš okrog brez zadostne obleke. Dokler ne ozdraviš, ne lazi okrog. Lepa reč bi bila, da bi se po nepotrebnem uničil. Še krvavo nam boš potreben. Pamet nučaj in zdravje šparaj!

O situaciji z one strani sem izvedel že prej. Tovarišu Andreju je to sporočil Boris, nač. štaba K.O. (Kokrškega odreda, opomba J. Vidic), ki se tačas zadržuje v Železnikih. Isto tudi o likvidaciji bega postojank v Lajšah oz. S. Križu. Kaj bosta sedaj delala tovariša Vrabec in Jurman?

Izvedel sem, da okraj Kranj-Jelovica priključen okrožju Škofja Loka. To seveda samo ta del na desnem bregu Save. Ali si ti že kaj obveščen o tem? Domnevam, da bodo zaradi tega članstvo našega OK-ja malo skrčili in odstopili Šk. Loka...«

Pismo je podpisal Tone.

Švejkov brat mi je povedal, da je to Anton Potočnik-Vojteh, prvoborec, upokojeni učitelj, ki sedaj dela v Muzeju talcev v Begunjah, in ga zato gotovo mnogo bralcev dobro pozna.

Vojtehu sem poslal kopijo njegovega pisma, ki ga pisal marca 1945. leta Švejk (čez 14 dni je Švejk padel), s prošnjo, naj mi nekatere stvari razloži, ker bom o tem pisal tako v knjigi kot v TV-15. Vojteh mi je z velikim zadovoljstvom odgovoril in pojasnil nekatere zadeve. »Andrej, ki je tudi podpisan na koncu mojega pisma, je Andrej Bohinc, namestnik politkomisarja Kokrškega odreda, s katerim sva bila tedaj skupaj v srednjem partijskem tečaju na Primorskem, nekje blizu Vojskega. V ta tečaj je bil določen tudi Švejk, toda v skupino za nami.

Z Lojzetom Podobnikom-Švejkom sva se srečala v partizanih že spomladi 1942. leta v škofjeloških hribih. Potem sva šla vsak v drugo enoto in se spet srečala spomladi 1943. leta, ko je v vojaških enotah na področju škofjeloškega okrožja delal po liniji mladine in SKOJ.

Od jeseni 1944. leta naprej sva bila velikokrat skupaj. Oba sva bila člana okrožnega komiteja KPS Kranj. On je bil odgovoren za delo z mladino in SKOJ. Večkrat sva skupaj hodila po terenu. Bil je izredno požrtvovalen, delaven in marljiv.

Iz tega časa imam ohranjenih pet njegovih pisem. V enem od teh mi je potožil, da ima hude bolečine v prsih in omedlevico. V zadnjem pismu z dne 17. marca 1945. leta mi sporoča, da se bliža velika hajka.

Sporoči mi datum njegove smrti in kje je sedaj pokopan.«

Za Švejkove dokumente iz groba se že zanima Mestni muzej Ljubljana, ki ima tudi oddelek NOB za Ljubljano. Vendar bo o tem odločil Švejkov brat Jože Podobnik, ki mi jih je posodil za objavo. Mislim pa, da bi kopije teh dokumentov in vseh Švejkovih pisem, ki jih ima Vojteh, moral imeti tudi Gorenjski muzej v Kranju, saj je padel kot njihov okrožni partijski funkcionar, in krajevna organizacija ZB NOV Dravljah, od koder je bil doma in kjer je tudi pokopan.

Jože Vidic

Partizanske igralke

Letošnji dan žena je le za nekaj dni narazen s 37-letnico ustanovitve Slovenskega narodnega gledališča v Črnomlju. Slovensko narodnoosvobodilno gibanje je že od vsega začetka namenilo v svojem programu veliko vlogo kulturi, v njej pa zlasti gledališču.

V brigadah, bataljonih in četah so bile osnovane igralske skupine, ki so pripravljale mitinge, osrednja točka mitinga pa je bil partizanski skeč. Prva večja gledališka manifestacija je bila krstna uprizoritev Klopčičeve Matere na kočevskem zboru slovenskih odposlancev. Slovenski partizani so imeli dve večji gledališki skupini, imenovani frontni gledališči, v 7. in 9. korpusu.

Vodstvo slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja pa je imelo ves čas v mislih tudi pravo poklicno gledališče, ki naj bi se ukvarjalo s čistim umetniškim sporedom in ne zgolj z dramsko agitko. Februarja 1944 je SNOS ustanovil v Črnomlju Slovensko narodno gledališče za osvobodeno in po partizanskih enotah kontrolirano ozemlje. Ker je bilo poklicnih igralcev in igralk za osrednji partizanski gledališki ansambel premalo, je vodstvo pravkar ustanovljenega gledališča organiziralo dva odrska tečaja za ljudske talente iz brigad in s terena, v Črnomlju in Semiču. Ob zaključku tečajev je priključilo večje število mladih igralk in igralcev v sestav partizanskega gledališča in tako lahko začelo z uredništvom svojega sporeda.

Ob ustanovitvi partizanskega gledališča je ansambel premogel vsega skupaj samo pet poklicnih gledališčnic: dve dramski igralki, Emo Starčeva in Vladošo Simčičevo, in tri operne pevke; Nado in Bogdano Stritarjevo ter Vando Ziherlovo. Te operne pevke so zaradi maloštevilnosti ansambla nastopale tudi kot dramske igralke (sestre Stritar v Cankarjevem Kralju na Betajnovi, Ziherlova pa v Borovih Raztrgancih). Pridružile so se jim Vida Levstikova, Ivanka Mežanovna, Dragica Ahačičeva, Majda Doboviškova, Slavka Glavinova, Mara Filčeva in Pavlinca Millerjeva, ki so uspešno opravile odrski tečaj. Tudi pevki Pavla Kovičeva in Zdenka Tavčarjeva sta sodili v sestav partizanskega gledališkega ansambla. Nastopali sta na solističnih koncertih, kdaj pa kdaj pa sta pomagali tudi pri dramskih uprizoritvah.

Zlasti so nam ostale v nepozabnem spominu kreacije Starčeve (Rutarica v Borovih Raztrgancih), Simčičeve (Nina v Cankarjevem Kralju na Betajnovi), Nade Stritarjeve (Lužarica v Cankarjevem Kralju na Betajnovi), Bogdane Stritarjeve (Hana v Cankarjevem Kralju na Betajnovi), Levstikove (v Čehovem Snubaču), Mežanove (Sternfeldovka v Županovi Micki), Ahačičeve (Micka v Županovi Micki), Doboviškove (Manja v Borovih Raztrgancih) in Millerjeve (Luison v Namišljenem bolniku).

Alenko Gerlovičevu pa smo si zapomnili po uspešni scenografiji Borovih Raztrgancev. Delež partizanskih igralk v partizanskem gledališču je bil izredno pomemben in dragocen. Povečini so zdaj skoraj vse upokojene (nekatero med njimi na višku svojih umetniških sposobnosti), najstarejša med njimi Ema Starčeva pa se je že za vedno poslovila. Pokopali smo jo v Mariboru.

Nada Sritar je zdaj Nada Vidmarjeva, priznana operna primadona, Pavla Kovič je zdaj Pavla Brunčková, prvakinja mariborske Drame v pokoj. Dragica Ahačičeva pa je igralska pedagoginja, režiserka in priznana publicistka.

Po osvoboditvi so vse odigrale vrsto velikih, pomembnih vlog v ljubljanskem, mariborskem in tržaškem gledališču, odpele vrsto zahtevnih opernih vlog v ljubljanski in mariborski Operi, vendar menijo brez izjeme skoraj vse, da je bilo obdobje, ki so ga prebile v partizanskem gledališču, po umetniški plati ustvarjalno najbolj razburljivo, po doživetjih pa prav gotovo najlepše in edinstveno.

Dušan Mevlja

V ognju in snegu – drugič

Založba Borec je v svoji letošnji knjižni program uvrstila poleg vrste del na temo NOB tudi ponatis knjige Mileta Pavlina »V ognju in snegu«, ki je pred 17 leti izšla prav tako pri založbi Borec (v zbirki Doka-zi), vendar v zelo skromni, broširani izdaji. Tako odbor Prešernove brigade kot avtor in tudi založnik so menili, da je tragedija na Goreljku na Pokljuki eden takih dogodkov iz narodnoosvobodilnega boja slovenskega naroda, ki ga je treba osveženega in z novimi podatki opremljenega ponovno predstaviti bralcem, zlasti mladini.

Ob bližnjem izidu druge izdaje knjige »V ognju in snegu« smo obiskali njenega avtorja Mileta Pavlina, ki nam je o tem povedal: »Knjiga, ki je izšla 1963. leta, je bila za res skromna brošura. Od

takrat pa do danes sem odkril nove podatke o dogodkih na Pokljuki leta 1943, ko je tragično padel skoraj ves tretji bataljon Prešernove brigade. Že za prvo izdajo sem odkril nad šestdeset imen nekdanjih borcev tretjega bataljona Prešernove brigade. Po virih in dostopnih dokumentih sem nekako predvideval, da je bilo v tem bataljonu okrog 135 borcev. Od skupnega števila je padlih okrog 75, med temi pa je bilo precej borcev s Tolminskega in njihovih imen ali kakih drugih podatkov še nisem našel. Sicer pa je v novi izdaji še več drugih novih podatkov o funkcijah posameznih borcev v času, ki ga opisujem, o poteku dogodkov in njihovi lokaciji. Gotovo bo letalski posnetek kraja, se pravi Pokljuke, kjer so se odvijali v knjigi opisani dogodki, bralcu še nazorneje predstavil brezizhodni položaj bataljona,

snežno past, v kateri se je znašel po celi vrsti (še le po vojni in v veliki meri s piščevo pomočjo) razjasnjenih, okoliščin.

Mile Pavlin meni, da je z vrsto dokumentov podal dovolj trdnih dokazov za to, da lahko tragedijo na Pokljuki pripiše izdajstvu in celo prav določenim izdajalcem. Seveda pa še vedno ostajajo nekatera vprašanja odprta in jih bo mogoče zapolniti z morebitnimi novimi podatki ali pričevanji.

»Težav pri delu za drugo izdajo knjige nisem imel. Ves čas mi je bil pri delu v veliko oporo odbor Prešernove brigade, za prvo izdajo pa me je spodbudlo predvsem tisto skromno obeležje tega dogodka na Pokljuki in tudi dejstvo, da smo se temam, ki niso izražale izrecnih zmag partizanske vojske, nekako izmikali.«

Pisanje o izgubljenih bitkah najbrž res ni hva-

ležno delo, je pa zgodovinsko potrebno in nena- zadnje tudi velik dolg vsem, ki so v junaškemu boju proti mnogo močnejšemu sovražniku, obkoljeni in skoraj brez vsake možnosti za rešitev, bili svoj boj skoraj dobesedno do zadnje kaplje krvi. »Tragedija Pohorskega bataljona je postala legenda partizanskega junaštva, menim pa, da dogodki na Pokljuki ne izpričujejo nič manj hrabrosti borcev tretjega bataljona Prešernove brigade.«

Za konec pogovora nam je Mile Pavlin zaupal tudi nekaj o svojem nadaljnjem pisateljskem delu. Pravi, da se ob daljših besedilih včasih utruji in se takrat raje loti krajših sestavkov. »Načrtov je seveda vse polno. Mika me, da bi se lotil partizanskega potopisa, moje poti na šolanje v Moskvo...«

Bojana Žokalj-Jesih

Otrok za bodečo žico

Noč.

V leseni baraki leži dvajset lačnih otrok...

Pet barak stoji za ograjo bodeče žice in pred žico hodi stražar.

Mesec plava po zimskem nebu, milijoni zvezd gledajo na zmrznjeno zemljo. Srebrni prameni medle svetlobe so se prerili skozi špranje v barako in božajo speče obraze.

Speče?

Mnoge oči nemo boljčijo v leseni strop, drobna telesa pod pretanko odejo tiho drhtijo.

Drobna ročica seže pod trdo blazino in premrli prsti otipavajo pet korenčkov in tri kolerabe. Prsti lomijo, odlomijo kos in nesejo v usta.

»Sek, sek, sek!« se sliši z zgornjega pograda. Samo za trenutek, potem spet vse utihne.

V želodcu je spet topleje in desetletna Polonca se zasanja in v sanjah stopi na domače dvorišče.

O, kako je lepo in prijetno! Očka je v službi, babica plete toplo nogavico, mama pripravlja kosilo, Polonca teka za muco in Lisko laja z dvorišča.

Potem se je nenadoma vse spremenilo...

Prišla je vojna in z njo grdi ljudje. Odgnali so očka in mamico in babico in tudi malo Polonco. Ločili

so jih in sedaj je Polonca že drugo leto v taborišču, kjer je malo kruha, v vedno lačnem želodčku pa mraz.

Včasih gredo v dolino, v mesto. Tam vidijo polno raznih dobrot. Nihče pa ne ponudi drobtine, nihče se ne usmili lačnih otrok.

Tudi včeraj so šli, drug za drugim so hodili v vrsti. Nemški učitelj je mahal z roko in kričal: Še eno pesem!

In peli so. Peti so morali, sicer je neusmiljena gumijevka padla po hrbtu. Peli so kakor prezeblji ptički.

Tam doli, kjer se zmrznjena pot zvija ob njivi, je bistro oko opazilo nekaj debelih korenov in nekaj glav kolerabe. Kmet se je umaknil pred mrazom in pustil ostanke premraženim zajčkom.

Kar zjutraj je Polonca zbežala iz barake in dolgo hodila ob žični ograji. Previdno, da je ni opazil stražar, je tipala žico, dokler ni v ograji zazijala odprtina. Kakor miška je smuknila skozi in stekla v dolino.

Nad živo meglo so vreščale srave, nekje daleč je piskal vlak.

Poiskala je njivo in na njej zajčkov zaklad. Previdno je izruvala nekaj korenov in nekaj glav kolerabe. Snela je ruto in va-

njo zavila svoje bogastvo.

S culo v roki in z upanjem v srcu je stekla na pot in po nji vse više k bodeči ograji.

O, groza!

Pred skritim izhodom je stal stražar in nasršeno gledal ubežnico. Potem je revsknil: »Ščene, kod si hodilo, ha?«

Polonca je stisnila culo in nemo zrla v daljavo...

»Govori!« je ukazal stražar.

Tolsta roka je zgrabila culo in jo vrgla na zmrznjeno zemljo. Cula se je razvezala. Hudobne oči so zagledale pet korenov in tri kolerabe. Stražar je prsnil v smeh. »Ha, ha, ha! Krma za svinje!«

Gotovo je mislil, da dekletce skrbi za prašiče v svinjaku, za prašiče, ki jih kolje komandant taborišča. Smeje se je sklonil, sam zvezal culo in jo vrnil Polonci.

»Lepo, zelo lepo! Pridna punčka! Opoldne dobiš še en krompirček.«

Skupaj sta stopila v taborišče.

Polonca je res tekla okoli svinjaka in za hip obstala za vogalom. Potem pa, ko je stražar spet stopil pred žično ograjo, je prhnila v barako in skrila zaklad pod trdo blazino.

Čez dan se je tamkaj oddajal in Polonca je komaj dočakala noči. Pred

večerom niso smeli v barako.

Drobna ročica je zdaj že v tretje segla pod trdo blazino, premrli prsti so poiskali omehčani korenček in odnesli košček v usta.

»Sek, sek, sek,« se je slišalo z lesenega pograda, potem pa so se dvignile glave.

»Polonca, imaš kaj za v želodček? Imaš kaj za pod zob? Lačen sem...« je bilo slišati v baraki.

Devetnajst medlih postav, devetnajst lačnih ust je v hipu obkrožilo pograd in v nekaj minutah pospravilo vso zajčkovo malico...

Polonca je bila najboljši tovariš.

Mesec plava po nebu, milijone zvezd gleda na zmrznjeno zemljo. Srebrni prameni sijajo skozi špranje v barako in božajo speča telesa.

Dvajset otrok je zaprlo trudne oči, dvajset otrok sanja o svojih najdražjih, dvajset želodčkov se je za tisto noč umirilo.

Polonca je zdaj petdeset let stara belica. Vnučki ji prinese tobaca, mrač in prvih zvončkov, ona pa jim pove zgodnico, ki ni pravljičja, je grenka resnica, je del njenega trpkega otroštva.

Drago Kumer

Prizori iz nemških noči

Člani kluba slovenskih koroških študentov z Dunaja so se pred dnevi predstavili s svojo predstavo – lepljenko »Prizori iz nemških noči« tudi v Ljubljani. V galeriji študentskega kulturnega centra na Starem trgu so uprizorili delo, ki so ga naštudirali ob lanskem prazniku prvega maja, da bi svojim rojakom orisali zgodovinsko ozadje avstrijskega praznovanja 10. oktobra, dne, ko je po rezultatih plebiscita Koroška pripadla Avstriji.

Predstavo so sami po brechtovsko podnaslovili »pedagoška zabavna igra«. Vezno besedilo, ki ga je v polmraku reflektorjev brala članica skupine in je uokvirjalo zgodovinske dogodke na avstrijskem Koroškem po končani prvi svetovni vojni, so dopolnjevali igrani vložki s sej koroških političnih organizacij plebiscitnega časa. Igralci – študentje so vpletili v igrani del tudi odlomke originalnih političnih govorov, pri čemer so bili izredno zanimivi zlasti tisti, ki so nas spomnili, kako so koroške politične stranke pred plebiscitom obljubljale Slovincem na Koroškem mali raj na zemlji, če le glasujejo za Avstrijo in ne za SHS.

Delo, ki je nastalo predvsem z namenom, da bi koroškim Slovincem na av-

strijskem Koroškem osvežilo spomin na dejansko dogajanje okrog 10. oktobra 1920, je sicer po umetniški plati šibko, močno pa ga podkrepijo spremljajoči diapozitivi, ki nas popeljejo od časa prebujanja nacionalsocializma, nacizma, prek grozljivih podob njegovega viška v drugi svetovni vojni v današnji čas, ko lahko z naraščajočo tesnobo spremljamo posnetke mladih oborožencev, s čeladami in agresijo opremljenih novofašističnih skupin. Torej nosi predstava v sebi tudi drugo, pomembno opozorilo, opozorilo pred pojavi neofašizma, šovinizma in vsakovrstnih nestrpnosti.

V sproščenem pogovoru po končani predstavi so koroški slovenski študentje odgovarjali na vprašanja iz občinstva in, četudi avditorij ni bil prav številen, so tisti, ki so po predstavi še ostali, lahko dobili o sedanjih razmerah na avstrijskem Koroškem objektivnejšo in bolj zaokroženo podobo.

Velja povedati še tole: ko je tekla beseda o povezanosti z matično domovino in našimi družbenopolitičnimi organizacijami, so študentje za zgled dobrega sodelovanja postavili prav sodelovanje z ZZB NOV Slovenije in še z ZSMS.

B. Ž. J.

Novi častni člani

Partizanski pevski zbor je za posebne za služe zboru, na področju organizacije, strokovne pomoči in večletnega aktivnega sodelovanja podelil častno članstvo trem zaslužnim borcem, skladateljem, dirigentom. Novi častni člani PPZ so postali tovariši: Ante Novak, Janez Kuhar in Radovan Gobec.

Ante Novak je bil v prvih vrstah organizatorjev ustanovitve bivšega Invalidskega pevskega zbora, katerega rojstni dan je 21. april 1944 v vasi Planina, na obronkih partizanskega Roga. Pozneje se je IPZ preimenoval v Partizanski invalidski pevski zbor, ki je pozneje dobil ime Partizanski pevski zbor, v katerem pojejo pevci, ki so bili navzoči pri formiranju te slavne pevske enote. Tudi Ante Novak je ostal zvest PPZ, pa tudi obljubil je, da so njegove moči zboru vedno na razpolago.

Janez Kuhar – skladatelj in dirigent je bil dolgoletni glasbeni spremljevalec v PPZ. Harmonika je z njim obujala in vžigala partizanski pesmi vedrost in udarnost, težkih in veselih trenutkov slavnih dni NOB. Janez je

bil dolga leta nepogrešljiv glasbeni spremljevalec PPZ na vseh koncertih doma in v tujini. Kdo ve kolikokrat je vžigala njegova »Jutri gremo v napad«... Leta minevajo, zborovo harmoniko je sicer oddal, ali zboru bo ostal zvest tako, kot je bil doslej, saj drugačen harmonikar Janez res ne more biti.

Radovan Gobec, partizanski skladatelj in dirigent, je PPZ dolga leta razdajal vso svojo sposobnost, da je zbor dosegel takšen nivo. Stevilna visoka priznanja in odlikovanja; zlato odličje Zveze Svobod Slovenije, Gallusova plaketa, Prešernova nagrada, nagrada Avnoja in vrsta drugih priznanj doma in v tujini so povezana z delom in imenom Radovana Gobca. Kot dirigent in umetniški vodja je vodil PPZ skoraj v vseh evropskih državah. Umetniško vodstvo zbora in dirigentsko palico je sedaj oddal. Obljubil je vsem pevsem, da bo ostal zvest zboru, na katerega ga ne vežejo samo spomini, pač pa tudi čas, saj je PPZ žrtvoval več kot polovico svoje dosedanje življenjske poti.

-če-

Milko Brožič-Mali

MATI

Veter ledeni iz severa piha
in kakor besen se v stene zaganja.
A mati več v tebi ni diha,
od mučenja in groznega klanja.

Ko po tebe zverinsko prišli so,
te meni iztrgali z rok.
In ko te ničesar vprašali niso,
sem vztrepetal – zajokal kakor otrok.

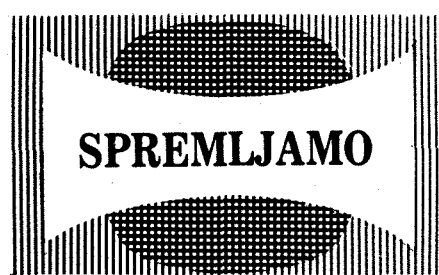
V ljubljanske ječe so te zaprli,
v samice pošastne kot kletke,

nemočno za tabo smo zrlji;
ponosno si zrla v rešetke.

Prispel je transport, leno in počasi.
V živinske vagone so vas naložili.
Obupno zavijajo glasi:
»Ne bomo nazaj se vrnili!«

Pretekli dve dolgi sta leti,
a tebe od nikoder še ni,
na tujem si morala umreti,
da lepše živeli bi mi.

(Pesem je avtor napisal takoj po vojni, 1945. leta, v zahvalo materi in vsem materam borkam, ki so poleg sinov in hčera žrtvovala tudi življenja za svobodo svojega naroda.)

Cerkno, partizanska prestolnica

Dorica Makuc sodi med preizkušene in delovno angažirane televizijske avtorje. Panoramo partizanskih časov na Cerkljanskem je zastavila kot enega izmed prispevkov, ki nedvomno sodijo v predvideni spored letošnjih počastitev štiridesete obletnice vstaje zoper fašizem ter raznarodovalno ter razčlovečujočo tiranijo v vseh njunih oblikah. Namen je bil torej jasen, hotenje prav tako – in vendar je oddaja izvenela nekako medlo, brez globokega posega v gledalčeva doživljajska območja, znotraj katerih naj bi se po takšnem gledanju zganil neki globlje prizadeti odnos. Poskrbljeno je bilo sicer za vse, kar sodi zraven: za kombinirano prepletanje živih spominskih izjav z dokumenti, za dovoljšen izbor fotografij iz tedanjih dni, za funkcionalne posnetke cerkljanske pokrajine in njenih objektov, pa tudi za smotrni spoj objektivnih zgodovinskih oziroma kronoloških podatkov s subjektivnimi spomini udeležencev tedanjih dogajanj. Vse to je bilo z dobršno mero avtoričinega občutka spleteno v celoto, razporejeno, razčlenjeno, na dovolj dinamičen način zmontirano – in vendar... Zdi se, kot da je ostal »gradbeni material« oddaje na neki poseben način zunaj doživljajskega jedra oziroma zunaj pravega pomenkega jedra, kot ga je zastavil že sam naslov: partizansko Cerkljansko. Kot da smo se ves čas sprehajali po obrobju dogajanja in zrlj vanj iz oddaljene distance (prek fotografij, spominskih sob, spominskih spisov ali izjav in podobnih zornih kotov), v njegovo središče pa nam nekako ni bilo dano vstopiti. Le stežka bi karkoli rekli o živjetju ali identifikaciji. Vzrok? Avtoričino nemara preveč poudarjeno sklicevanje na raznotero »mrtno« dokumentacijo. Prevelik delež te pofotografirane dokumentacije – ob razmeroma skromnejšem deležu samega življenja. Nekakšen razkol med obema elementoma (dokumentacija po eni in žive priče po drugi strani), prek katerih se je skušala oddaja prebiti do fenomena, ki mu pravimo: partizanska republika Cerkljansko. Prebiti se ji ni uspelo. Vse kaže, da bi si bilo treba k preboju do jedra stvari prizadevati na bolj prizadet, bolj klen pa seveda tudi bolj dognan način.

Bife Titanik, prispodoba zgodovine

Tu je še en dokaz, kolikšnega pomena je literarni temelj, na katerem sloni zgradba neke televizijske igre. Ivo Andrić je v svojo novelo z maksimalno ustvarjalno prizadetostjo strnil najgloblja spoznanja o grozljivosti časov, ki so porodili fašizem in vse njegove spremne pojave. Razčlenil je porajanje nasilja kot kompenzacije za skrajno gmotno in duhovno bedo, kakršni so bili v svojem življenjskem doživljanju izpostavljeni pripadniki province. Prototip takega lika je v Bifeju Titanik fotograf Stjepan, čigar pot med ustaške klavce je nadrobno razčlenjena in utemeljena. Gre za nesposobneža, ki si je za uresničenje svojih stremljivih ciljev v konkretni zgodovinski konstelaciji moral izbrati samo to in tako pot. Njegov »protiigralec«, mali židovski siromaček Mento ima v tem okviru samo nekakšno postransko vlogo neobgljene žrtve. Zdi pa se, da je dramatizacija prav v tem pogledu nekoliko premaknila težišča: Mento je skoraj ves čas videti nekako pomembnejši in se nam šele na koncu razkrije v veliko bolj linearni, manj dramatični liniji od svojega krvnika. Ali drugače povedano: Stjepano-

va razvojna linija nas zanima in zajame veliko bolj kot Mentova, pa čeprav sta oba – v prispodobni povedano – potnika na potapljaljoči se ladji zgodovine. Režiser Emir Kusturica se nam je predstavil kot dozorel umetnik, ki je svojo vseskozi težko temo obvladal z dognanim ponazarjanjem province v vseh njenih grozljivih razsežnostih, v njeni človeški onemoglosti, zadušljivosti, nakopičenem zlu in nasilni nečlovečnosti, iz kakršne se je ne le po logiki zgodovine, pač pa tudi po logiki psihologije moralo poroditi natanko to, kar se je porodilo: krč šovinizma, fašistoidnega razizma in strahu, ki naj bi z ognjem in mečem vladal nad ljudmi. To vzdusje je »potapljaljoči se« Bife Titanik ponazoril z vso močjo, vendar nas pri tem ni pretresel samo z ozirom na minulo zgodovino. Mar nista terorizem in nasilje vselej prisotni in vse bolj aktualni sestavini časa, ki ga živimo – pod drugimi zastavami, v drugačnih uniformah, a še zmerom v uniformah različnih falang ter neofašističnih, neonacističnih in neoustaških organizacij, ki rastejo iz enakih korenin, iz kakršnih je pognal človeško zavrti lik ustaškega morilca Stjepana na prizoriščih provincialnih bosanskih sokakov? Andričeva literarna upodobitev ima, gledana tudi iz tega zornega kota, trajno vrednost – sarajevski režiser pa jo je še trdnje zasidral v našo zavest, pri čemer pa velja poudariti še izraziti delež obeh igralcev, ki sta upodobila vodilni vlogi: Bogdana Diklića kot Stjepana in Boro Stjepanovića kot Menta Papo. Dokaz več, kaj lahko ob bogati literarni predlogi ustvarijo igralci, ki ne premorejo niti zvenečega imena niti kdovekolikšne igralske rutine.

Meštre je šel novim časom naproti

O Velikem mestu, njegovi razvlečenosti, površinski, o njegovih ne povsem utemeljenih likih, o njegovih mestoma (ali pa kar prepogosto) preveč zlahka pojmovanih ponazoritvah zgodovine na način, ki ni niti posebej dobrodošel niti kdove kako sprejemljiv, da vseh ostalih pripomb ne naštevamo posebej, smo naglas in potihem povedali že skoraj vse. Da je imela nadaljevanja tudi svoje pozitivne plati, ne dvomimo, saj je – zlasti mlajšim gledalcem – na dovolj nazoren način pripovedovala, kakšno je bilo življenje nekoč in kaj vse se je v polpretekli zgodovini dogajalo. Toda vse to (dobršen del vsega) je bilo narejeno z levo roko. Skoraj nihče izmed sodelujočih v veliki ekipi se ni zares potrudil. Kaj je, denimo, počel masker? Ali posameznih likov res ni znal »postarati«, tako da so bili v letu 1915 in še štirideset let pozneje, v letu 1945 povsem enaki. Kaj je delal scenograf, da je sicer pisani in razgibani kolorit Splita reducirai na nekaj stereotipnih prizorišč, ki so bolj spominjala na okorne scene opernega odra kot na živo dalmatinsko mesto? Kaj je počel kostumograf? Kako si je svojo snemalni knjigo izpisal režiser? Kako so svoje vloge naštudirali igralci? Kaj je počel in kako ravnal montažer? In tako naprej... kajti pripomb na njihov račun lahko izrečemo brezkončno veliko. Bila pa bi lahko nadaljevanja na to temo eden izmed televizijskih biserov, ko bi se je bili seveda lotili pravi ljudje na pravi način.

Sicer pa: zdaj je vse za nami. V globljem spominu nam bosta ostala samo neugnani »meštre« in neskončno simpatična Violeta, katere smrt nas je v vsem tem prepletu bolj in manj pomembnih dogodkov pravzaprav tudi edina pretresla. Seveda nas je prevzela tudi meštova trdna odločenost, da ostane mož, kot se pravi, zaverovan v svoj človeški prav, tudi poslej, pod našo zastavo, razvito vrhu splitskega Marjana. Njegov »Kregal se bom« je nekakšna napoved morebitnega nadaljevanja »splitske kronike«, ki pa bi jo seveda kazalo zastaviti na veliko bolj klen in umetniško bolj stremljiv način. Kajti to, kar sta v Velikem mestu pokazala scenarist Smoje in režiser Marušić je bilo pod ravni, ki sta jo naš, jugoslovanski film in igrani televizijski spored že izkazala. Ostajati pod doseženo ravni pa je nedopustno, saj pomeni nazadovanje, kakršnega nečemo in ne smemo priznati.

Viktor Konjar

ILIRSKA BISTRICA

Prijateljsko srečanje

Dom JLA v Ilirski Bistrici je v komaj dveh letih veliko pripomogel k razvoju kulture in izobrazbe kakor tudi v sodelovanju armade z občani ilirskobistriške občine. To pot je svoje sodelovanje razširil izven Ilirske Bistrice, in sicer je organiziral prvo srečanje aktiva žena doma JLA Reka in aktiva žena doma JLA Ilirska Bistrica. V organizacijo srečanja so bili vključeni predstavniki ZZB NOV, Rdečega križa in žena v krajevni skupnosti Ilirska Bistrica. Srečanje je bilo posvečeno dnevu žena – 8. marcu in bo odslej tradicionalno.

P. NIKOLIĆ

Prisrčno srečanje in dobrodošlica gostjam z Reke pred domom JLA v Ilirski Bistrici

ORMOŽ

Borci ne zamujajo na seje

V ormoški občini je včlanjeno v ZZB NOV nekaj nad 400 članov. Člani ZZB so posebno aktivne v številnih sekcijah. Imajo sekcijo borcev – kurirjev TV-15 S. Ta sekcija je med NOV delovala na Kogu. Imajo sekcijo borcev prekomorskih brigad pa sekcije pregnancev, internirancev, ukrađenih otrok in zapornikov.

Kot sicer zadnje čase kar pogosto zasledimo v dnevnem tisku, da so bile nekatere seje zaradi premajhnega števila prisotnih nesklepčne, tega za borčevsko organizacijo, njene sekcije ne moremo, trditi, kajti borci kljub temu, da res niso več v rosnih letih, redno pridejo na sestanke, razen seveda, če jim to onemogoči bolezen ali da so službeno odsotni.

Sedaj imajo v občini po krajevnih odborih redne sestanke, ko izbirajo tudi nova vodstva oziroma odbore in sprejemajo programe dela za tekoče leto. Predvidevajo, da bo že aprila občinska konferenca, na kateri bodo med drugim uskladili vse programe ter sprejeli tudi nekaj dolgoročnejših načrtov za delo občinske konference ZZB NOV v Ormožu.

FRANJO HOVNIK

ŠEMPETER

Tradicionalno srečanje borcev NOV

Tretjega tradicionalnega srečanja borcev NOV krajevnega organizacije ZB Šempetra pri Novi Gorici se je udeležilo rekordno število članov. Prek 200 članov borcev je napolnilo prostore gostinske delovne organizacije Lipa v Šempetru. Tolikšna udeležba je bila vsekakor zato, ker je bilo srečanje „doma“. Veliko borcev nima svojega lastnega prevoza in tudi tisti, ki imajo vozila, so bolj sproščeni, če jim ni treba voziti. Po okusni večerji je predsednik krajevnega organizacije ZB Miran Lukežič vse navzoče prisrčno pozdravil, še posebno goste iz Standreže, in jim zaželel veselo razpoloženje. Sledil je zabavni program, ki je bil sestavljen iz plesnih točk in drugega. Vse kar je moglo, znalo in hotelo, se je veselo vrtilo. Med temi so bili tudi plesalci stari nad 80 let. Med plesom je upravni odbor ZB organiziral srečolov plesnih parov, kar je bilo še posebno zanimivo. Najstarejšo borko in najmlajšega borca so nagradili s šopkom rož ter solo plesom.

Vsi udeleženci so si bili enotni, da je bil družabni večer pester, prijeten in nepozaben. Mnenje številnih udeležencev pa je tudi bilo, da bi taka srečanja organizirali večkrat, saj vse stroške nosijo borci sami.

LEOPOLD KOTAR

JESENICE

Aktivne ženske na Plavžu

Februarja so imele letno skupščino članice sekcije za družbenopolitično aktivnost žensk Plavž. O zelo uspešnem in plodnem delovanju je poročala predsednica Gizela Velikonja. Povedala je, da se je članstvo v petih letih povečalo za štirikrat. Med ženami je 43 članic ZZB NOV in 17 članic ZKS. Povprečna starost je 50 let, zato žele, da bi se v prihodnje včlanile tudi mlajše. Osnova za dejavnost te sekcije so predvsem družbeno delo, poglobljanje tovarštva, izmenjava življenjskih izkušenj, pomoč pri ročnih delih, skrb za povečanje družabnosti in podobno. Za svoje delovanje imajo 14-članski upravni odbor, od katerega je ena članica socialno-skrbstvene komisije, ena pa zastopa balinarsko sekcijo. Vsak prvi ponedeljek v mesecu se redno setajajo, drugi ponedeljek pa imajo krožek ročnih del. V zahvalo za prostore, ki jih uporabljajo na šoli Toneta Čufarja. Za dan republike so lani skupno s šolo pripravile zelo uspešno razstavo pletenja, kvačkanja, klekkanja, vezene gobeline in drugega. Zelo uspešno sodelujejo tudi z vzgojno-varstvenim zavodom. Več žena ima v varstvu 22 otrok, ki niso bili sprejeti v vrtec. Na sestankih te žene poročajo o delu in problemih. Borke in aktivistke so otrokom v šoli pripovedovale svoje doživljanje iz NOB. Za sebe pa so pripravile več predavanj. V lanskem letu so imele tudi več poučnih izletov. Za novo leto so organizirale tovariško srečanje s srečolovom, za katerega so darila pripravile same.

Pri tem naj omenim njihovo zelo prizadevno sekcijo pri Balinarskem klubu Jesenice. Njene članice redno vadijo in tekmujejo, pri čemer so prejele že več pohval ter priznanj.

Delovanje žensk na Plavžu je torej pestro in zelo obširno. Na skupščini so sklenile, da bodo tudi v prihodnje z njim še tako prizadevno nadaljevale.

BRANKO BLENKUS

PORTOROŽ

Kdaj bo spet postavljen spomenik?

Na Plovaniji, krajevna skupnost Kaštel nad reko Dragonjo, sicer že na hrvaški strani, je stal spomenik padlim borcem in žrtvam fašistično-nacističnega divjanja ob nemški ofenzivi dne 2. oktobra 1943. Tu so Nemci pobili in tudi s tanki povozili večino pobitih borcev in kmetov iz te okolice. Skupno je bilo umorjenih 44 fantov in moških, ki se niso strinjali z okupacijo.

Spomenik je stal na križišču cest proti Pulju, Savudriji in proti Kaštelu. Spomenik so odstranili, tako rekoč začasno, ko so popravljali in širili ceste.

Slovenija ceste so takrat plačale odškodnino za prestatitev, ko so ta dela prevzeli kot izvajalci. Vendar ta znesek daleč ne zadostuje za ponovno postavitve. Prav neogovorno je sicer bilo, da so se zadovoljili s skromnim zneskom, ker niso predvideli, da je potrebna tudi ureditev okolice, če ponovno postavijo spomenik.

Spomenik je tako rekoč last vseh treh narodnosti, ki žive na tem območju, in nujno bi bilo, da eden drugemu pri tem pomagajo, le tako bi spet postavili obeležje, ki bo opozarjalo na grozote preteklih vojn, da se ne bi nikoli več ponovile.

MILAN CIRK

LENDAVA

Akcije in naložbe

Iz programa spomeniškega varstva, ki ga je lansko leto sprejela občinska kulturna skupnost Lendava, lahko izluščimo tele akcije: dokončanje del v novem Uj Tomažu, prekrivanje ostrešja Kovačeve rojstne hiše v Nedelici ter ureditev spominske sobe v zidnici Miška Kranjca. Dela v novem Uj Tomažu so končana, Kovačovo rojstno hišo so začeli prekrivati, vzporedno s tem pa rešujejo tudi vprašanje pravice do uporabe in upravljanja s prostori.

Oprema za spominsko sobo v zidnici Miška Kranjca je že naročena, izdelana bo na osnovi načrtov Zavoda za spomeniško varstvo Maribor, skupaj z Zavodom za kulturo občine Lendava. Drugih pomembnejših akcij v lanskem letu niso načrtovali. Zataknilo se je predvsem pri finančnih sredstvih pri gradnji novega kulturnega doma v Dobrovniku, katerega sofinancirata, ob udeležbi krajevnega skupnosti Dobrovnik, občinska kulturna skupnost Lendava in Kulturna skupnost Slovenije. Na občinski kulturni skupnosti pravijo, da bodo o nadaljnji gradnji kulturnega doma v Dobrovniku še govorili.

JOŽE ZERDIN

MARIBOR

Pododbor vezistov o svojem delu

Delovno območje pododbora vezistov v Mariboru obsega severozahodno Slovenijo in Korosko. Posamezni člani, ki so obiskali nekatere občinske organizacije ZZB NOV, so k delu pododbora pritegnili 16 novih članov. V tem času so poleg organizacijskega gradiva o delovanju zvez v NOV in pisanju spominov vezistov, sodelovali še s klubi radioamaterjev, tam pa, kjer jih ni, so si prizadevali, da bi jih ustanovili. Tvrno so tudi sodelovali z organizacijami združenega dela PTT Maribor in PTT Murska Sobota. Redno so obiskovali svoje bolne člane, ki so se zdravili doma ali pa v bolnišnicah. Zbirajo podatke za tiste, ki dosedaj še niso prejeli nobenega odlikovanja za svoje delo v NOB.

Sodelovali so pri mladinskem pohodu enote na Pohorje s počastitvijo spomina na Osankarič in v ogledom muzeja. Udeležili so se številnih proslav po posameznih občinah, posebno tistih, ki sta jih organizirala PTT Maribor in PTT Murska Sobota. Ob dnevu vezistov v JLA (26. september) so organizirali predavanje o zvezah v NOV, namenjeno pripadnikom JLA.

Iz programa dela za naslednji dve leti je razvidno, da so nadaljnja organizacijska utrditev, sodelovanje s štajerskim pododborom 4. brigade VDV partizanskih kurirjev relejnih postaj Slovenije, z enotami JLA, občinskimi združenji ZZB NOV, z odborom transverzale kurirjev in vezistov nekatere najvažnejše naloge, ki jih bo skušal mariborski pododbor vezistov tudi čim boljše uresničiti.

Poleg tega bodo skrbeli, da bi hitreje zbirali manjkajoče gradivo o delovanju zvez med NOV in pisanje spominov posameznih članov. Sestavili bodo pregled tistih, ki so ali pa bodo stari 60, 70 in 80 let in jih predlagali za priznanja. Seveda se bodo poleg vseh ostalih aktivnosti tudi tvorno vključevali v delo SLO in družbeno samožaščitno dejavnost v sredinah, kjer združujejo delo.

DRAGO MIKLAVEC

RADOVLJICA

Seja komisije partizanskih kurirjev

Komisija partizanskih kurirjev pri občinskem odboru ZZB NOV Radovljica je imela januarja sejo, na kateri je obravnavala in sprejela predlog programa dela in finančnega načrta za leto 1981. Program obsega osem poglobitvenih nalog. Aktivno so sklenili delati pri odkritju devetih spominskih obeležij relejnih kurirskih postaj, ki bodo to leto na območju občine Radovljica, tam, kjer so delovale med NOB. Odkritje naj bo slavnostno s primernim kulturnim programom in naj bo poudarjena štirideseta obletnica vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti, okrepili bodo sodelovanje s pionirskimi odredi v osnovnih šolah z obujanjem partizanskih bojnih tradicij, sodelovali bodo pri izvedbi kurirčkov pošte na vseh proslavah in prireditvah, ki so vezane na dogodke iz NOB, zbirali in pisali bodo o zgodovinskih dogodkih v NOV. Skrbeli bodo za točno evidenco o živih, padlih in umrlih kurirjih, organizirali obiske ostarelih in bolnih kurirjev ter aktivno delali pri organizaciji gorenjske transverzale po kurirskih zvezah.

Največja in važna naloga bo torej priprava in odkritje obeležij v krajih, kjer so delovale posamezne kurirske postaje. Mesta, kjer bodo spominska obeležja relejnih kurirskih postaj na območju radovljiške občine so že določena, in sicer: postaja g 14 bo v Dragi pri Begunjah ob obeležju Kokrškega odreda, postaja g 12 bo na zidu stare železniške postaje, postaja g 33 bo na stenah lovske kočice na Taležu, postaja g 30 bo na steni šole na Bohinjski Beli, postaja g 6 bo na pročelju Figovčeve hiše na Stari Pokljuki, postaja g 28 bo v Radovni na zidu požgane hiše Franca Kunčiča, postaja g 27 bo v Bohinju na Kamnah na gasilskem domu, postaja g 2 bo na zidu Vomarjeve hiše na N. Rovtu in postaja g 4 bo na Gorjušah na pročelju novega gasilskega doma.

Komisija vabi vse bivše partizanske kurirje relejnih postaj radovljiškega občinskega območja, naj sodelujejo pri pripravah in odkritju spominskih obeležij, ki bodo v tem letu.

Ob odkritjih posameznih kurirskih postaj pa bodo kurirjem podeljeni spominski kurirski znaki.

Na seji komisije je bilo rečeno, da iz evidence ne sme biti izgubljen noben kurir. Zato opozarjamo vse naše nekdanje kurirje, naj namudoma pošljejo izpolnjene vprašalne pole s svojimi podatki svojim komandirjem ali pa na občinski odbor ZZB NOV Radovljica, komisija partizanskih kurirjev.

JANEZ ARH-LESKOVC

DOBOVA PRI BREŽICAH

Letni občni zbor

Februarja smo imeli redni letni občni zbor ZBNOV Dobova. Podano je bilo obširno poročilo o delovanju organizacije. Borci budno spremljajo svetovne dogodke in pa nepravilnosti v naši družbi. Kritika je bila tudi glede nepravilnega povečanja pokojnin. Vedno večje so razlike med najnižjimi in višjimi pokojninami.

Na občni zbor smo povabili predstavnike družbenopolitičnih organizacij, ki so se v lepem številu udeležili. To dokazuje, da naša organizacija tesno sodeluje z vsemi, kar želimo tudi v bodoče. Omenjeno je bilo, da bomo imeli v letošnjem jubilejnem letu proslavo 40-letnice vstaje, 40 let izgnanstva, 60 let gasilske godbe na pihala. Loče ter 20-letnico pevskega zbora prosvetnega društva Stane Vogrinc Dobova.

Nekateri borci so izjavili, da bi bila potrebna večja skrb za bolne člane in več uvidenosti pri dodeljevanju klimatskega zdravljenja, ker so ga resnično potrebni, pridejo pa zelo težko na vrsto.

ZB NOV Dobova

NOVA GORICA

Sestanek odbora 2. brigade VDV

Februarja je bil v Novi Gorici sestanek odbora 2. brigade VDV, ki ga je vodil tajnik odbora Kamilo Brešan. Na sestanku so bili tudi general Branko Jerkič, predsednik in tajnik občinskega odbora ZZB NOV Nova Gorica Mirko Remec in Franc Vidič ter predstavnik občinske konference ZRVS Stanko Lisjak. Razpravljali in sprejeli so osnutek pravilnika skupnosti borcev brigade, ki ga bodo razmnožili in dali v razpravo vsem borcem brigade in ga dokončno sprejeli na zboru skupnosti borcev. Glede na gospodarsko situacijo je občinski odbor ZZB NOV Nova

Seja odbora 2. VDV brigade

Gorica sklenil, naj bodo tudi proslave racionalno organizirane. Tako bo letos ob 40-letnici vstaje jugoslovanskih narodov osrednja proslava na Goriškem v Opatjem selu na Krasu za prvomajske praznike. Na tej proslavi naj bi se srečali vsi borci – pripadniki vseh domičinskih enot NOV novogoriške občine. Tako bodo tja prišli tudi borci 2. brigade VDV. Posebno srečanje borcev te brigade pa bo letos tudi 15. avgusta, ko bodo na slovesnem zboru poimenovali vojašnico JLA na Ajševici po Slavu Furlanu-Dušanu, nekdanjem komandantu 2. brigade VDV. Sprejeli so program te slovesnosti, katerega izvedbo in organizacijo je prevzela občinska konferenca ZRVS Nova Gorica.

Borcem ter svojem padlim in umrlih borcev brigade nameravajo 15. avgusta letos, ob slovesnem poimenovanju vojašnice po komandantu Dušanju, podeliti knjigo – monografijo (zgodovino) brigade. Branko Jerkič je seznanil odbor, da avtor monografije Drago Vresnik zavzeto dela pri urejanju, obdelavi in zbiranju podatkov za monografijo, vendar nastajajo težave, ker mu le nekateri borci aktivno pomagajo in sporočajo podatke. Drago Vresnik bo moral obiskati še kakih 80 borcev, se z njimi pogovoriti in zbrati podatke. V dosedanjem besedilu monografije tudi še niso zajete vse akcije brigade, ki jih bo potrebno opisati. Le tako bo monografija realen dokaz zgodovinskih dogodkov – realen in popoln dokaz delovanja brigade v NOB. Torej je za dokončno pripravo monografije še veliko dela, vendar so prepričani, da bo vse to opravljeno do roka in knjiga dotiskana tako, da bo podeljena borcem in svojem že 15. avgusta letos.

Na sestanku so evidencialni tudi kandidate v odbor in druge organe skupnosti borcev brigade, ki jih bodo volili na delovnem srečanju, ki bo na dan slovesnosti, 15. avgusta, na Ajševici. V odboru bodo imeli svoje predstavnike vsi bataljoni brigade.

LOJZE KRISTANČIČ-MINKO

Razstave ob osmem marcu so v kranjskem muzeju postale že navada

Štirideset let slovenske ženske revije in prizadevanj za osveščanje ter napredno usmerjanje žensk

Ta ali ona prijazna pripomba, droben cvet ali pohvalna beseda v kolektivu so običajne osmomarčevske »nagrade« delovnim ženskam. Ta slovesni in vendarle že tolikokrat neokusno proslavljeni praznik delovnih žensk po svetu bi najraje včasih kar preslišale. Toda, kadar v pogledu na prehojeno revolucionarno in delovno pot prepoznamo obraze mladostne zagnanosti in delovne vneme, kadar na panojih razstavnih dvoran zablistijo dokumenti ženske revolucionarnosti in enakopravnega dela, takrat pač osmi marec spet bodi bolj slovesno podoba.

V kranjskem muzeju so tokrat predstavili štiridesetletno delo revije »Naša žena«. Avtorica razstave je tovarišica **Tilka Blaha**, ki nam je ob tej priložnosti in osmemu marcu ob rob zapisala:

V soboto, 7. marca, bo v Gorenjskem muzeju v Kranju odprta razstava »40 let revije Naša žena«. Istočasno bo v prostorih stalne muzejske zbirke »Slovenka v revoluciji« odprta tudi razstava akademske slikarke in grafičarke Tince Stegovec. Ta že tradicionalna prireditve v Kranju, letos že deseta, je istočasno priložnost za snidenje slovenskih prvobork,

kulturnih in družbenopolitičnih delavk ob 8. marcu – mednarodnem letu žensk.

Naša žena je kot legalna ženska revija začela izhajati januarja 1941 na pobudo 5. državne konference KPJ. Na njej so obširno razpravljali o delu Komunistične partije med ženskami in pri tem posebej poudarjali veliko vlogo ženskega tiska. Revija je bila ustanovljena v najtežjem, usodnem času slovenskega in jugoslovanskega naroda. Le tri številke so lahko izšle pred okupacijo in razkosanjem naše domovine. »Pota in cilji ženskega gibanja«, ki jih je v uvodniku 1. številke Naše žene razgrnila tovarišica Vida Tomšič, so se začeli uveljavljati in preverjati v vseljudski vstaji – v času našega narodoosvobodilnega in revolucionarnega boja, v katerem so slovenske ženske pod vodstvom Komunistične partije in skupnem boju delavskega razreda izbojevale nacionalno in socialno osvoboditev.

Razstava nas v skromnem in nepopolnem obsegu vodi

skozi 40 letnikov Naše žene: prek NOB, vsa težka povojna leta obnove in graditve naše socialistične samoupravne družbe. Iz mozaika dokumentov, prispevkov in ilustracij, ki so izbrani iz 40 letnikov Naše žene, so predstavljeni boji, delo in ustvarjanje slovenskih delavk, kmetic in študentk pri korenitih ekonomskih, družbenih in političnih spremembah naše socialistične samoupravne družbe.

Povojno obdobje revije Naša žena je predstavljeno v petih delih: Ženska – delo – družbeni razvoj; Otrok – družina – družba; Pogled v svet in Založniška dejavnost Naše žene.

Z izborom iz vsebine Naše žene je na pregleden način predstavljen delež žensk v obnovi in graditvi porušene domovine, njeno vključevanje v združeno delo, ustvarjanje novega položaja delavca in občana, ki je bil hkrati tudi temelj za ustvarjanje novega položaja ženske v družbi in družini. Prikazana je tudi organiziranost ženskega gibanja od Slovenske proti-

fašistične ženske zveze do današnje vraščenosti sveta za vprašanja družbenoekonomskega in političnega položaja žensk kot oblike dela v SZDL: množični politični organizaciji delovnih ljudi in občanov ter fronti vseh socialističnih sil.

Zanimiv je zgodovinski prikaz družbene skrbi za otroke, zaščite materinstva, razvoja družbene prehrane, servisov, socialnih, zdravstvenih in drugih ustanov, namenjenih otrokom in družini. Ta razvoj nazorno pokaže, kako s podružbljanjem funkcij družine in gospodinjstva v pogojih sociali-

stičnega samoupravljanja ženska vprašanja postopoma preraščajo v splošno družbeno vprašanja.

Na osnovi gradiva, ki je bilo zbrano in pripravljeno za razstavo (zaradi časovne in prostorske utesenjenosti pa ga ni bilo mogoče v celoti obdelati in predstaviti), bi bilo možno izdelati posamezne študije, ki naj bi prispevale k sistematičnemu raziskovanju ženskega gibanja na Slovenskem. Zato je namen razstave, da spodbudi nadaljnje načrtno in sistematično proučevanje vloge in deleža žensk pred vojno, v NOB in v povojni izgradnji naše socialistične družbe.

Olgo je kalilo življenje

Obupala ni nikoli

Bilo je na pragu poletja 1944, ko sem kot petnajstletno dekle hitela vsa vznemirjena in otroško radovedna na sestanek v Božje nad našo vasjo Oplotnica.

Pohorje se je smejalo v mavrici zelenih barv. Čakali so me na obronku hriba v brezovem gaju. Čeprav je bilo to naše prvo srečanje, smo se pozdravljali tovariško, toplo. Spominjam se lepega skodranega črnolasega Jurčka iz Dravograda, mladega Bojana, ki je bil menda iz Slovenj Gradca, visokega Viktorja in partizanke Olge, ki je bila takrat član okrožnega mladinskega komiteja na Pohorju.

Vsi štirje so bili oblečeni v skoraj nove angleške bluže. Olga z modrimi očmi, ki so mirno in resnobno zrla v svet, me je seznanila z navodili za nove naloge in dolžnosti. Z nje-nega obraza sta odsevali dobrota in poštenost, a kljub njeni mladosti si zaslužil v njenem srcu neko zrelo žalost, ki je takrat nisem mogla doumeti.

Pred nekaj dnevi, ko je v velikih kosmih naletoval sneg, sem jo obiskala v njenem stanovanju v bloku v Smetanovi ulici v Mariboru, kjer živi s hčerko Sonjo, s sinom Dušanom, pri njej pa stanuje še vnukinja Iris, ki obiskuje pedagoško gimnazijo. Kot stari znanki in prijateljici sva obujali spomine.

Vsa drobna, blede, malo bolna mi je pripovedovala, da je rojena v Cerknem, da se je njihova Čerinova družina preselila 1931. leta v Maribor, kjer je Olga končala osnovno in meščansko šolo.

Kot zavedni Slovenci so se zavedali nevarnosti, ki jim je pretela, zato so ilegalno pobegnili v Ljubljano, kjer jih je sprejela pod svojo streho Brelihova družina. Nekaj časa je zanje skrbel RK, dokler jim niso Brelihovi našli varno zatočišče in delo pri kmetih v Skrovniku pri Mokronogu. Tam so se vsi: njeni starši, štirje bratje in sestra preživljali vse do leta 1943, do razpada Italije.

Na Dolenjskem je bilo že takrat NOG v polnem razcvetu in precej razgibano. Tako je šla Olga že leta 1942 na prvi mladinski sestanek. Belogardisti so vedno bolj ogrožali zavedne ljudi, zato sta brata Boris in Dušan šla v začetku leta 1943 k partizanom. Brat Boris, star komaj 15 let, je že po nekaj mesecih padel. Nihče ne ve, kje je pokopan.

Življenje Čerinovih je bilo v vedno večji nevarnosti, zato so se vsi odpravili v partizane. Olga je šla v Gubčevo brigado, kamor je že prej nosila lektografsko črnilo in papir v Trebelno. Zaradi svoje predanosti in zagnane delavnosti je kaj kmalu postala sekretarka SKOJ. V četi, kjer je delala, je ostala do leta 1944. Še prej jo je štab Gubčeve brigade s

partizanko Brono poslal v dvomesečno obveščevalno šolo v Metliko, kjer so jih seznanili z vrstami orožja, obveščevalnimi veščinami itd.

Po dvomesečnem tečaju jo je štab Gubčeve brigade poslal na Štajersko, kjer je vodila delo v obveščevalnem centru Pohorske brigade. To delo je za mlado dekle kmalu postalo prenaporno, in zato so jo premestili na okrajni komite Desni breg Drave.

V tem času partizanstva je Olga izgubila še dva brata partizana. Miloš, star 21 let, je v partizanih zbolel, ob razpadu Italije so ga poslali v bolnišnico v Ljubljano, kjer je umrl. Nihče od svojcev se ni mogel udeležiti pogreba. Za dostojen pokop je spet poskrbela družina Brelih. Brat Viktor, star 17 let, je bil komisar bataljona v Cankarjevi brigadi. Padel je 1944. leta na Javorjevem Pilu – Gabrovki pri Litiji.

Ob osvoboditvi se je po težkih štirih letih življenja in boja spet znašla v Mariboru, kjer je delala na komandi mesta, pozneje na vojnem področju.

Olga je rodila štiri otroke: Vitko, Dušana in dvojčka Sonjo ter Slobodana. Toda kmalu je ostala sama s štirimi majhnimi otroki. Zaposlila se je v gostinstvu. Poskrbela je, da so njeni preživeli otroštvo v zavetju osrečujoče varnosti, znala jih je obvarovati pred stiska-

mi in razočaranji ter jih naučila deliti srečo in ljubezen.

Prva se je poročila Vitka. Rodila je dve deklici. Olga je že s štiridesetimi leti postala srečna babica. Žal ta nova sreča ni trajala dolgo. Vitka se je smrtno ponesrečila, ko je bila stara 21 let. Zapustila je dve deklici, stari 16 in 28 mesecev. Dve leti in pol je Olga skrbela za otroke, potem se je zet drugič poročil in odpeljal deklici. Za Olgo so bili to težki časi. Od žalosti je zbolela.

Istega leta ji je umrl oče in zgubila je brata Dušana, starega 43 let, ki je bil borec Gubčeve brigade in pozneje intendant v bolnišnici Jesen na Pohorju.

Olgina mati ni mogla nikoli preboleti smrti štirih sinov. Tudi Olga še vedno ne more dojeti, da njene Vitke ni več, zato je razveseljajeta hčerka in vnukinja, ki stanuje pri njej.

Ima pa tudi lepe svetle spomine iz partizanskih časov. Rada se udeležuje srečanj s soborci, ampak žal je teh vedno manj. Rahlo se je nasmešnila, ko mi je omenila proslavo ob 35-letnici osvoboditve Ljubljane. Dejala je: veš, ko sem se ozrla nazaj po dvoran, se mi je zazdelo, da vidim travnik, poln belih marjetic, toliko je bilo osivelih glav. Čas pač beži, ostanejo nam le še spomini.

Sonja Golec

Bele roke v potoku za belo ranjenčevo prevezo

»Pridite, povedal vam bom o delu, o borkah in borcih, o katerih smo vse do danes malo slišali in še manj zapisali,« nas je vabil v enem od pisem Ivan Mavrovič-Ivanov, slovenski Hrvat in skozi pogovor odkrivali še vrsto imen bork in borcev, katerih pričevanja in spomini na delo v partizanskih delavnicah, v ekonomatu in drugih oddelkih bodo vselej dragocena in nam

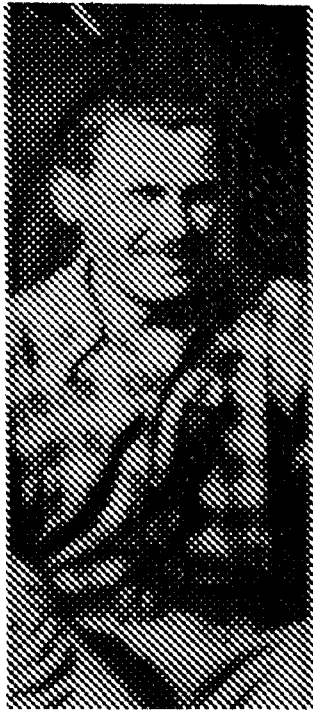
Je res, da so vaše ime večkrat uporabili za geslo, ko so napotili borce v partizanski Rog? »Res, pri marsikom je na prepustnici, ki jo je dobil denimo v Ljubljani, pisalo 'do Ivanova', pa tudi na paketih, ki so prihajali na ekonomat, je pogosto pisalo kar 'za Ivanova'. Ko sem jih razvil, so se kotalile ven pince, injekcije in podobna sanitetna drobnarija.«

manjših bolnišnic. Tako sva hodila naokrog in izbrala nekaj mest, kjer so kasneje nastale bolnišnice Jelenbreg, Jelendol, Lesen kamen, Stari log...

Skupina borcev, ki so te bolnišnice gradile, so skoraj praviloma ostale tam kasneje za osebje, nekateri pa so postali intendant in sodelavci v ekonomatu.

Naš prvi sedež je bil v Poljanah na začetku leta 1943. Takrat je bila nekaj časa pri nas tudi kurirska postaja TV-15 (v Starih žagah), in šele kasneje so jo tovariši preselili na Občice. Pri nas je bila tudi javka za vse medicinsko osebje in sploh za marsikoga, ki ga je pot vodila v glavni štab.«

Tovariš Ivanov se dobro spominja pošiljk sanitetnega materiala, ki so prihajale dan za dnem: »Celi vagoni so prihajali iz Ljubljane, prek TV zvez smo dobivali material včasih celo iz Trsta in Celovca. Vse je bilo tako dobro organizirano. Treba pa je vedeti, da so vedno hujši boji zahtevali vse več zalog, saj je bilo tudi vedno več ranjencev. Zdravniki (dr. Lunaček, dr. Ravnikarjeva in dr. Župančič-Mike) so staknili glave in tuhtali, kako bi se organizirali, da bi vsaj za silo zmogli pokrivati potrebe, kajti v zelo kratkem času je kljub re-

Ivan Mavrovič-Ivanov

smo v našem osrednjem ekonomatu organizirali pranje sanitetnega materiala, ki je umazan, krvav in ogojen prihajal v velikih zavojih iz bolnišnic. To pa je bilo delo, za katerega še danes ne morem verjeti, da so ga s toliko potrpežljivosti in samodisciplino izvrševale naše tovarišice. Bilo je prav gotovo eno najbolj težakih del in tako, da je pogosto zaradi bolj vi-

Perice ob potoku leta 1943.

Pred prazno kočevarsko hišo se je zbralo na Sredgori nekaj članov ekonomata in članov partizanskih delavnic, na sredi med njimi sedi v belem predpasniku Pirčeva mama.

prejel ob koncu leta 1944 čin majorja).

»V svojih partizanskih letih sem prehodil kot šef sanitetnega oddelka skoraj vso Slovenijo, od Gorenjske, Stajerske in Primorske pa do Dolenjske. Še dvainštiridesetega je bilo, ko so me poklicali tako rekoč naravnost iz boja v Črmošnjice. Na sestanku so sedeli naši vodilni tovariši Kidrič, Šaranovič, Matija in drugi. Tudi dr. Lunaček je bil med njimi. Obe, dr. Igorju in meni so naložili nalogo, naj poiščeva primerna mesta za gradnjo

dnemu prilivu sanitetnega materiala začelo vsega primanjkovati.«

»Naši borci po enotah so imeli do sanitete in bolnišnic čisto poseben odnos. To je treba poudariti. Po vsaki akciji so najboljše stvari, ki so jih na terenu dobili, oddajali za bolnišnice. Tudi ranjenci so neverjetno hitro zapuščali bolnišnice, ker so se želeli čimprej vrniti v svoje enote, toda kljub temu in tudi obilni pomoči terencev je začelo zmanjkovati vsega. Zato

dni nalog in uspehov ostajalo skrito.«

Pozimi stopljen sneg, poleti mrzel potok

»Vse območje Roga in okolice je bolj ali manj kraško. Pozimi smo si sicer pomagali s snegom, poleti pa je bilo slabo. Tako smo se morali s prvotnega mesta preseliti dol k Divjemu potoku, ki teče tudi skozi Črmošnjice. Tam je bilo nekaj praznih

kočevarskih hiš in tam smo organizirali »pralnico«. Dekleta, borke so prihajale tako rekoč iz prvih bojnih vrst. Spominjam se Olge, Tončke, Tatjane... Vedno večje kupe perila pa so prinašali bolničarji in kurirji iz bolnišnic. Bila je neznosno smrdljiva gora umazanih, pogosto tudi ušiva. Baše borke so vrele vodo, prekuhavale, lužile z bukovim pepelom, izpirale na potoku. Potlej smo previdno sušili, da nas ne bi presenetil sovražnik nazadnje pa je prišlo na vrsto likanje in zlaganje.«

Vse je teklo po skrajno organiziranem načrtu. Napak ni smelo biti. Perilo posamezne bolnišnice je bilo zaznamovano, in ko je bilo pripravljeno, zloženo in zlikano, so urne noge kurirjev vse spet raznosile po roških gozdovih in v bele poboje, pogosto iz rjuh narejene, so v bolnišnicah ovijali nove rane v novih bojih ranjenih borcev.

Partizanska »žajfa« iz loja

»Vedno sem trdil, da so tiste tovarišice takrat delale več in pogosto tudi težja dela od moških. Kajti, njihovo delo ni bilo le pranje perila. Prav tako kot vsi ostali so morale na redne straže, v patrolje, po potrebi kam s kakšnim sporočilom, poprijele pa so tudi za druga dela, ko je bilo treba spravljati nabran material in ga zaradi nevarnosti sovražnikovega napada poskriti v bližnjih grapah.«

Od partizanskih odelov za današnjo rabo

Vero Dolenčevo smo obiskali v Škofji Loki, kjer živi v pokoju po sedemindvajsetih letih odgovornega dela in vodenja edine slovenske tovarne prešitih odelov. Tudi ta pogovor je povezan s partizanskimi leti, pa smo ga vendarle začeli z današnjim časom. To pa zato, ker je življenje in delo Vere Dolenčeve po tem, ko je delala v partizanskih delavnicah, ostalo vseskozi povezano z odelji in šivanjem. Za bolnike po partizanskih bolnišnicah je s tovarišicami med vojno sešila nič koliko prešitih, toplih odelov. Po vojni, ko se je odločala, kaj bo njeno nadaljnje delo, so jo tovariši poslali v Škofjo Loko, kjer je vodila najprej delavnico s komaj petimi delavci, ki so izdelovali prešite odelje, v kasnejših letih pa tovarno, ki se je razvila iz prvotne delavnice.

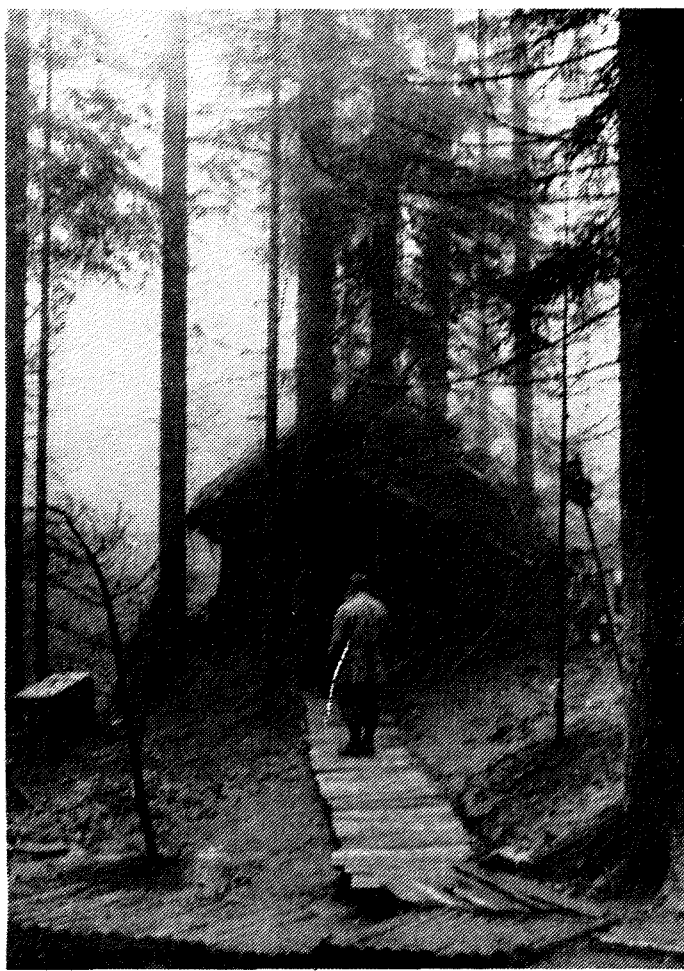
»Po rodu sem iz Poljanske doline nad Škofjo Loko, s Srednjega brda, živeli pa smo s starši dolgo na Dolenjskem, v Mokronogu, od koder sem tudi odšla k partizanom. Najprej sem bila bolničarka in šivilja v Gubčevi brigadi, maja 1944. pa sem prišla v Sredgoro, kjer sem delala sprva v šiviljski delavnici.«

Drobena ženska sivih, kratko ostrizenih las se nasmehne, ko se spomni tovarišev in tovarišic iz tistih časov. »Bili sta tudi Zidinj, mati in hči. Hči je bila menda kiparka in je po vojni odšla v Izrael, mati pa je že umrla, mislim, da v Zagrebu. Seveda je bil tam tudi tovariš Ivanov, pa dr. Lunaček, katerega partizansko poroko smo praznovali takrat.«

»Šivale smo mnogo različnih stvari za bolnišnice. Tako na primer prav vse, kar je bilo v operacijskih sobah iz blaga, pa zdravniške halje, srajce, rjuhe in še sto drugih stvari.

Pozno jeseni, leta 1944 so me poslali v ekonomat

li pa hrvaški Slovenec, prvoborec in znani šef sanitetnega ekonomata v partizanskih Starih žagah in Sredgori. Sledili smo njegovemu namigu, obiskali smo ga na beograjskem Dedinju, kjer je morda v večji meri odkrila tiho in vztrajno delo, ki so ga opravljali za partizansko vojsko in ranjence, in ki je izpričevalo neverjetno iznajdljivost in požrtvovalnost.

Bolnišnica Lesen kamen je le ena od številnih bolnišnic, od koder je prihajalo perilo v Sredgori in Stare žage in kamor so po skritih poteh iz ekonomata romala zdravila, oprano perilo, hrana...

Tončka Plantanova z Jožetom Boškinom

mama, Hribernikovi, Micka, Štefka, Mara in Slavko More, ter še vrsta drugih.

»Nekoč sva dve prali ob potoku perilo, pa je prispel nov kup umazanih. V hipu se je razširil tako neznosen smrad, da sva obe od slabosti bruhal. Zopet drugič se je namerilo, da smo, najbrž od nenehnega prekladanja

liko časa bi tako šlo naprej, če ne bi Italijani 1942. leta domačijo zažgali, očeta ustrelili, mamo odpeljali in ustrelili kot talko v Gramozni jami... Dva brata v internaciji, sedem preostalih otrok pa – v partizane. »Vsi smo šli v Dolomitski odred. Potlej so nas partizanske poti ločile. Mene so poslali za kuharico najprej na Hruševo in od tam sem se z borci in kurirji večkrat selila sredi hajk. Stara sem bila že trideset let in torej kar dobra gospodinja. Gospodirjenje za veliko ljudi mi je šlo kar dobro od rok. Iz Šerčerjeve brigade so me poslali v Stare žage.«

»Večkrat sem si mislila, pa tudi rekla dekletom, da tistih naporov ne bom zdržala. Pa smo jih vendarle! Še milo za pranje smo si morali pripravljati sami, saj takega kupljenega že davno ni bilo nikjer dobiti, kaj šele pralni prašek. Bukov pepel smo prekuhali in v tako nastali lužini kuhale perilo. Fantje so nam pa delali neke vrste milo iz ostankov loja, lužnega kamna in še nekaterih sestavin.«

France Knavs-Simon, po rodu iz Livolda pri Kočevju, je prispel v ekonomat v Starih žagah iz bolnišnice Jelenbreg. Niso se mu še zacelile rane, ki jih je dobil v bojih pri Starem trgu ob Kolpi, že

lovanja v ekonomatu, je vse polno. Morda je zanimivo, kako smo bili vedno in ob vsaki uri pripravljeni pospraviti iz hiš čisto vse, kar bi lahko izdalo, da so tam skladišča, zbirališča materiala in hrane za partizane. Tako smo dobili nekoč za ranjence velikansko kad medu. Ker so nam obveščevalci javili, da prihajajo sovražniki, smo pograbili vsak vedro medu, kolikor je pač kdo mogel, in hajd v gozd, da bi rešili vsaj malo posebne dobrote. No, napada potlej k sreči ni bilo. Tam v grapi nas je bila sploh velika družina. Partizanske delavnice vseh vrst pa peki, ki so partizanom pekli kruh, pa dekleta, ki so šivale odeje za bolnišnice...

Borec Simon je odšel iz ekonomata v Starih žagah že mesec po kapitulaciji Italije, tovarišica Tončka, ki je bila v ekonomatu, vse dokler je ta v Starih žagah delovala, pa se prav dobro spominja tudi napada belih – Rupnikovega bataljona in Nemcev.

»Takrat so padli Stane Pajk in Jože Šter ter dve naši tovarišici, sestrici iz Čabra. Vaščani so jih položili na mrtvaški oder v baraki in še to so krvoločni sovražniki požgali z mrličmi vred, ko so se po napadu na Črnomelj vračali.« Tončka Plantanova živi danes v pokoju v Ljubljani.

lej k odejam

bolnišnice Snežnik in prav takrat, komaj teden po mojem odhodu, so Sredgoro napadli beli in Nemci...

Verino šivanje pa se ni končalo s Sredgoro niti s kasnejšo delavnico v Črnomlju, ampak je ostala njena posredna naloga tako rekoč vse življenje.

»Da, prva povojna leta so bila za to dejavnost zelo huda. Ni bilo surovin, ni bilo blaga, vsega je primanjkovalo in za vsako malenkost se je bilo treba posebjati bojevati. Poleg tega se je v mestu ob Sori začela razvijati vsakovrstna večja industrija in si je morala naša tovarna vedno znova utirati pot. Pa vendar sem danes zadovoljna, saj je v tovarni »Odeja« zaposlenih že okrog 150 delavk in delavcev in so izdelki te tovarne priznani po vsej Jugoslaviji.«

Drobna partizanska šivilja, borka, aktivistka prvih povojnih let in poslanka, direktorica tovarne ter aktivna upokojenka danes marsikdaj vzkipi, ko vidi okrog sebe brezbriznost, malomarnost in neodgovorno delo. »Veste, najlepša leta in sploh vse svoje ustvarjalno življenje sem dala tovarni (in seveda družbi op. p.), in zato mi ni vseeno, če vidim, da ljudem delo ni v veselje, če se obnašajo malomarno. Včasih sem tudi užaljena,« pove bolj potihoma in skromno češ, saj tega ni treba pisati. Pa zapišimo vendarle, kajti najbrž je tisto, zaradi česar je tovarišica Vera užaljena, prav isto, zaradi česar so včasih razočarani nekdanji borci, aktivisti, vsi tisti, ki so tudi po vojni dali vse najboljše od svojega življenja za graditev socialistične družbe, pa jim ne znamo ob pravem času in na pravi način včasih reči niti hvala.

B. Ž. J.

Justi (Smolič) Plantan – Tončka, Fani Kucler-Erika in nekdanji ekonom, borec Simon so se kraja in časa, ki ga je opisoval tovariš Ivanov, spominjali vsak po svoje. Tako je **Plantanovi Tončki** prvi hip prišlo na misel enainštirideseto leto in začetek vojne: »Doma sem bila z Dolenje Straže pri Novem mestu, s kmetov. Pri hiši nas je bilo osem otrok in bila sem najmlajša med njimi. Moje delo na terenu se je začelo že leta 1941, julija 1942 pa sem odšla k partizanom na Brezovo Reber in Frato.« Osemnajstletno dekle se je takoj znašlo. Zasukala se je v kuhinji in lačni borci so bili njenih jedi še kako veseli. Borec je kuhala tudi v Gorjancih, ko so jo dodelili odredu in prav tako je delala tudi v Petrovi četi v Kočevskem Rogu vse do konca leta 1942. »Takrat so začeli organizirati ekonomat in so me dodelili v pomoč tovarišu Ivanovu. Naša prva postaja je bila v poljanskem farovžu, in če se prav spominjam, so bile takrat že z mano tovarišice Tatjana (doma s Korpivnika pri Kočevju), Milká (ki je ba je danes nekje v Dalmaciji) in Olga, (ki živi v Mariboru). Za vse nas pa je skrbela in nas hranila Pirčeva mama, ki smo ji pravili Mami.«

»Ker je bila naša prva nastanitev na preveč izpostavljenem kraju, smo se morali kmalu preseliti v prazen mlin v Starih žagah. Bilo je triinštirideseto leto, še pred kapitulacijo Italije. Tam nas je bilo že več. Poleg ekonomov, kurirjev, ki so prihajali in odhajali in drugih, so prišle v pomoč še nove tovarišice: Erika, Mimi, Francka in

Stare žage – postava ekonomata poleti 1943.

tistega perila, staknile tifus. Ves čas našega bivanja in dela v partizanskem osrednjem sanitetnem ekonomatu pa smo, to je treba poudariti, zelo skromno živeli. Spali smo na trdih šotorskih krilih in bili odeti le z malo odejami. Vsakdo si je pomagal s tistim, kar je imel.«

Erika Kucler je doma z Drenovega griča pri Vrhniki. Pri sicer kmečki hiši so imeli znano obrt – izdelovanje harmonik. Vsa družina je že 1941. leta začela delati na terenu, sestanki pri njih doma so bili pogosti in kdo ve, ko-

je začel z zbiranjem hrane po terenu. »V prvi vrsti je bila to Bela krajina. Večino, kar smo zbrali, je šlo naprej v bolnišnice. Pa tudi perilo sem včasih prenašal v obe smeri z Jelenbrega in Jelenbola in nazaj. Prav na teh poteh me je nekega dne srečal tovariš Ivanov in me »snel« za svoj ekonomat. Dokler je bilo v Beli krajini kaj dobiti, je še šlo, ko pa je tam že začelo primanjkovati najosnovnejše hrane, smo se morali podajati na daljše poti in tudi na zasedena ozemlja, kot sta bili Dolenjska in Stajerska. Dogodkov, ki segajo v Stare žage in čas mojega de-

Pravi, da se včasih srečujejo nekdanji borci, ki so skupaj delali v partizanskem ekonomatu, toda mnoge tovarišice so se porazgubile, poročile in po vojni vsaka s svojimi novimi nalogami obremenjene, izgubile stike z nekdanjimi tovarišicami. Zdenko Ogriec-Zdene, ki je bil tudi borec in član omenjenega ekonomata, menda hrani obsežnejši seznam imen tistih, ki so v času vojnih let delali v osrednjem sanitetnem ekonomatu in nekaterih intendantskih službah.

B. Ž. J.

Resničnost naše narodnoosvobodilne vojne je potrdila s smrtjo

Neuklonljiva Vida

Narodna heroína Vida Janežič se je rodila leta 1914 v Podbrdu. Že z enajstimi leti je ostala brez staršev, vendar je drugo mamo našla pri svoji teti Pavli Papež, pri kateri je živel po smrti svojih staršev. Osnovno šolo je obiskovala v Lukovici pri Domžalah, gimnazijo pa na Poljanah v Ljubljani. Po končani gimnaziji je na univerzi v Ljubljani študirala slavistiko in leta 1939 je diplomirala. Med študijem na univerzi je stanovala v Domu visokošolk, kjer je začela politično delovati.

Kljub nečloveškemu mučenju domobranskih rabljev komunistka ilegalka Vida Janežič ni izdala ničesar

Vida Janežič je bila prijateljica, odločno in napredno dekle. Težko življenje v siromašni družini železničarja iz Podbrda v Baški grapi, kjer se je 6. junija 1914 rodila, prezgodnja smrt staršev, življenje pri sorodnikih, tovarišstvo v Domu visokošolk, ljubezen do gora in aktivnost v športu so kalili in jeklenili njen značaj. Že ko so se pred vojno zbirali nad domovino temni oblaki, se je aktivno vključila v napredne študentske vrste. Med počitnicami je bila izredno aktivna na tečajih med kmečkimi dekleti, v siromašnih vaseh Bele krajine in Prekmurja. Po diplomu na filozofski fakulteti kot slavistka ni našla zaposlitve. Sprejela je službo tajnice na Poljanski gimnaziji z zelo nizkimi osebnimi dohodki.

Bila je aktivna športnica, tekmovala je v atletiki, rada je smučala, kolesarila in zahajala v gore, največje uspehe pa je dosegala v ženski hazeni (podobna današnjemu rokometu). Igrala je pri ljubljanski Iliriji in tudi v reprezentanci Jugoslavije.

Za narodno heroína je bila proglašena, po smrtno, julija 1953.

krat morali menjati stanovanja, okolja in zunanji videz.

Članica okrožnega komiteja

Vidina prijateljica iz študentovskih let in sodelavka v ilegalni Ljubljani narodna heroína Mira Svetina-Vlasta je bila leta 1943 sekretarka okrožnega komiteja KP. Na Vido jo vežejo nepozabni spomini:

»Vida je bila vzor borke-komunistke, ki je svoje življenje darovala v boju za svobodo. Vzdržala je v najtežjih pogojih ilegalnega dela v mestu z žico, do kraja zavze-to in disciplinirano, in tudi v najhujši, zadnji preizkušnji – v strahotnem mučenju in počasnem ubijanju ter v vztrajnem in dosmrtnem molku.

Bila je znana in vneta športnica. Že na univerzi je bila levičarsko usmerjena in se je vključila v napredno

Vida Janežič so zgodaj umrli starši. Pri svoji teti Pavli Papež in njenih hčerkah Darinki, Nadi in Ivici je kot majhna punčka našla svoj drugi dom.

akademsko društvo v Slovenski klub, še posebno aktivna pa je bila v Domu visokošolk. Sodelovala je v akcijah, ki jih je med študenti organizirala Komunistična partija. V prvih mesecih okupacije, ko se je vključila v Osvobodilno fronto, je najprej delala na šoli. Že jeseni 1941, pa je začela s delom na terenu, v odborih OF. Poverjali smo ji vse bolj zahtevne in odgovorne naloge, tako da je bila v začetku 1942 članica rajonskega odbora OF v rajonu Poljane, potem pa zaporedno sekretarka OF in KP v rajonih Center, Šiška in Moste. Nazadnje je bila članica okrožnega finančno-gospodarskega odbora OF in okrožnega komiteja KP za Ljubljano. Umrla je kot komunist – heroj.

V jugoslovanski reprezentanci

Pred vojno so moški igrali samo veliki rokomet, na nogometnem igrišču z nogometnimi goli, ženske pa so igrale hazeno na krajšem igrišču, z dimenzijami današnjega malega rokometu z ozkimi, visokimi goli. Vida je več let aktivno nastopala v ljubljanski Iliriji, in je bila ena od najboljših igralk hazene v Ljubljani.

Obiskali smo sestre Papež, Darinko, poročeno Banovec, in Ivico, poročeno Požun, in ob topli čaj pokramljali o njuni sestrični Vidi Janežič in o težkih dnevih med okupacijo.

»Bila je izredno hitra, bojevit in natančna napadalca,« se po toliko letih spominja Darinka Banovec iz Ljubljane. »Vsem je bila za vzgled, vedno se je bojevala do konca. Trenirale smo enkrat tedensko, ob nedeljah pa igrale v Ljubljani, po Sloveniji ali v Zagrebu.

Moštvo Ilirije v ženski ha-

zeni smo sestavljale: sestra Ivica je bila golman, v obrambi sta bili Ela Hafner-Vončina in Anica Oman, v half-liniji skupaj z menoj še Vida Jan, v napadu pa Elza Mirti-Grünfeld, Vida Janežič, Fanči Bernik in sestra Nada.

Najboljše med nami, Vida, Fanči in Anica, so igrale v reprezentanci Jugoslavije na Poljskem v Varšavi, septembra 1935.

Po Vidinih stopinjah...

Zelo prisotno je bilo tudi Vidino politično delovanje med nami. Med okupacijo smo se bolj ali manj vse igralk aktivno povezale z OF. Sestrično Vido so domobranski rablji med vojno zverinsko umorili, sestra Nada je padla v jurišu na Ivan planini v Bosni, Fanči Bernik, (ki je bila tudi uspešna v atletiki – metala je kroglo) je bila aktivistka in ilegalka v okupirani Ljubljani in je zaradi posledic kmalu po vojni umrla.

»Ko je po smrti staršev prišla v naš dom, smo jo sprejeli za svojo,« se spominja Ivica Požun. »Skupaj smo se igrale, podile po travnikih in hodile v šolo, tako da so mnogi mislili, da smo vse štiri sestre. Z eno besedo, naša mama ni delala razlik. Ko je bila po končani gimnaziji Vida sprejeta v Dom visokošolk, nas je redno obiskovala, srečavale pa smo se tudi na igrišču Ilirije, na tekmovalnih, v planinah in drugod. Kot študentka se je povezala z napredno organizacijo in aktivno sodelovala v raznih akcijah. Med okupacijo nas je kot aktivistka često obiskovala, še posebno pa je z njo sodelovala najmlajša sestra Nada, na katero je bila najbolj navezana. Med vojno sem z možem,

ki je bil rudarski inženir, živela v Bosni, v Tesliču. Poleti 1942 je prišla k nam sestra Nada, vsa prežeta z idejami OF. Pripovedovala nam je o ilegalnem delu v Ljubljani, o fašističnih zverinstvih, o Vidi in njenem aktivističnem delu na Poljanski gimnaziji. Na novega leta dan 1943 je Prva proleterska osvobodila Teslič. Mož in Nada sta sodelovala s partizani. Nada se je vključila v četrti bataljon Prve proleterske. Ker sem bila tik pred porodom, je mož ostal v Tesliču. Toda bil je izdan in ustreljen, »zaradi rušenja mostov, kot komunistični vohun in izdajalec in partizanski agent.« Tako je zapisano v obsodbi Francetičevih ustašev z dne 13. januarja 1943, ki jo še danes skrbno hranim.

Nada Papež se je kaj hitro vživela kot partizanka. Postala je bolničarka in vsi so jo vzljubili, imenovali pa so jo Slovenka. Sodelovala je v težkih bojih in juriših svoje brigade na Ivan sedlu in pri Bredini.

Mileša Dorčević je takole zapisala ob smrti svoje najboljšje prijateljice in soborke Nade-Slovenke: »Slovenka iz Baške grape je jurišala na Nemce in ustaše s proletarci iz Ibarske doline, z rudarji Trepcem in ibarskih rudnikov, s kovinarskimi delavci iz Kraljeva in borci iz drugih krajev naše dežele. To je bil poslednji juriš proletarke Nade.

Politični delegat Pega je zakričal, ko je usekal po ustaših:

»Po njih, tovariši! Ni umika!«

Tedaj je bilo slišati krik:

»Ranili so Pega!«

To so slišali tudi ustaši in kriknili:

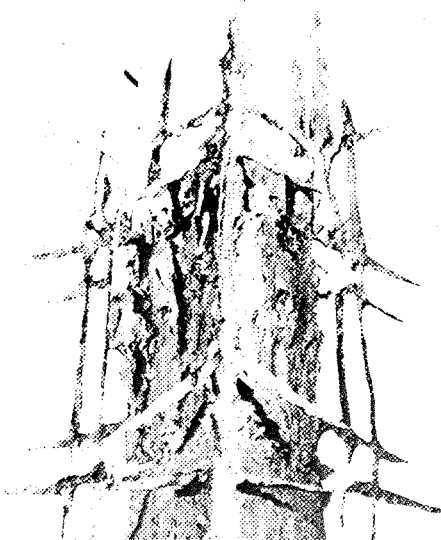
»Huraaa! Ujemite jih žive!«

Nada je stekla k ranjene-

Tone Gortnar

8

Dachau 3 K

Z leti se je v taborišču kot posledica boja za obstanek izoblikovala neka posebna morala, ki je štela za pravilno in pravično vse, kar je služilo podaljševanju življenja, da le ni direktno škodovalo sojetnikom. Tako je na primer kraja po skladiščih, tovarnah in drugod, kjer ni šlo za jetnikovo zasebno last, veljala za junaštvo, čeprav je zaradi tega včasih trpela cela komanda. Sojetniki storilca niso izdali, če tega ni storil kapo ali sobni starešina. Tako je v taborišču vsa leta cvetela »organizacija«, ki je niti najstrožje kazni niso mogle zatreti.

Takšno »organiziranje« je bilo včasih silno zapleteno in tvegano. Zamenjava svile za podloge pri vojaških uniformah za kruh in margarino, ki so ju dobavljali Nemci – civilisti, s katerimi so prihajali ujetniki v stik zunaj taborišča, je navadno potekala takole: jetnik je v delavnici odrezal nekaj metrov svile in jo skril v čevlje, si jo navil okrog telesa ali prišil v rokave plašča. Pri tem je bilo treba poznati navade civilnih mojstrov in stražarjev, ki so nas pred odhodom z dela preiskali. Tako preiskavi so rekli »filzung«. Nekateri so pretipavali bolj jetnike, drugi bolj obleke. Če je jetnik srečno prišel skozi prvo preiskavo, je pri vходу v taborišče lahko sledila druga. Če je tudi tu srečno ušel, je bilo treba blago čez noč skriti na bloku in ga zjutraj oddati drugemu jetniku, da ga je odnesel iz taborišča. Ta ga je sam ali po posredniku oddal civilistu, potem pa je bilo treba kruh in margarino prinesiti v taborišče, spet skozi eno ali dve preiskavi. Prvi organizator, ki je blago odnesel iz delavnice, je za tri metre svile dobil kilogram kruha ali pa še manj, odvisno od števila posrednikov, ki so si tudi pridržali svoj del. Za tri metre kvalitetnega črnega

blaga za SS uniforme je bilo mogoče dobiti največ poldrugi kilogram kruha in 250 gramov margarine. Civilisti, verjetno črnoborzi, so vedeli, da jetniku grozi smrtna kazen, če ga odkrijejo, pa so kljub temu izkoriščali njegovo stisko na prav sramoten način.

Jetniki so trgovali z vsem mogočim, končni cilj tega trgovanja pa je bil vedno kos kruha. Če so trgovali med seboj, so cene predmetov preračunavali v dachauško »valuto«, v četrtinke kruha. Ko pa so začeli prihajati paketi, je postala medsebojna trgovina bolj živahna. Takrat so tudi »storitve« dobile svojo ceno. Polagoma so se v taborišču začele pojavljati kape s ščitnikom, izdelane iz gabardena ali kakšnega podobnega blaga, ki so jih jetniki plačevali z dobrotami iz paketov. Take kape so postale taboriščna moda. Čudno je, da uprava taborišča ni reagirala, čeprav je vedela, da so kape izdelovali jetniki v delovnem času in iz ukradenega blaga. Nekako istočasno so nekateri jetniki začeli hoditi v usnjenih čevljih ali pa v čevljih z lesenim podplatom, na katerega je bila nabita debela guma.

Tak čevljev je bil dokaj udoben in skoraj neuničljiv. Jetnikom so celo dovolili nositi civilne čevlje, v katerih so prišli v taborišče, in jim izdali na kartončku potrdilo, da so čevlji njih last (»in der effektentkammer eingetragen«). Čim je jetnik dobil tako potrdilo, ni bilo nič več važno, kako je v resnici prišel do čevljev. Jetniki, ki so delali v skladišču jetniške obleke, so tako potrdila na debelo izdajali svojim znancem in prijateljem, ne da bi zaradi tega prišli v težave pri taboriščni upravi.

Januarja 1943 je v taborišču izbruhnila epidemija tifusa. Taborišče je bilo dva meseca v karanteni. V tem času jetniki

niso hodili na delo, razen nekaj komand, ki pa se niso vračale v taborišče. Uprava taborišča se je bala, da se ne bi bolezen raznesla tudi med stražno osebje in SS garnizijo. V tem času so paketi prihajali nemoteno, do taboriščnega vhoda pa so jih na »moorexpressih« pripeljali esesovci. Nenavadna slika, prispevajoča k tistemu, kar se je po osvoboditvi res dogajalo, ko so bile vloge obrnjene.

Vse dotlej v taborišču ni bilo ne uši, ne bolh, ne stenic. Bilo nas je razmeroma malo, redno smo menjavali perilo, čeprav je bilo kar se da borno. Na blokih je bila čistoča, ki smo jo seveda drago plačevali. Vsa leta nisem videl ne miši ne podgan. Zdi se, da se niso imele kje zadrževati ali pa so jih tako vestno uničevali. Ko pa je začela gneča naraščati, so se pojavile uši in posledica je bila epidemija pegavca (flekkfieber). Temeljita dezinfekcija posteljnine in oblek je epidemijo zavrla, uši pa ni bilo mogoče nikoli več odpraviti. Epidemija je zahtevala mnogo življenj, bili pa so tudi taki, ki so bolezen preboleli. Eden takih srečnežev je bil Lojze Frelih iz Bohinja.

Dezinfekcijo je taboriščna uprava opravljala tudi še kasneje. V ta namen je dala postaviti med »appelplatzen« in kuhinjo dve baraki, v katerih je bila razuzovalnica. Vsa ta prizadevanja so bila uspešna le delno, kajti v taborišče je s transporti prihajala množica jetnikov, pogosto v tako žalostnem stanju, da jih niti razušiti ni bilo mogoče.

Po razpustu »štrafkompanije« je bila moja prva komanda »Strassenbau Dachau«, ki je v bližini mesta Dachau gradila cestno kanalizacijo. Hrano smo vozili s seboj in ker nas je bilo le okrog 20, kuhinja pa precej radodarna, sem skoraj vsak

mu političnemu delegatu. Niso je zaustavili Pegini kliki, naj pazi, da je nevarno in naj ne prihaja. Med tem ko so sovražnikovi streli zvižgali okoli nje, se je prebila do tovariša, ki je ležal za nekim drevesom.

»Ne skrbi, Pego,« je rekla, »previla te bom.«

ne bi pokazali na terenu, kjer delajo!«

Nisva stanovali v Šiški in morali sva računati z dosti dolgo potjo pred policijsko uro, morali bova na ulico prej kot ostali. Vida je predlagala, naj poiskusiva nekaj novega. Dogovorili sva se z aktivisti iz Spodnje Šiške, da

Boruta – Diki, ki so jo v zaporu strašno pretepali. »Skrbi me«, ji je rekla Vida, »toda tvoj zglede mi vlija pogum«. Agenti domobranske politične agencije so jo dvakrat zasliševali. Prvič so jo strahotno pretepali. Med mučili je spoznala svoje bivše učence iz gimnazije na Poljanah. Očitno niso vedeli, da imajo v rokah vodilno ilegalno Vando, Vilmo, Lučko, ki so jo tako mrzlično iskali. Izpraševali so jo predvsem zaradi njenega predvojnega levičarskega dela na univerzi. Pri drugem zaslišanju so trdili, da so jo dva ali trikrat videli, da je sedela v kavarni Evropa iz ing. Avgustom Jugom. Soočili so ju, toda s šaljivim izgovorom sta utajila, da se poznata. Inž. Juga so nato izpustili, ker niso vedeli, da imajo v rokah človeka z ilegalnim imenom Tone Kovac, ki so ga prav tako iskali in ki je sodeloval z Vido v ilegalnem gibanju.

Na sprehođu po dvorišču jetnišnice je Vida smeje se povedala Diki: »Kakšni bedaki so! Ničesar mi niso mogli dokazati. Niti v koncentracijsko taborišče me ne morejo poslati. Šla bom le na prislino delo!« Zatem so jo odpeljali na delo v Hallein pri Salzburgu.

Mi smo temelj, na katerem se gradi nov svet

V Ljubljani so se aretacije nadaljevale. Neka zapornica je na zaslišanju omenila tudi Vido Janežič, misleč, da je ona v Nemčiji na varnem. Tedaj se je domobranci šele posvetilo, da se za imeni Vilma, Vanda; Lučka skriva Vida Janežič! Takoj so jo iz Halleina pripeljali v Ljubljano in jo zaprli v samico. Za Vido se je začela zadnja dolžnost v boju za svobodo domovine: zdržati, zdržati pretepanje in zverinsko mučenje! Hoteli so jo izstradati. Sedem dni ni dobila niti vode, pila jo je iz stranišne školjke, da je preživela. Da bi jo zlomili, so jo vozili v gramozno jamo, kjer so streljali talce. Ko so spoznali, da je ne morejo prisiliti k priznanju in izdaji, so ji dali piti mamilo, da bi govorila vsaj v omami.

Se nadaljuje

Naši partizanski znaki

Ostrožno 1954

Prav gotovo ni na Slovenskem borca, ki ne bi vedel, če že ni bil tam sam, za veliko partizansko proslavo na Ostrožnem pri Celju. Beseđa Ostrožno se je borcem po vsej naši domovini neizbrisno zarežala v spomin in nikoli se je ne bo dalo pozabiti, tudi zaradi značke, ki nas spominja na najbolj svojevrstno povojno partizansko srečanje 19. septembra 1954 na Ostrožnem.

»Ze imaš spominsko značko za Ostrožno?« je bilo z velikimi črkami natisnjeno 28. avgusta 1954 v Slovenskem poročevalcu. »Značko »Štajerska v borbi« lahko nabavite pri okrajnih pripravljalnih odborih, ki vodijo priprave za proslavo... Cena značke je 50 dinarjev,« je bilo še zapisano. Ali kdo na Slovenskem ve, koliko značk Ostrožno 1954 (ali uradno značka »Štajerska v borbi«) je bilo izdelanih in koliko so jih borci in drugi udeleženci velike proslave odkupili? Zanimivo bi bilo vedeti, kot ni narobe, če obudimo v spominu srečanje na Ostrožnem. Ta značka seveda ni neke vrste odlikovanje, kot so današnji brigadni znaki, toda v tistih časih na brigadne znake še nihče ni mislil in sploh je bilo vse precej drugače, kot je danes. Tudi modnega zbiranja značk in raznih »zlatih« in »srebrnih« značk še ni bilo, tako da je pomenilo pripeti si to ali ono redkih značk tudi zunanje potrjevanje svoje pripadnosti novi družbi.

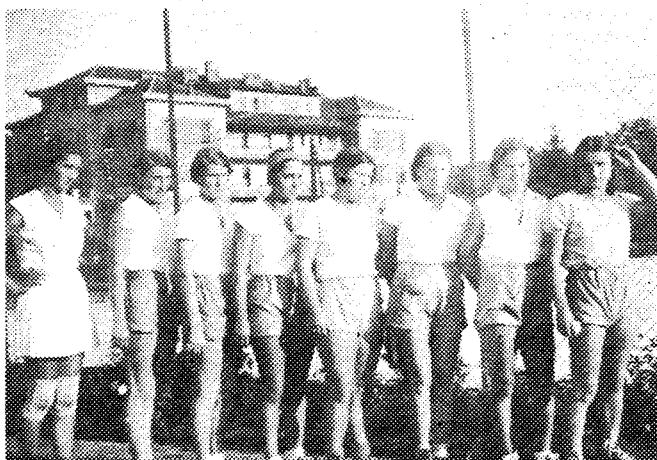

Značka »Štajerska v borbi« – Ostrožno 1954

Dandanes je težko verjeti, da je na Ostrožno prišlo 350.000 ljudi. Takrat še ni bilo pri hišah osebnih avtomobilov in se je vsa ta množica zgrnila v Celje večinoma na vlakih in to tudi v vagonih kjer ni bilo klopi ali drugega udobja. Večina vseh udeležencev je prispela v Celje in od tam peš do Ostrožnega že v soboto 18. septembra. Ali lahko kdo pozabi nedeljsko jutro, ko so se razpršile jutranje megle in je posijalo toplo sonce. Po gozdovih okrog Ostrožnega so ugašali taborni ognji, ob katerih so prebili noč stotisoči. Nepregledne množice so se začele zgrinjati na slavnostni prostor. Pod tribuno se je zbralo 2500 pevcev in 500 godbenikov. Ob devetih so začele prihajati slavne štajerske brigade, odredi in bataljoni na čelu s svojimi komandanti in komandirji. Stopali so borci Tomšičeve, Serčerjeve in Bračičeve brigade, Pohorskega odreda, Zidanske in Šlandrove brigade, Lackovega odreda, junaki Kamniškega bataljona, Koroškega odreda, Kamniško-Zasavskega odreda in drugi. Ob deseti uri je prišel maršal Tito. Na njegov pozdrav so borci odgovorili z gromkim »Hura!« Pred poravnanimi vrstami štajerskih partizanov mu je poročal general podpolkovnik Dušan Kveder-Tomaž. Po državni himni je bil prebran ukaz, s katerim so bile z redom zaslug za narod prve stopnje odlikovane Serčerjeva, Bračičeva, Šlandrova in Zidanska brigada ter z redom bratstva in enotnosti prve stopnje štajerska brigada VDV. Podelitev odlikovanj je spremljalo okrog 4000 borcev 4. operativne cone. Joško Petek, sin največjega slovenskega fotoreporterja padlega Jožeta Petka, je maršalu izročil album s fotografijami s pohoda 14. divizije na Štajersko, mala Marija Breznik pa mu je izročila velik slovenski sopek nageljnov in rožmarina. Potem je govoril Tito...

Slavje je bilo v soboto in vso nedeljo. Za zbrane je bilo postavljenih 267 paviljonov s hrano, tobakom, brezalkoholnimi pijačami in podobno. Postavljene so bile poljske kuhinje, kjer se je kuhala golaž. Za razvedrilo je bilo postavljenih 35 plesišč, kjer so neprenehoma igrala godbe. Večina partizanov je prišla tako skupaj prvič po vojni, zdaj v čisto drugačnih časih in okoliščinah, zato se je pilo, plesalo in se veselilo. Ostrožno 1954 je bilo nekaj posebnega. Zanimivo je, da je na znački, ki jo imam v svoji zbirki datum 5. IX. 1954 in ne 19. IX., ko je bila proslava. Verjetno so bile značke naročene prej, kot je bil dokončno določen datum proslave, kar pa ni nič hudega. Značka je enako lepa in dragocena.

Janez J. Švajncer

Vrsta ljubljanske Ilirije v hazeni (z leve): Ivica Papež – Požun, Ela Hafner – Vončina, Elza Mirti – Grünfeld, Darinka Papež – Banovec, Fanči Bernik, Anica Oman, Vida Janežič in Nada Papež

To so bile njene zadnje besede. Pokošena od sovražnikovih strelcev je mrtva padla poleg ranjenca.

Akcija v Šiški

Alenka Gerlovič, znana akademska slikarka, se spominja sodelovanja in akcij z Vido med okupacijo v Ljubljani: »Bila je obletnica oktobrske revolucije, pozna jesen 1943. Z Vido Janežič sva bili sami v rajonskem odboru OF za Šiško, ona sekretarka, jaz članica odbora. Na sestankih kvartnih odborov smo delali načrte, kako bomo proslavili praznik. Pionirji so pripravili frače, da bi z njimi pobili obcestne luči. Po temnih ulicah bodo potresali aktivisti listke, izobešali zastave, popisovali zidove z gesli.....«

Na poti domov mi je rekla Vida: »Akcije se morava udeležiti tudi midve, in to prav tu v Šiški! Bila bi sramota, če se rajonski aktivisti

nama bodo preskrbeli dve vrtni škropilnici, polni nekakšne črne barve. Odnegli sva ju pod kostanje nasproti pivovarne Union in čakali. Mimo so v kratkih presledkih vozili tramvaji v remizo in neprestano razsvetljevali cesto. Pod drevesi, na katerih je še viselo veliko listje, je bilo temno in varno. Toda morali sva na razsvetljeno cesto! Z Vido Janežič sem si upala. Zalivali sva s škropilnico velikanske napise prek vse ceste: OF, TITO, KP, To bodo jutri gledali fašisti!.....«

V delovno taborišče v Nemčiji

»Konec februarja 1944 jo je zasledil zloglasni policijski agent Kobi, ji sledil do doma in jo tam aretirali,« se spominja Gerlovičeva. Zaprli so jo v ljubljansko prisilno delavnico. Tam se je srečala s prijateljico, aktivistko Ančko

drugi dan dobil dodatek, toliko zaželeni dachauski »nachschatz«. Kljub temu, da je bilo delo težko in da sem imela na trebuhu dva boleča tura, sem samo zaradi dodatka rajši hodil na delo kot pa na revir na previjanje.

Novembra 1942 so me dodelili komandi »Reinigung Sturmbann«,³⁰ ki je štela le šest mož. Čistili smo stranišča, umivalnice in hodnike v stražarskih barakah. Delo samo na sebi ni bilo težko, bilo je pa neprijetno, ker smo imeli ves dan mokre roke in jih nismo mogli nikjer pogreti. Tam smo včasih dobili skorje, ki so jih esesovci rezali s svojih porcij kruha. Med vojaki so bili tudi taki, ki so te skorje zbirali in nam jih skrivaj dajali.

Moje delo v tej komandi je prekinila karantena in ko je bila ta končana, so takoj sestavili transport, v katerega so vključili tudi mene. Ker pa sem bil pri poskusih z malarijo, so me izločili in takoj tam sem dobil novo komando »Paketetransort«. Sredi leta 1943 sem končno prišel v komando »Zuschneideri« (tovarna za izrezovanje uniform), v kateri sem ostal do osvoboditve.

Poleti 1943 se je pričela dachauska »zlata doba«. Dobivali smo pakete, disciplina je popuščala, ljudje so se fizično okrepili, grobstvo taboriščne hierarhije so se omilile, s front pa so prihajala tako dobra poročila, da se je naša morala skokovito dvigala. Jetnik, vsaj dachauski, je bil nepopoljšljiv optimist. Ko so nam januarja 1942 namesto »kave« začeli dajati čaj, smo to že imeli za prvi znak, da vojna ne bo dolgo trajala. Istega meseca so se tudi prvič oglasile sirene. Letal sicer ni bilo, toda za nas je bila sirena znak, da so zavzniki tu in da napadajo. Stalingrajska bitka, Rommlov poraz v Afriki, izkrcanje

Amerikancev v Maroku in Alžiriji, vse to nas je navdajalo z upanjem, da bo vojna v treh mesecih končana, v šestih pa prav gotovo. Ko pa se je začela invazija, svojega veselja nismo mogli več skrivati. Nemci pa svojih skrbi ne. Naslednji dan nas je v tovarni zbral obratovodja Wagner in nam ves rdeč od jeze zabrusil: »Tudi če vojno desetkrat izgubimo, ne boste prišli živi ven!« (Auch wenn wir den Krieg zehnmal verlieren, lebendig kommt ihr nie raus). Njegova grožnja bi se pred koncem skoraj uresničila, takrat pa je, omamljeni od vsega pričakovanja, nismo jemali resno. Ardenska ofenziva decembra 1944 nas je nekoliko potrla, novega poguma pa nam je dala sovjetska ofenziva pred Varšavo januarja 1945.

Novice s front smo črpali iz nemškega časopisja (Völkischer Beobachter, Münchener Neueste Nachrichten, Das Reich itd.), ki je do konca leta 1944 prihajalo v taborišče. Nemška vojna poročila, ki so se začela z besedami: »Das Oberkommando der Wehrmacht gibt bekannt«, smo se naučili brati tudi med vrsticami in domnevam, da nismo bili nič slabše informirani kot nemško prebivalstvo, ki je črpalo vesti iz istih virov. Seveda pa so se med jetniki širile tudi tako imenovane »parole«, neresnične, toda verjetne vesti, ki so na svoji poti od ust do ust dobile vrsto »okraskov«. Izvirale so iz raznih SS pisarn, kjer so tam zaposleni jetniki tu in tam skrivaj poslušali tuje radijske poslušalce.

Od pomladi 1942 do poletja 1943 so začeli v večjem številu prihajati Gorenjci in Štajerci, po blokhih pa so se začele oblikovati tovariške skupine in sklepali prijateljstva. Med njimi so bili moji predvojni znanci Jože Nastran iz Megušnice, Polde

Veber iz Zalega loga in Avgust Starman iz Suhe, potem Tone Justin iz Lucin, Jože Jesenko iz Dolenje vasi, Tone Demšar iz Poljanske doline, mladi Košenina iz Medvoda, brata Pirnat iz Jarš in njuna bratranca, Gajšek in Petrak iz Celja, inž. Goddec in njegov nečak iz Maribora, Markovič, Zych in Talar z Jesenic, trije Siferji iz Žabnice, Kranjčani Hafner, Sinkovec, Oman, Mazi in Šumi, Franc Medja, ki se je udeležil dražgoške bitke, vedno veseli Božo Grošelj, ki me je naučil raznih povelj, pa še cela vrsta drugih, katerih imena so mi užila iz spomina.

Kmalu po končani karanteni se je začel oblikovati slovenski pevski zbor. Začelo se je s kvartetom (Grošelj, Gajšek, Petrak in jaz). Na nas je postal pozoren dunajski komponist Kalman, ki nas je naučil dve svoji pesmi, nato pa koroški rojak Valentin Hartmann – Folti, s katerim sva se prvič srečala v celovških zaporih novembra 1941. On je kvartet razširil v oktet, iz tega pa se je razvil velik pevski zbor, katerega vodja je Folti ostal vse do konca.

Nekoč so jetniki pred kuhinjo postavili oder s pravimi kulisami, zavesami in reflektorji. Nastopili so Avstrijci s komedijo, ki so jo sami napisali, Poljaki v narodnih nošah z nacionalnimi plesi (krakovjak) in ogromnim zmajem, ki so ga pripeljali na oder, Slovenci pa s pevskim zborom. V nemščino prevedeno besedilo pesmi, ki ga je bilo treba dati v pregled, je pred vsako pesmijo prebral Hrstelj, mi pa smo potem zapeli tudi kaj drugega, kar je med muzajočimi se Slovenci vzdignilo vihar navdušenja. Prireditve si je ogledal tudi komandant s svojim štabom in krepko ploskal, medtem ko je bil njegov štab bolj zadržan. Kostume, kulise in drugo odrsko opremo so »organizirali« jetniki

sami, česar seveda ne bi mogli, če ne bi upravljal taborišča zatiskala oči.

Takrat so se začele tudi nogometne tekme. Najboljše moštvo je imela kuhinja (Luksemburžani, ki se kot nemški policisti niso hoteli bojevati proti partizanom), drugo 24. blok (Jugoslovani), tretje Plan-taža (Čehi) in četrto 16. blok (Poljaki). Naš vratar je bil Franc Medja, čeprav je nosil v vratu nemško kroglo, med igralci pa je bilo celo nekaj članov splitskega Hajduka. Moštva so nastopala v pravih dresih in v pravih nogometnih čevljih, ki so jih prav tako »organizirali« jetniki sami. Igrišče seveda ni bilo travnato, ker so bile tekme na »appelplatzu«. Prireditve in tekme so bile ob nedeljah, vaje pevskega zbora pa tudi ob delavnikih po večernem apelu.

Pevski zbor je vzbudil zanimanje za Jugoslovane. Jetniki so počasi spoznavali, da so ti pevci tudi partizani, edini aktivni borci proti fašizmu v okupirani Evropi in naš ugled je v njihovih očeh močno narasel. Naš 24. blok je začel enostavno veljati za partizanskega (Partisanenblock). Povsod so zahtevali, naj pridemo prepevat tudi na njihov blok.

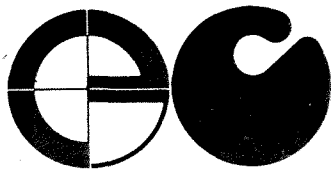
Prirejali smo tudi bolj intimne prireditve, kot na primer božičnico ali Prešernovo proslavo februarja 1944. Zbrali smo se okrog miz, Fran Albreht pa nam je prebral priloznostno pesem, ki jo je zložil v ta namen. Mislim, da to pesem hrani tovariš Hartmann.

In der Effektenkammer eingetragen³¹ – vpisano v seznamu stvari, ki jih je jetnik prinesel s seboj.

Strassenbau Dachau³² – Gradnja cest Dachau

Reinigung Sturmbann³³ – Čiščenje barak stražnega bataljona

Se nadaljuje

emona hoteli, ljubljana
tozd terme čatež, brežice

telefon: (068) 61-010, 61-011, 61-811
telegram: terme čatež
telex: 35795 terme

ODDIH, ZDRAVLJENJE IN PREVENTIVNI PREGLEDI V ČATEŠKIH TOPLICAH

Poleg letovanja, zdravljenja in rekreacije nudijo v Čateških Toplicah v vseh svojih objektih tudi preventivne dvo ali večdnevne preglede, vikend pakete itd.

V Čateških Toplicah, ki delujejo v sklopu hotelov Emona so povečali in posodobili zdravstvene in gostinske usluge, ko so dogradili enega najmodernejših turistično zdraviliških objektov TERME ČATEŽ.

Poleg hotela Terme sprejemajo goste še v Zdraviliški dom, v bungalovih, v bližnjem hotelu Grad Mokrice in v kampu. Poleg že vsesplošno znanega zdravljenja revmatizma, negibnosti sklepov, bolečin v hrbtenici in gihta so se specializirali tudi za specialne preglede:

- a) PREVENTIVNI SISTEMATIČNI ZDRAVSTVENI PREGLED S FUNKCIONALNIM TESTOM KARDIORESPIRATORNEGA SISTEMA (»FITNESS TEST«)
- b) SISTEMATIČNI ZDRAVSTVENI PREGLED (»CHECK UP«)
- c) PREVENTIVNI AKTIVNI ZDRAVSTVENI DOPUST V TERMAH ČATEŽ
- d) PREVENTIVNA ŠPORTNA REKREACIJA V TERMAH ČATEŽ
- e) KURATIVNI ZDRAVSTVENI PAVŠAL
- f) PREVENTIVNI ZDRAVSTVENI PAVŠAL
- g) REKREATIVNI MEDENI TEDEN POD ZDRAVNIŠKO KONTROLO
- h) SHUJŠEVALNA KURA
- i) VSE VRSTE ZBOZDRAVSTVENIH STORITEV

Za tekoče 1981. leto so pripravili posebne ugodnosti za obiske skupin po cenah.

CENE HOTELSKIH STORITEV ZA DOMAČE GRUPE ZA LETO 1981

HOTEL TERME	Mesec V.-X.	I.-IV., XI.-XII.
Nočitev z zajtrkom	430	280
Dodatek za 1/1 sobo	100	100
Polpenzion	590	400
Polni penzion	670	460

BUNGALOV	Mesec V.-X.	I.-IV., XI.-XII.
Nočitev z zajtrkom	240	200
Dodatek za 1/1 sobo	100	100
Polpenzion	350	280
Polni penzion	420	360

Turistična taksa	8.
------------------	----

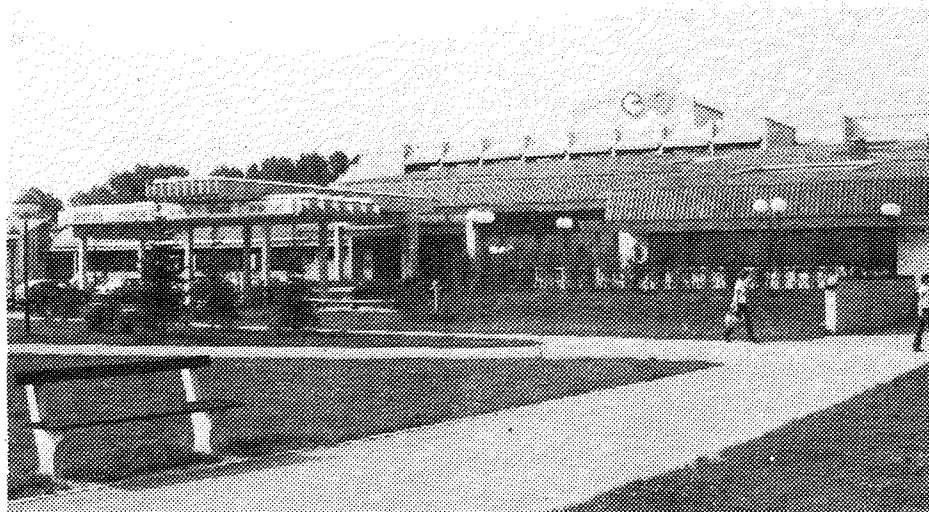
Popusti: bivanje 2 dni 5%
bivanje 3 dni 8%
bivanje 7 dni 10%
Razen v času od 1. 6. do 1. 9.

Za obiske posameznikov so priredili takoimenovane vikend pakete kakor sledi.

VIKEND PAKET 2 x polni penzion s kopanjem HT 1/2	855
VIKEND PAKET 3 x polni penzion s kopanjem HT 1/2	1280
PAKET 7 DNI 7 x polni penzion s kopanjem HT 1/2	2800
PAKET 10 DNI 10 x polni penzion s kopanjem GT 1/2	4020
PAKET 7 DNI S SISTEMATIČNIM ZDRAVNIŠKIM PREGLEDOM 7 x polni penzion in zdravniški pregled »Check Up« HT 1/2	3700
REKREATIVNI PAKET – 7 DNI 7 x polni penzion, zdravniški pregled rekreacija po želji in priporočilu prof. tel. vzgoje HT 1/2	3800
ZDRAVSTVENI PAVŠAL: 7 DNI HT	1960
14 DNI HT	3500
21 DNI HT	4620

2 x specialističen zdravniški pregled
3-4 zdravstvene storitve dnevno

Blagodejne kopeli v termalni vodi bodisi v kabinah ali katerem koli pokritih (trije) ali odprtih bazenov (sedem) bodo pregnale bolečine v mišicah in sklepih, utrdila bo telo, da bo po preteku zdravljenja ali dopusta sposobnejše za nadaljnje delo. Ni jih malo, ki so dejali: **TEDEN DNI V TOPLICAH, LETO DNI ZDRAVI**

KOMUNALNO STAVBENO PODJETJE

68270 Krško — CKZ 1: — Telefon: uprava (068) 71-244, sklad: 71-169, črpalnice: 71-119 — Telefoni računi št. 51600-601-10633

KRŠKO

Oskrba naselij s pitno vodo

Odprava odpadnih in padavinskih voda

Vzdrževanje čistoče na javnih površinah

Urejanje ulic in trgov ter cest

Oskrba zelenic

Urejanje parkirišč

Gradbena dejavnost

FRUCTAL-ALKO n.sol.o.

SADNO LIKERSKI KOMBINAT AJDOVŠČINA, TOVARNIŠKA C. 7

65270 AJDOVŠČINA, TOVARNIŠKA C. 7

AKCIJA TV-15 IN SAP VIATOR AKCIJA TV-15 IN SAP VIATOR

POMNIKI NAŠE ZGODOVINE KOZARA SUTJESKA NERETVA

Odhod: 25. 4. 1981 Prihod: 29. 4. 1981

Jasenovac, Kozara, Jajce, Sarajevo, Sutjeska, Tjentište, Foča, dolina Neretve – to so kraji, ki nas spominjajo na najtežje čase naše zgodovine. Vzemite si pet dni časa in pojdite z nami po poteh naše revolucije. Obudili bomo spomine, videli nove kraje ter obšli velik del naše domovine.

1. dan, 25. 4. 1981: Z avtobusom bomo krenili izpred Univerze v Ljubljani Trg osvoboditve, ob 6.00 uri. Peljali se bomo mimo Zagreba do Jasenovca, kjer si bomo ogledali lep spomenik ter muzej žrtvam – taboriščnikom zloglasnega taborišča Jasenovac. Našo pot bomo nadaljevali mimo Prijedora ter se z avtobusom povzpeli na Kozaro. Ob lepem spomeniku kiparja Džamonje, ki ga je 1972. leta odkril tov. Tito, bomo sliši besede: »Mi smo brača ispod Korazice, gdje ne rađa majka izdajice. Oj Kozaro, ne treba ti Kiše, heroji te krvlju natopiše.« V Banja Luki se bomo namestili v hotelu B kategorije – večerja, prenočišče.

2. dan, 26. 4.: Po zajtrku ogled Banja Luke in spomenika Šehetluci. Po ogledu nas bo pot vodila pod planino Manjačo in Černico do Jajca. 2. zasedanja AVNOJ-a je glavni mejnik novega obdobja naše Jugoslavije. Po ogledu muzeja, starega dela mesta in Plivskih slapov, bomo krenili čez planino Komar in skozi osrednjo Bosno do Travnika, kjer bo daljši postanek. Ogledali si bomo staro turško trdnjavo in mestne zanimivosti Starega Travnika – rojstnega mesta Iva Andrića. Proti večeru bomo prispeli do Sarajeva ter se namestili v hotelu B kategorije. Večerja, prenočišče.

3. dan, 27. 4.: Po zajtrku vožnja do Foče – nekdanji sedež sandžak-bega hercegovskega. V NOB je bilo mesto prvič osvobojeno januarja 1942 in nekaj časa je tu deloval tudi Vrhovni štab NOB. V Foči so bili izdani tudi prvi pravni predpisi narodne oblasti – Fočanski predpisi. Legendarna Sutjeska – v sovražni ofenzivi so enote NOB izvedle enega največjih podvigov NOB. Na Tjentištu je mogočen spomenik padlim borcem v V. ofenzivi. Na obronku Zelengore je tudi grob in spomenik komandantu in narodnemu heroju Savi Kovačeviću. Po kosilu se bomo vrnili nazaj v Sarajevo. Ogled Sarajeva (Baščaršija, džamija, Principov most). Večerja, prenočišče.

4. dan, 28. 4.: Po zajtrku se bomo čez Ivan planino spustili proti Hercegovini. Od Konjice naprej nam bo ob naši poti delala družbo reka Neretva, ki je bila priča dogodkom pester zgodovine krajev v Neretvanski dolini. Mostar je mati modrosti in pesništva, okno Jadrana, mesto katerega krono predstavlja stari most iz belega kamna, ki ponosno združuje oba bregova modre Neretve. Proti morju se dolina razširi in ob poti nas bodo pozdravljali prijetni kraji Počitelj (kosilo), Čapljina, Metković, Opuzen. Pri Kardeljevem bomo prišli na jadransko magistralo in se pod Biokovom zapeljali do Splita. Kratek ogled mesta nato nadaljevanje mimo poznanih turističnih krajev do Primoštena – večerja, prenočišče.

5. dan, 29. 4.: Po zajtrku vožnja do slapov reke Krke pri Šibeniku (ogled). Pot bomo nadaljevali ob obali do Zadra. Kosilo. Po kosilu povratek skozi Senj in Crikvenico proti Reki v Ljubljano.

Na poti čez tri jugoslovanske republike bomo spoznali nove pokrajine, kamor nas pot le redko popelje, videli bomo področja, kjer so se odvijale odločilne bitke NOB in na hitro spoznali navade in običaje ljudi, ki so nam tako blizu, pa vendar daleč.

Cena izleta je 4450 – din in vključuje gostinske storitve po programu, ogleda, vstopnine, vodstvo in organizacijo izleta.

V primeru večje skupine iz istega kraja (40–50 oseb) bomo organizirali izlet na željeni datum.

Prijave sprejemajo vse poslovalnice SAP-VIATOR, lahko pa se prijavite tudi po pošti na naslov: SAP VIATOR, Trdinova 3, 61000 Ljubljana.

AKCIJA TV-15 IN SAP VIATOR AKCIJA TV-15 IN SAP VI

PRIJAVNICA:

Ime in priimek: _____

Stalno bivališče: _____

Poleg sebe prijavljam še _____ oseb

Kraj in datum prijave: _____

Vstopili bomo: _____

AKCIJA TV-15 IN SAP VIATOR AKCIJA TV-15 IN SAP VIATOR

SKUPŠČINA OBČINE KRŠKO

z družbeno političnimi organizacijami:
ZKS, ZMS, ZSS, ZZB, SZDL

**čestita vsem delovnim ženam za
praznik**

8. marca

SKUPŠČINE OBČINE SEVNICA

z družbeno-političnimi organizacijami:
ZKS, ZMS, ZSS, ZZB, SZDL

**čestita za 8. marec vsem delovnim žena
Jugoslavije**

Železniško gospodarstvo — Centralne delavnice Ljubljana o. sol. o.
TOZD ZA VZDRŽEVANJE VOZ DOBOVA o. sol. o.
68257 DOBOVA, Dobova 53

REMONT TIRNIH VOZIL

SPLOŠNO LIVARSTVO — DOBOVA
SR SLOVENIJA
ZELEZNIŠKA POSTAJA DOBOVA

Vlivanje sive litine in barvnih kovin

za križanko KOVINARSKA KRŠKO

Jože ŠOBAR, Ragovska 2, 68000 Novo mesto,
Stefan DOMINKO, Št. Kovača 9, 69231 Beltinci
Leopold VAŠL, Štekljeva 6, 63000 Celje

Pravilna rešitev — vodoravno

Kovinarska, operativce, Ra, anatema, Krško, uta, se, TT, sla, Laer, oa, alt, osa, filter, urna, Ubald, Eli, LB, enote, ona, ventilacija, EMO, nit, peon, lov, AV, PE, do, Enej, Asir, PG, Tales, triera, er, arara, TNT, go, mreža, Ig, oprema, Stana, volna, strnad, IS, tar, nutrija, Amin, am.

za križanko KOTEKS-TOBUS LJUBLJANA

Branko MAJIČ, Bratov Učkar 14, 61000 Ljubljana
Rosana POTOKAR, Na Korošci 24, 61000 Ljubljana
Ferdo KAVTIČNIK, Trubarjeva 8, 63000 Celje

Pravilna rešitev — vodoravno

Koteks Tobus vam, Ili, renta, Anja, čestita ob dnevu, ar, al, JU, Tan, ta, er, oreh, or, atonon, AC, os, republike, BT, KOTO, kanta, retor, čelist, AK, lame, Anna, mi, koc, skrb, krava, oro, ro, koža je za Koto, ok, salon, kup, los, an, TT, odkupna mreža, vi, si, astra, lik, lan, koline, komat.

Vsem izžrebancem v imenu delovnih kolektivov, ki so prispevali nagradne križanke in v imenu naše uprave ter uredništva, iskrene čestitke. Knjige boste prejeli po pošti.

Za križanko BREST CERKNICA

Kot kaže, vam je bila nagradna križanka kolektiva BREST CERKNICE všeč, saj smo prejeli veliko rešitev, mnogo pa je bilo tudi pravilnih. Zreb je knjižno nagrado, ki jo bodo dobili po pošti, določil naslednjim reševalcem:

FRANCKA PETAN, C. 4. maja 29, 61380 Cerknica
MIHA KOLARIČ, Ljudski vrt 1, 62250 Ptuj
MARKO DRAZUMERČ, Valjavčeva 9, 64000 Kranj.

Iskrene čestitke, drugim pa več sreče prihodnjic!

Pravilna rešitev — vodoravno:

Brest, la, rever, Ob, Cerknica, Alor, SK, epenteza, np, katar, Ant, Eli, ac, Adam, Oregon, vidra, aa, groš, Aja, Varna, grča, Rato, Reims, er, Aras, atek, ol, Alah, Toulon, vernikulit, oda, ete, Bira, krop, noč, idolatrija, napredek, rosika, Domen, osat, telur, obara, Karas.

Iz vsebine 2. številke revije Borec:

JANKO MROVLJE-MARKO
Zapiski o Poljanski četi (I)

JANEZ VIPOTNIK
Kazen
(Odlomek iz še neobjavljenega teksta)

VLADIMIR KAVČIČ
Preteklost v umetniških delih prihodnosti

Polemika
ANDREJ BOHINC
Pripombe h knjigi o Kokrškem odredu

IVAN JAN
Odgovor Andreju Bohincu

FLORIJA LAIMIŠ
Grenak je okus kokosovega oreha

Književne ocene
SLAVKO RUPEL
Prešeren za današnjo rabo

IRENA NOVAK
Tako zelo naše pesmi

Naročila na revijo Borec sprejema:
uprava revije Borec,
61001 Ljubljana, Miklošičeva 28

Ureditev evidence borcev Zapadnodolenjskega odreda

ZDO je bil ustanovljen 25. junija 1942 in skozi njega je šlo veliko bork in borcev naprej v brigade in druge enote. V oktobru leta 1976 je bil ustanovljen iniciativni odbor za zbiranje podatkov o udeležencih in organizacijo tovariškega srečanja, ki je bilo 24. aprila 1977 v Gabrovki, kjer je bil ZDO podeljen domicil. Z zbiranjem podatkov nadaljujemo in smo 1. maja 1978 organizirali tovariško srečanje v Sentrupertu, kjer je ZDO dobil drugi domicil. Na vseh teh srečanjih smo podelili večje število vprašalnikov za izpolnitev z naslovom za vrnitev.

Izpolnjenih vprašalnikov se je zelo malo vrnilo, a moramo pohvaliti posamezne tovariše, da so razen svojih podatkov dopisali še imena soborcev. Nimamo pa naslovov teh, da bi jim dostavili vprašalnike. Zato ponovno pozivamo vse nekdanje udeležence ZDO, da pošljejo svoje naslove ali pa izpolnjene vprašalnike na naslov:

Jože Lukšič, Tugomerjeva 2, 61000 Ljubljana.

Obveščamo vas, tudi da je kronist s pisanjem zgodovine o bojni poti ZDO že pri kraju, piše zadnje poglavje, zato nujno potrebujemo evidenco živih, padlih in po vojni umrlih soborcev.

Odbor ZDO je aktiven in ne bi želel, da en sam naš nekdanji soborec izpade iz seznama. Prosimo, dostavite svoje naslove in naslove naših sobork in soborcev ali vsaj njihova imena, za ostalo bomo poskrbeli mi.

Obenem vas še obveščamo, da se osnovna šola Mirna od 1. decembra 1980 imenuje po našem odredu Osnovna šola Zapadnodolenjskega odreda Mirna, a osnovna šola v Gabrovki nosi ime po našem nekdanjem komandantu Alojzu Hostniku-Jovu, kateremu bo za krajevni praznik v aprilu 1981 odkrit doprinski kip v Gabrovki.

Odbor ZDO

Partizanskim materam za praznik

Terezina Drole tudi spada med dobre partizanske mamice. Doma je iz Borovnice nad Podmelcem in skrbno hrani odlikovanje za zasluge za narod. Leta 1943 so pridivljali iz Baške grape italijanski črnosrajčniki ter streljali in požigali v vasi Sela nad Podmelcem in Borovnico, nakar je pogorel še hrib Jalovnik. Pri gašenju požara je bila v nogo zadeta Terezina Drole. Kmalu potem so jo odpeljali v Gorico v bolnišnico, da bi ji z operacijo odstranili kroglo iz noge. Operacije ji niso opravili, ker je bila osumljena, da je partizanska mati. Takoj so jo poslali domov. Krogla se ji je zarasla v nogo in nosila jo je 35 let, ne da bi jo kaj dosti ovirala.

Leta 1978 sem ležal v šempetrski bolnišnici. Zvedel sem, da je tudi Droletova mama na kirurškem oddelku. Obiskal sem jo in prav tam je nastal ta portret. Rad zahajam med partizanske mamice. Te mamice so vedno našle dobro besedo ter kaj za pod zob, ko smo prečkali Baško grapo. Zato se pridružujem čestitki k njihovem prazniku – osmem marcu.

Rudi Sturm

SKUPŠČINA OBČINE

ŠENTJUR PRI CELJU

IN DRUŽBENO POLITIČNE ORGANIZACIJE
ISKRENO ČESTITAJO MATERAM IN
BORKAM NOB

8. MAREC

Borcem 31. divizije

Borce 31. divizije (Gradnikove, Prešernove in Vojkove brigade ter Jurišnega bataljona in drugih divizijskih enot) vabimo na

ZBOR IN TOVARIŠKO SREČANJE

borcev divizije, ki bo 14. marca 1981 ob 15. uri v domu JLA v Ljubljani. Vabljeni so tudi svojci borcev.

Odbor borcev 31. divizije

Poizvedba

Moj polbrat Janez Zupančič-Šimen, rojen 1915, Šmaver, občina Trebnje, je šel k partizanom februarja 1942. Bil je v Zapadnodolenjskem odredu, Gubčevi brigadi, ob italijanski kapitulaciji do ustanovitve Levstikove brigade je bil komandant mesta Dolenjske Toplice, nato komandant enega izmed bataljonov Levstikove brigade. Med nemško ofenzivo po italijanski kapitulaciji je bil v okolici Grosupljega ranjen, menda poslan v neko bolnišnico na Krim. Od tam je bil odpuščen. Na poti iz bolnišnice se je zgubila sled. Kdor bi morda vedel, kje in kdaj je padel in vse, kar je v zvezi z bratom, prosim, naj mi sporoči.

Pišem spomine in mi bodo kakršnikoli podatki o bratu zelo prav prišli.

Franc Špelič,
Begunje na Gorenjskem 14, 64275 Begunje

Vabilo na Snežnik

Veliki Snežnik, mogočnej Slovenskega krasa, je tudi letos odet v debelo snežno odejo in ves v pričakovanju udeležencev 7. Zimskega vzpona na njegov vrh, ki bo letos v soboto in nedeljo, 14. in 15. marca 1981.

Tudi letos so organizatorji pri planinskem društvu v Ilirski Bistrici povabili k sodelovanju mnoge organizacije in društva, da bi zagotovili varen in prijeten vzpon za vse, ki jih razkošje zime vabi na Snežnik.

Stalno pokroviteljstvo nad zimskimi vzponi na Snežnik nosi odbor borcev Istrskega odreda, pa tudi ves podvig je posvečen spominu na junaške boje borcev ter partizanske enote pod Snežnikom.

Vojko Čeligoj

Poizvedba

V aprilu ali maju 1944 je prinesla partizanka, verjetno iz Tomšičeve brigade, trimesečnega rdečelasega fantka z imenom FRICEK v Lačno goro nad Oplotnico. Tam je otroka prevzela v varstvo dobra partizanska mati Antonija Capl, po domače Kušarjeva Tončka. Po osvoboditvi je odnesla mati otroka jeseni 1945. leta.

Zelim zvedeti, če in kje živi ta mati bivša partizanka in njen sin Friček.

Krajevni odbor ZB NOV Oplotnica

Zahvala

Bil sem na daljšem zdravljenju v bolnišnici v Valdoltri in sem se pred kratkim vrnil domov.

V Valdoltri so me ob novem letu obiskali predstavniki ZB Koper in me prijetno presenetili s čestitko in darilom. Pozneje me je obiskala tudi delegacija krajevnih organizacij ZB Smartno-Velenje, ki me je prav tako obdarovala, za novo leto mi je pa tudi poslala čestitko in darilo.

Obema delegacijama se prisrčno zahvaljujem za izkazano pozornost.

Martin Menih
Tavčarjeva ul. 20, Velenje

Zbiramo gradivo iz prve svetovne vojne

Narodni muzej v Ljubljani zbira, proučuje in hrani v svojih zbirkah gradivo, pomembno za predstavitev zgodovine Slovencev. Vanj se seveda vključuje tudi gradivo iz prve svetovne vojne, zlasti še, ker smo nekaj gradiva o borcih-prostovoljcih za severno mejo, v sodelovanju z njihovo organizacijo, že zbrali.

Prosimo, da nam sporočite vaš naslov oziroma omogočite ogled in nakup gradiva iz prve svetovne vojne.

Narodni muzej Ljubljana,
Prešernova cesta 20

Razvojni center Celje

63000 Celje, Ulica XIV. divizije 14
Telefon: 28-611, 27-025, 21-400, 22-110, 21-440
Telex: 33663 YU RCC

Razvojni center Celje je delovna organizacija za opravljanje celovitih projektov in posamičnih razvojno-raziskovalnih nalog, graditeljskih in proizvodno-tehnoloških inženiringov, projektiranja, informatike, računalništva ter izdelave strokovnih osnov za samoupravno odločanje in uresničevanje razvoja samoupravnih organizacij in družbeno-političnih skupnosti na področjih gospodarstva ter družbenih dejavnosti.

- TOZD Planiranje
- TOZD Inženiringi
- TOZD Projektiva
- TOZD Informacijsko-računalniški center
- Delovna skupnost skupnih del

Franc Smole

V Preserju smo se januarja poslovili od Franca Smoleta iz Kamnika pod Krimom. Rodil se je leta 1909. Zaradi aktivnega dela v NOB je bil v internaciji od julija 1942 do novembra 1943. Tudi po vrnitvi iz internacije je nadaljeval z delom v NOB.

Ivan Grčar

Ivana Grčarja smo januarja pokopali na zagorskem pokopališču. Rodil se je leta 1901 v Kisovcu pri Zagorju ob Savi. Med aktivne borce se je vključil julija 1944. Bojeval se je v 1. inženirski brigadi 7. korpusa na Dolenjskem. Za zasluge v NOB je bil dvakrat odlikovan. Bil je zelo aktiven član lovske družine.

Pavle Baloh

Rojen je bil leta 1909 v Cirkušah. Lani smo ga pokopali na pokopališču v Zgoranjem Tuhinju. V začetku leta 1943 je že aktivno delal za NOB. Bil je obveščevalec in v njegovi hiši so se zadrževali ranjenci.

Mica Ticelnova

Mater treh partizanov smo januarja pokopali na bovškem pokopališču. Mica Ticelnova se je rodila pred 81 leti v Banšici pri Domenhu. Starejša sinova sta odšla k partizanom januarja 1943, mlajši pa ob razpadu Italije. Po odhodu starejših sinov k partizanom se je italijanska fašistična oblast maščevala nad Ticelnovo družino. Internirali so Mico, moža in starejšo hčerko. Mož se ni več vrnil. Mica se je po razpadu Italije vrnila in sodelovala v narodnoosvobodilnem gibanju.

Jože Budin

Novembra smo se v Mirnu pri Novi Gorici poslovili od Jožeta Budine, rojenega leta 1897. Med prvo svetovno vojno se je bojeval na bojiščih v Karpatih in na italijanski fronti. Ob okupaciji je bil med prvimi člani OF v Mirnu, po razpadu Italije pa tudi borec Goriške brigade, s katero se je bojeval na goriški fronti. Kot predanemu borcu in aktivistu so mu bile zaupane tudi odgovorne naloge v političnih organizacijah in NOO, v katerih je aktivno deloval do osvoboditve. Tudi v povojni graditvi je veliko doprinesel v boju za priključitev Primorske k Jugoslaviji, kasneje pa pri delu za obnovo in izgradnjo naše socialistične domovine. Za zasluge v NOB je bil dvakrat odlikovan.

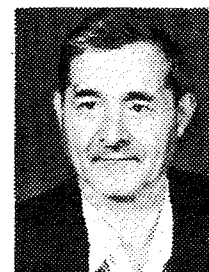
Alojz Komiec

Aprila lani smo pokopali Alojza Komica. Rojen je bil leta 1911 na Jesenicah. Bil je borec Vojkove brigade in izredno delaven član in predsednik KO ZB NOV Podmežaklja na Jesenicah.

Janez Mohorič

Rodil se je leta 1913 v Podlonku. Bil je borec Prešernove brigade od aprila 1944. Po vojni je aktivno pomagal pri obnovi naše domovine. Januarja smo ga pokopali na ljubljanskem pokopališču.

Ivan Majdič

Januarja je umrl Ivan Majdič, upokojenec iz Kisovca pri Zagorju ob Savi. Ze v stari Jugoslaviji je bil povezan s komunisti. Takoj po prihodu okupatorja sta se z ženo aktivno vključila v organizirano delo na terenu. Na njegovem domu so se sestajali prvi ilegalci. Julija leta 1942 so oba z ženo aretirali, nato so ju odpeljali v Dachau. Zena je v taborišču umrla, Ivan se je po osvoboditvi vrnil domov. Za zasluge v NOB je bil odlikovan. Pokopali smo ga na pokopališču v Zagorju ob Savi.

Jože Zavadlav-Srečko

Sredi oktobra smo se poslovili od nosilca partizanske spomenice 1941 in več državnih odlikovanj Jožeta Zavadlava-Srečka, ki se je rodil pred 57 leti v Opatjem selu in je dalj časa živel v Sežani. Bil je med prvimi aktivisti v svojem kraju, poleti 1942 pa se je vključil v prvo partizansko enoto na Krasu. V SKOJ je bil sprejet leta 1942, v KPS pa leta 1944. V partizanih je opravljal razne odgovorne dolžnosti. Tudi po osvoboditvi je imel zelo odgovorne dolžnosti.

Janez Kozel

Junija lani je umrl Janez Kozel. Rojen je bil leta 1905. Bil je zelo delaven član OF pri zbiranju pomoči borcem NOV na Mežakliji.

Franciška Zadravec

Lani aprila smo na ljubotemskem pokopališču pokopali partizansko mater Franciško Zadravec, stanujočo na Cvenu. Rojena je bila leta 1898 v Cerovcu. V NOB je začela aktivno delati leta 1943. Pozneje sta odšla k partizanom dva sinova. Zbirala je hrano, obleko ter obveščala partizane o okupatorjevem gibanju. Kljub previdnosti je bila izdana. Zaprli so njeno družino in tudi druge sodelavce v vasi. Zaprta je bila od februarja 1945 do osvoboditve v Begunjah na Gorenjskem. Za zasluge je bila odlikovana. Oba sinova sta padla.

Janez Nedog

Ce bi govoril na primer o nekdanjem šišenskem županu ali o generalnem direktorju Nedogu, bi bilo najbrž preveč vsakdanje: vselej smo imeli župane in jih še imamo, ki so lahko uspešni in dobri ali pa tudi ne. V delovnih organizacijah so bili in bodo tudi jutri direktorji, ki so in bodo takšni ali spet drugačni. Kadarkoli pa pomislim na našega tovariša in prijatelja Janeza, moram nehote dodati vsaj še eno besedico, ki je pravzaprav kratka. Samo štiri črke so v njej – to je SKOJ. En sam SKOJ smo imeli, Zvezo komunistične mladine, ki je zdaj le še zgodovina, slaven spomin iz nekdanjih dni. Bila je to generacija mladih, kakršne ni bilo nikoli poprej. Zame in za mnoge druge je bil in ostal Janez zlasti skojevec. V skoku je našel poti iz življenjskih stisk in težav, SKOJ je bil šestnajstletnemu mladeniču dom in šola hkrati. Učil se je v njej in oblikoval je svoj značaj, seveda ne v učilnicah, pač pa na bojiščih naše revolucije. Spominjam se zdaj, po toliko letih, kaj vse je nekoč počela po okupirani Ljubljani neugnana

mlada Janezeva trojka iz Šiške. Zasledovanja gestapovskih vohunov in drzne napisne akcije, raznašanje letakov in razoroževanja okupatorskih vojakov, to so poglavja iz resničnih pravic o Janezu iz prvih časov. Razume se, da morajo svoje pravice vsi plačevati, in da je tudi naša mlada generacija takrat plačevala težko ceno. Zgodovina je ni merila v dinarjih, lirah ali markah, saj takrat mladi tega nismo imeli. Cene so bile bolj zaokrožene: prelita kri, rafali iz sovražnih pušk, izgubljene glave.

Pozneje sem poznal nestrpnega, neugnana sekretarja kvarta in tudi občinskega komiteja Skoja. Kar je prevzel, je vselej tudi uresničil. Nikdar ni bilo dvomov, ali bo uspelo, če je bilo z njim kdaj tudi kaj skrbi, je bila samo bojazen: morda bi lahko kdaj ocenil tudi napačno, s svojo drznostjo in tveganjem bi lahko segel predaleč in pregloboko. Srečeval sem potlej brigadnega sekretarja Skja v 8. slovenski brigadi, ki je na Notranjskem obležal v ognju fašističnih tankov, se sam izvelel iz objema smrti še zadnji hip, ležal ranjen v nezvesti v mokroti in temi kraske jame.

Mnogim je do danes ostal Janez vestni, skrbni komisar partizanskih bolnišnic. Kjerkoli je pač bil, za nas vse je in bo dober partizanski tovariš in zvest prijatelj.

Se eno misel bi rad dodal. Kot vsej skojevski generaciji je bil tudi njemu svet premajhen, preozko omejen. Ta rod, ki je bil njegov in je tudi moj, se je razrastle na plodovitih tleh in je silil kvišku. V nebo je poganjal, hotel je k soncu. Srce je hrepenelo k svobodi, misli so uhajale daleč naprej k ustvarjanju novega, lepega in pravičnega sveta. Priznam, da so bile že od nekdanj Janezu samo misli premalo. Ko je bilo to možno, je zaživel v rohnjenju avtomobilskih motorjev, sedel je k pilotskemu krmilu in se pognal v nebo, ne le s srcem, pač pa tudi s telesom. In potlej, ko se je Slovenija odločila, da ji morajo zrasti lastna krila, je bil Janez med njimi, ki so poskrbeli, da so se krila razvila in okrepila. Z njimi in na njih se je pognal v širino prostora. Prek vseh celin, skozi oblake in viharje.

A meje vendar obstajajo, čeprav se nam včasih dozdeva, da so neizmerno daleč. Tako je tudi Janez dočkal poslednji dan svojega nemirnega ustvarjanja, svojih nepopustljivih bojev. Tako, po domače in preprosto je odšel z delovnega mesta v smrt.

(Poslovilne besede Mitje Vošnjaka na pogrebu Janeza Nedoga na ljubljanskem žalah)

Pavle Keršič-Ježek

V vrstah borcev Šerčerjeve brigade in varnostno-obveščevalne službe je pred mesecem dni zavezala še ena boleča vrzel – nenadoma in povsem nepričakovano je umrl Pavle Keršič-Ježek, ki mu ni bilo dano, da bi dočkal skorajšnje šestdeseto leto življenja.

Doma je bil z ljubljanskega barja, z Ižanske ceste blizu znanega Mokrja, in ne njegovi družini ne njemu samemu ni bilo prizaneseno v težkih časih družbenih krivic med obema vojnoma. Zato je ob prirojeni bistrosti doraščal v značajnega mladeniča, ki se je že zgodaj odločil, da bo tudi sam dejavno posegel v boj za uveljavitev pravic tlačanih in izkoriščanih. Ko se je oboroženi narodnoosvobodilni boj šele začel razplamtevati, je bil Pavle med prvimi aktivisti na območju proletarskega obrobja Ljubljane. Tako vestno in zag-nano je izpolnjeval vse naloge, ki jih je prejemal predvsem za krepitev bojne udarnosti naše ilegalne odporiške organizacije, da je bil že konec enainštiridesetega leta sprejet v vrste komunističnih mladincev, skojcev. Dva dni po fašistični ofenzivi na oporišče Šerčerjevega polbataljona na Mokrcu in po požigu vseh vasi na tej gori, 21. marca, dvainštiridesetega, pa je vstopil v partizane. Zaradi njegove odločnosti, poguma in trdne razredne opredeljenosti so mu bile kmalu zaupane dolžnosti komandirja in zatem poli-

tičnega komisarja čete v Zahodno-dolenjskem odredu, od tam pa je bil dodeljen kot poznavalec razmer v terensko varnostno-obveščevalno službo v domače kraje. Na tem delu je onemogočil marsikakšen zahrbtni naklep domačih izdajalcev ob pripravljajoči se veliki sovražnikovi poletni ofenzivi. Po njenem koncu je bil sprva kratek čas v Tomšičevi brigadi, zatem pa je bil dodeljen Krmskemu odredu, ki je imel za manevrsko ozemlje tudi Ježkove domače kraje, to je ljubljansko barje. V Šerčerjevo brigado je vstopil decembra dvainštiridesetega, ko je bil tudi sprejet v Komunistično partijo. Zgodaj poleti trinštiridesetega je bil ob spopadu z okupatorjevimi vojniki in belogardisti ranjen v obe nogi pri belokranjskih Tribučah, kmalu po vrnitvi v enoto pa je bil spet ranjen v bojih za Žužemberk meseca julija.

Kasneje je bil med izbranci za pohod 14. divizije na Štajersko in je skrbel za oborožitev Šerčerjeve brigade. Na Graški gori, gori jurišev, so ga drobci topovske granate težko ranili. V oskrbo so ga prevzeli Andričevi, ki so v teh in kasnejših težkih časih rešili pogube marsikaterega partizanskega borca. Po ozdravitvi pa mu je bilo zaupano odgovorno delo za varnost narodnoosvobodilne organizacije po vsem širšem območju Mislinjske doline in oboronih okolišnega gorovja.

Kar je naredil Ježek s svojim pogumom in domiselnostjo v teh krajih do konca vojne, bo živelo tod v spominih prebivalstva iz roda in rod skorajda kot neverjetna legenda. Med drugim je, sam ali s peščico najožjih sodelavcev, ponoči in kar pri dnevu, v zasedah ob glavnih cestah ali z vdori v postojanke, polovil in onemogočil več kot sto živih in oboroženih sovražnikov.

Ko je opravil svojo dolžnost tudi v prvih vihravih letih povojne obrambe proti sovražnikom ljudske oblasti, se je kot težek invalid sicer umaknil iz javnega življenja, vendar se je iz Maribora ob vsaki priložnosti rad vračal med svoje prijatelje iz vojnih dni v Mislinjsko dolino, na Pohorje in na Graško goro. V čast in ponos mu je bilo, da je bil prav v teh krajih sprejet med zeleno bratovščino in varuhe lepot narave.

Tegobe zasebnega življenja mu niso bile prizanesene kljub njegovi srčni dobroti. In prav ko si je s tolikšnim pričakovanjem po ustaljenem in mirnem življenju pripravljaval toplo ognjišče v Lukovici, je omahnil.

Vendar, Ježek – komunist, borec in prijatelj izrednih značajskih vrlin, ne bo nikdar pozabljen.

Franc Črnučelj-Zorko

Kje so meje...

4

Samo Arturo je skočil k vratom, jih počasi malo odprl, pogledal in opazil pred kuhinjo dva Nemca. Čiči je kričala iz kuhinje: – Mark, streljati, streljati! – Arturo je spet zaprl vrata in zbudil tiste, ki so še spali. Kot blisk smo bili pri orožju. Zunaj je Mark klical k orožju, vrgel bombo in streljal z brzostrelko. Potem je privihral v stajo, za njim se je usula toča svinčenk. Prava nevihta ročnih bomb je udarila na vrata in jih razbila na kose. Bombe so nato začele padati v notranjost staje in v trenutku smo bili vsi ranjeni od drobcev, ki so leteli vsepovsod. Kašljali smo na pol zadušeni od ostrega plina eksplozij. Mark je razvnet pripovedoval: »... Karl je zaboden... Čiči in Stanka so ranile bombe, ki so jih vrgli skozi dimnik kuhinje... ven... vsi ven! Na hrib, hitro...« S pomočjo Šurke, Nikolaja in Jonnya je zagrabil in povlekel k sebi podni tram in s pomočjo drugih se je vzel na odprtino. Skozi uničena vrata sem videl Stanka z ženo Čiči v naročju ob kuhinjskem zidu. Imel je zelo čuden izraz in se ni ganil. Nisem mogel razumeti, zakaj ni streljal z brzostrelko. Tudi Arturo je zmeden opazil prizor in me je na hitro vprašal s pogledom. Na okence sem postavil mitraljez in spuščal dolge rafale na Nemce na robu travnika. Mario, kleče ob meni, v raztrgani jopi in krvav, mi je molče podajal municijo. Mark je bil že na vratih senika in tudi drugi so se začeli vzpenjati. Skočil je ven, se zapodil proti kuhinji in v tistem trenutku so stresle stajo eksplozije, ena močnejša od druge. Streha, pod, gorečo seno, kamenje, malta in trami, vse je udarilo po nas, in potem sem skozi dim opazil nad nami nebo.

Arturo, raztrgan in krvav, a še vedno hiter kot maček, je skočil skozi glavna vrata, vrgel ročno bombo proti Nemcem in spustil rafal na desno in rafal na levo. Švignil je kot raketa mimo vodnjaka, se obrnil za kuhinjo in se zgubil v grabnu ob spremljavi peklenškega ognja.

Megla je skoraj izginila. Na okencu je podstavek moje brede zadela bomba. Vse je bilo uničeno. Krčevito sem obrnil glavo in lovil zrak. Skoraj se nisem zavedal vročih drobcev, ki so mi prileteli za vrat. V sovražnikovem ognju je nastal zelo kratek odmor. Mario, ranjen v roko in prsi, je padel pod tramovje in mislil sem, da je mrtev. Šurka, Nikolaj in Jonny so spustili kak strel skozi vrata. »Ven, vsi ven po travniku,« sem kričal. Stopil sem do vrat. Mario me je slabotno klical: »Arrigo, Arrigo, ne pustite me tukaj...«

Tovariši so ga dvignili in Jonny mi ga je pomagal naložiti na ramena. Hitro sem šel prvi, drugi so mi sledili za petami. Šli smo mimo kuhinje in Stanko se nam je pridružil. Nemci so začeli spet streljati in rafal mi je spredaj preluknjaj široko vetrovko. Zelo verjetno je, da je Mario na mojih ramenih dobil nekaj strelcev. Tekel sem kot nor po čistini prek travnika. Na desni sem videl po tleh ležeče Nemce, skoraj začudene nad vsem tem direndajem pred njihovim orožjem. Od zadaj je počil še kak strel. Še nekaj korakov in zavedel sem se, da mi nihče več ne sledi. Sam sem bil v grabnu, zunaj strelcev, ko sem stopil v gozd, sem imel kanček upanja. Vendar moja hoja ni mogla biti tako hitra, ko sem začutil za seboj enega od njih, s puškino cevjo me je ustavil, ne da bi mi rekel eno samo besedo. Pištolo sem zgubil. Moral sem nazaj z Mariom, ki je bil vedno težji. Njegova leva roka, prelomljena, je bingljala in me tako nenaravno udarjala po mečih. Na travnati ravnini pred nemškimi vojaki sem videl moje tovariše v zelo žalostnem stanju. Ob robu, skoraj na stezi je umirajoči Karl ležal na hrbtu z razpetimi rokami in nogami, kot bi bil na križu. Drgetal je in na ustih je imel rdečkasto peno. Nikolaj in Šurka sta bila pokonci. Pogovarjala sta se in si pokrivala rane, z izrazom odsotnosti in globoke vdanosti. Jonny je bil še v najboljšem stanju, saj je imel samo nekaj drobcev v nogah. Spregovoril je kako jezn in razburjeno besedo z Nemci, potem pa nas obupano pogledal. Stanko je ležal pri Čiči ter ji pridrževal spodnji del noge, ki je bila skoraj odtrgana od gornjega dela. Oba sta bila zelo okrvavljena zaradi številnih ran. Sklonjen nad njo je poslušal, kar mu je govorila z zaprtimi očmi. Poročila sta se v začetku marca s preprostim obredom. Poročil ju je komandant odreda v vasi Brezje, v poročno knjigo ju je vpisal tudi župnik iz vasi Brezje.

Pazljivo sem odložil Maria in se usedel na travo med njim in Stankom. Stokal je, toda nisem vedel, kaj naj naredim zanj. Tiho sem mu govoril, da bi ga pomiril. Pomislil sem, da sta Mark in Arturo mogoče le pobegnili. Gledal sem proti gozdnatemu grebnu na moji levi strani. Rane na nogah so me začele resno mučiti. Mark je bil, ko se je vrgel iz staje, ranjen v desno roko in v levo nogo; zgubil je brzostrelko in nahrbtnik. Šel je mimo vodnjaka in kuhinje po travniku in se vrgel v goščavo grabna. Povzpeli se je po gozdu zadaj za stajami in skoraj eno uro po odhodu Nemcev, se je vrnil k mrtvim. Opazil je, da mene in Artura ni bilo zraven. Mark je šel spet po poti proti Karnici in ne da bi vedel kako, je prišel v Karnahoto, ki je oddaljena od mesta menda več kot 30 kilometrov. Moral je prečkati pogorje Velike planine, ki je visoko čez 1600 metrov nadmorske višine. Karanahtha (Cornappo) je na nadmorski višini 521 metrov. Do te vasi je Mark hodil približno pet dni, kajti nikoli ni mogel narediti natančne časovne in terenske rekonstrukcije. Mark je trdil, da je bil zaradi omenjenega dogodka živčno pretresen. Vaščani so mu ljubezno pomagali in ga zdravili. Vse to je Mark pripovedoval, ko je prišel v štab Briško-beneškega odreda v Goriških Brdih.

Pri Arturu ni šlo nič bolje. V graben se je vrgel po isti poti, med tekom so ga zadeli v noge še drugi streli in pri kotalnjeju po gozdu je zgubil avtomatski samokres. Ustavil se je v neki goščavi in tam obležal, dokler ga dež ni spet spravil k zavesti. Zavlekel se je proti Osojanom in v hiši sorodnikov so mu pomagali. Dobil je 39 ran, samo v stegno je prejel kakšnih deset krogel in velik drobec v vrat.

Arrigo Forniti se še živo spominja zadnjih dogodkov: »Pod orehom je razburjen nemški poveljnik dajal navodila za ponovni lov za pobeglima. Z znanjem, ki mi je ostalo še iz šolskih let, sem mogel razumeti kakšno nemško besedo, nekateri od njih pa so govorili brezhbično italijanščino. Razumel sem, da so zadovoljni in da se jim mudi. Jonny pa ni preslišal niti besede tistega, kar je govoril poveljnik in mi je rekel po tihem: »Sedaj je vse končano.«

V moji šolski nemščini sem prosil malo vode za Maria in Čiči. Pojasnil sem, da je ženska noseča. Prošnje so bile zaman. Dvignili so orožje. Jonny, Šurka, Nikolaj in jaz smo bili pokonci. Stanko je klečal stegnjen, da bi pokrili Čiči.

Puškinski streli z leve so pretrgali klečanje, Jonny se je skotalil po travi. Iz vsega orožja je začel bruhati pravi oblak krogel. Prekleti fašisti!... za svobodo narodov... kričimo. Sam... bi tudi rad kaj dodal, a obnemel sem zaradi moči dveh Rusov, ki sta z razgaljenimi prsmi držala še naprej stisnjeno pest in kričala: »Živel Tito! Živel Stalin...« Nemški streli so se usmerili predvsem na njiju, dokler se nista zgrudila na tla in potem na Čiči, ki jo je Stanko skušal zaščititi. Stanko je počasi zdrknul na travo in pljunil na Nemca, ki ju je pokončil z avtomatskim samokresom. Skrivaj sem videl vse... na moji desni strani samo smrt, v meni pa neizmerna želja, da bi se izognil, da bi odšel, zelo velika želja po življenju, ki ga še nisem užival in ki mi ga hočejo iztrgati; strašna, neizmerljiva bolečina, da me ne bo več... uboga mati, kako boš jokala. V trenutku sem se zdramil iz te obupne zapuščeniosti. Čutil sem se budnega in pozornega... Mario, na vrsti sva midva...

Cel namški oddelek je bil samo za naju dva. Posamezni streli in dolg rafal so dvignili prah zemlje in trave. Bil sem napet, a brezbrizen; popolnoma trezno sem presojal vse, kar se je dogajalo okrog naju. Ne glede na količino izstrelkov, še nisem bil zadet. Kratek rafal in močan udarec mi je obrnil glavo. Nisem jih gledal, a streljali so na moji desni in spredaj. Mario je bil zadet, toda še je dihal. Za trenutek sem se sklonil in naenkrat me je udarilo v levi podlaket, enkrat v levo nogo, potem še v leva meča in v nogo.

Se nadaljuje

Prehodila je težko pot

Na delovnem sestanku novinarskega krožka smo sprejemali zadolžitve in naloge za prihodnji teden. Ko sem bila že prepričana, da so naju z Darjo pozabili, sem opazila, da ima tovarišica še nekaj »za bregom«. Predlagala je, da bi ob bližajočem dnevu žena lahko obiskali kakšno žensko, ki se po določenih lastnostih ali življenjskih izkušnjah razlikuje od drugih v kraju. V tistem trenutku sem začutila, da bo ta »posebna« naloga namenjena nama z Darjo. Pa ne samo to! V hipu sem imela pred očmi tudi žensko, ki bi jo rada povprašala o marsikem. V istem trenutku sem slišala tudi njeno ime. Tokrat sva se s tovarišico »ujeli«. Tudi Darja je bila vesela, da se bova ravno medve lahko pogovarjali z našo tovarišico ravnateljico Heleno Vogrinčev. Dogovorjeno – storjeno!

Vemo, da ste bili dolga leta učiteljica v Dobovi. Na naši šoli ste ravnateljica le kratek čas. Je med delom učiteljice in ravnateljice velika razlika?

»Poklic učiteljice je zelo lep, a tudi težak in zahteven. Če mi ne bi bil všeč, ga gotovo ne bi toliko let opravljala s takim veseljem, kot sem ga.« Prek obraza ji je šinil blisk vedrine. Prav gotovo se je v tistem hipu spomnila kakšne »vragolije« iz časov, ko je stala še za katedrom. Teh tudi danes ne zmanjka. Že je nadaljevala z umirjenim glasom in resnim obrazom. Zdi se mi, da zna marsikaj povedati že s svojim obrazom. Večkrat sem opazovala njene oči. Da, zdi se mi, da se smeje z očmi, kara z očmi in svetuje z očmi. Opazila sem, da Darja že pridno zapisuje vse, kar pripoveduje najina sogovornica. Zdaj sem začela poslušati pozorneje tudi jaz. »... Poklic učiteljice ni težak tistemu, ki ga opravlja rad, če ima rad otroke, delo z njimi in če živi z njimi.« Obraz se ji je zresnil, gube na njem so postale vidnejše, očala so ji za spoznanje zdrsnila proti koncu nosu. Vse to dokazuje, da ji v življenju ni bilo lahko. Prehodila je pot, ki ji je zapustila vidne sledove.

»Ravnateljica ima veliko bolj zahtevno in odgovornejše delo. Odgovorna je za vse, kar se dogaja na šoli. Skrbeti moram, da pravilno poteka pedagoško delo vseh učiteljev, poleg tega pa skrbim tudi za materialno plat šole in še marsikaj.«

Pravite, da je delo ravnateljice težje. Zakaj ste se potem odločili, da zapustite razred in sprejmete nove dela in naloge v čisto novem kraju?

»S svojo odločitvijo sem res marsikoga presenetila. Spraševali so me kolegi v Dobovi, kaj je nenadoma narobe, da jih zapuščam po toliko letih, ki sem jih prebila z njimi. Ni mi bilo vseeno, vendar sem se odločila za Arti-čah, ker so bližje. Marsikaj pa sem tudi že vedela o Arti-čah, saj že od nekdaj slavijo po živahni kulturni dejavnosti.« Malo je utihnila in se zamislila. »Mislim, da sem storila prav. Všeč mi je tukaj.«

Na šoli ste približno leto dni. Kakšni se vam zdijo? Ste zadovoljni z našimi učnimi uspehi? Povejte nama nekaj o tem!

Na šoli deluje veliko interesnih dejavnosti, v katerih dosegate res zavidljive uspehe. Nisem pa zadovoljna z vašimi učnimi uspehi.«

Prekrižala je roke in vzdihnala. Njene oči so postale nekam temnejše in strožje. »Na šoli so prevelike razlike med učenci. Nekateri so celo preaktivni, v vseh dejavnostih uspevajo in imajo tudi lepe učne uspehe. Na drugi strani so pa učenci, ki niso niti aktivni pri interesnih dejavnostih niti pri učenju niti pri delu. Priznati moram, da jih je na šoli tudi nekaj takih, ki jim pomeni šola »deveto skrb«. Ni jih veliko, so pa, in na noben način jih tudi vi v razrednih skupnostih ne morete privaditi na delo. Zanimivo je tudi to, da učenci, ki morajo veliko delati doma, niso slabi učenci. Ker znajo delati in so navajeni dela, zmorejo šolsko in domače delo.«

Nevede si je popravila lase in za hip pogledala na uro.

Vsi na šoli vemo, da so problemi v zvezi z obiskovanjem dopolnilnega pouka in z razrednimi sestanki. Tudi nas jezijo učenci, ki nečesto sprejemati pomoči. Zavračajo pomoč učiteljev in našo. O njihovih neodgovornostih smo že veliko govorili. V čem vidite rešitev?

»Na šoli je res največji problem najti čas za razredne sestanke. Veliko je vozačev, ki pridejo pred poukom in se takoj po njem tudi odpeljejo. Na sestankih bi se lahko marsikaj pomenili. Moram vama povedati tudi to, kar me zelo moti pri vas. Premalo ste odkriti. Vse probleme bi lahko reševali s skupnimi močmi, če bi nam jih zaupali ob pravem času in na pravem mestu.«

V katerih družbenopolitičnih organizacijah delate, ker vemo, da delovno mesto ravnateljice zahteva še marsikaj. Vaše delo ne traja do dveh. Mnogi sestanki se šele takrat začnejo, ni res?

»Ne bi naštevala vseh organizacij in dolžnosti, ki mi jih nalagajo, lahko pa rečem, da sem kot ženska zelo obremenjena. Če bi imela popolno družino, tega ne bi zmo-gla...«

Postala je tiha, pogledala je v tla. Prav gotovo se je spomnila vseh težav, ki jih je z jekleno voljo premagala v preteklosti. Hotela sem jo razvedriti, pa sem pogovor speljala v drugo smer.

Marsikje slišim in berem, kaj delajo ženske v svojem prostem času. Za vas vem, da ga nimate veliko. Pa si ga kdaj ukradete?

»Res je, da prostega časa skoraj nimam. Če pa se mi že kdaj posreči, da uidem vsem skrbem, zelo rada sežem po dobri knjigi, pogledam kaj na TV in poslušam radio. Največje zadovoljstvo pa mi pomenijo gobelini.« Zdaj se

je že malo sprostila, zato sem jo kar pobarala, koliko ji še manjka do upokojitve. Obraz se ji je kar razlezel v širok nasmeh. Mislila sem že, da sem ga kaj polomila.

»Le kdo si ne želi prislužnega počitka! Še sedem let in bom tudi jaz imela več časa zase. Ne, ne... ne bo mi dolgčas. Saj bom tudi jaz lahko posvetila svoj prosti čas svojim vnukom.«

Kaj bi povedali vsem zaposlenim ženam in materam ob njihovem prazniku?

»Žaželela bi jim veliko delovnih uspehov, sreče v svojih družinah, posebno pa še uspehe pri vzgajanju svojih otrok. Vsaka mati je vesela, če hodi njen otrok po pravi poti, če dosega uspehe, za vse to pa so odgovorni tudi starši in ne samo učitelji. Želim, da bi vsi otroci imeli lepo otroštvo in bi živeli v svobodi.«

Te besede so ji privrele iz srca, to vem, ker naša ravnateljica ve, kaj je življenje. Če je kdo hodil po trnovi poti, je to bila ona.

Darja je prekinila moje razmišljanje z vprašanjem:

»Povejte mi odkrito, če ste zadovoljni!«

Veselo se je nasmejala, si zopet popravila očala, ki so ji kot nalašč danes kar naprej nekam lezla.

»Ne, nisem zadovoljna! Pred mano je še toliko dela in toliko dolžnosti, da ne morem biti zadovoljna. Zraven tega pa sem tudi jaz ženska. V življenju sem preživela dva huda udarca. Izgubila sem dva življenjska tovariša. Oba mi je ugrabila bolezen, zato velikokrat začutim samoto. Ne vedno, ampak pride čas, ko si zaželiš, da bi s kom razdelil težave.« Zdaj so se njene gube pokazale v vsej svoji veličini.

Zdaj mi je postalo žal, da sem se dotaknila rane, ki vedno zaboli, čeprav človek niti nima slabega namena.

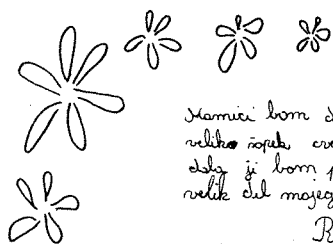
Velikokrat vas vidimo nasmejan. Človek bi lahko dobil občutek, da ste srečni, zadovoljni... Kako to zmorete? Kaj vam daje moč?

»To zmorem, ker sem take narave, vedra in vse obrnem na smešno plat, čeprav marsikaj kaj tudi boli. Pa tudi delo mi pomaga. Delo pomaga človeku prihraniti marsikatero skrb.«

Precej dolgo sva z Darjo in tovarišico ravnateljico kramljali. Čas je potekel, kot bi mignil. Na hodniku je neusmiljeno zdrdral zvonec svoje staro pesem. Zdaj mi ni ugodil. Pretrgal je pogovor, ki mi bo dolgo ostal v spominu.

Zdenka Pribožič in Darja Štritof
novinarski krožek
OŠ Artiče

Iz osnovne šole Drago Bajc v Vipavi:

Mama bom dala
veliko rož, cvetlic,
dela je bom poleg
velike del mojega srca.

Radovan Hladja

Draga mama meni
si najboljša mama.

Uroš Jovič 5a

Mama mi pomeni kot
jugoslavanski Tito meni
mi lepo in brezkorbeno življenje.

Uroš Jovič

Moja mama je bila prava
pauza. Tudi ona, ki je bila
ne morem povedati, a včasih
bi me to bilo do vseh stvari.

Bianca Jovič

Dojica bom dala mami,
ki rastejo na blagih poljih,
na 8. marcu.

Jovica 5a

Moja mama je meni najdražja
kprav se jaz in ona bomo, vendar
vam, da mi v tem želi dobro.
Za osmi marec mi dala, ki
bi bilo dovolj za mamo

LAVRENCIČ MASA

Mami pomeni mama se
na vaju.

Ilona Hladja

Najplemenitejša beseda

Počasi, toda vneto se predajam toku življenjske sile. Zgodaj spoznavam življenje: dobre in slabe ljudi, srečo, razočaranja... Vzporredno s tem razvozlam pomen besede »mami«. Če bi komu to uspelo, ne bil nikoli v življenju nesrečen. Ljubim večere, ko sva z mamo sami in se pogovarjava. Resnica in odkritost nama izvira iz dna srca kot narasla reka, ki je ne more nihče ustaviti. Zgodaj mi je začela razkrivati zanke življenja. Včasih sem mislila, da me prezgodaj obremenjuje z grobo resnico. Toda njeni nasveti mi danes pridejo prav. Že marsikateri sivi las sem ji povzročila in tudi solza je že kanila iz njenih oči zaradi mene, iz razočaranja ali od radosti.

Kljub temu, da veliko dela, saj mora poleg službe poprijeti še doma na kmetiji, je zvečer še pripravljena za šalo. Prav zato in zaradi svoje preprostosti je v družbi tako priljubljena. Takih lastnosti sama ne bom nikoli imela.

Pred nedavnim sem opazila na materinem obrazu drobne gube. Vem, ko bom odšla od doma, se bodo te gube poglabljale.

Osmi marec. Ljudje, ne kupujte dragih daril; šopek cvetlic nabere našim ženam! Tega dne tečejo le solze radosti! In ne pozabite: »mami« je najplemenitejša beseda, izvor sreče in življenja.

ZDENKA PRIBOŽIČ, 8. a, novinarski krožek, Artiče

Občudujemo partizanske matere

Ko praznujemo dan žena, se našim mamicam zahvalimo za vse, kar so storile za nas dobrega. Stisnemo jim roko in jih poljubimo. Toda, kdo pa se spomni mater, ki jim je vojna vzela sinove? Marsikatera mati je dala več sinov za svobodo domovine. Gotovo jim je tesno pri srcu, ko gledajo

druge matere v objemu svojih otrok. V mislih se spominjajo na čase, ko so se poslavljale na pragu svoje hiše od svojih najdražjih, ki so odhajali proti sovragu. Mnogo krat so trepetale, ko so slišale strele. Ob žalostni novici, da je padel sin, mož, brat, so le tiho zajokale in stisnile pest. V

srcu so bile ponosne, da so vzgojile sinove, ki so vedeli, da so sinovi svoje domovine.

Teh mater in žena se spominjamo mi, pionirji in cicibani, z iskrenimi čestitkami za dan žena, s kramljanjem pa jim krajšamo urice samote in dolgočasje.

Brez mater in žena, ki so svoje sinove naučile ljubiti domovino in jo braniti, bi bila pot do svobode mnogo daljša. Zato jih mi pionirji toliko bolj spoštujemo in občudujemo.

SUZANA FIJAVŽ,
Stranice

Spominjamo se tudi...

Ob 8. marcu pripravi naša šola solkanskim ženam proslavo. Ob tej priložnosti obiščemo tudi delovne organizacije. Obenem se spomnimo že upokojenih solkanskih učiteljic. Podarimo jim cvetlice in našo Solkansko sapico. Pripovedujemo jim o življenju in delu na šoli. Potem obiščemo še vse partizanske žene in mame.

MARTINA KRAMAR, 5. a
OŠ SOLKAN

Mati

Ko prideš utrujena z dela,
mami,
te poljubim,
ti pa se zasmejiš
in mi rečeš:
»Kako si, moja deklica?«
»Srečen osmi marec,
mama,
ti želim!«

JASMINA RAJČEVIČ, 5. a
OŠ Drago Bajc, Vipava

Mala kurirka

Takrat, ko so bili hudi časi,
ko sovražnik prežal je na nas,
mala je kurirka počasi
in utrujena prispela v vas.

Vaščani so jo gledali
in pristopil je nekdo:
»Kaj pa ti, bi radi vedeli, te poslal je kdo?«

Odločno je kurirka
pogumna odvrnila:
»Ime mi je Marinka
in nosim sporočila.«

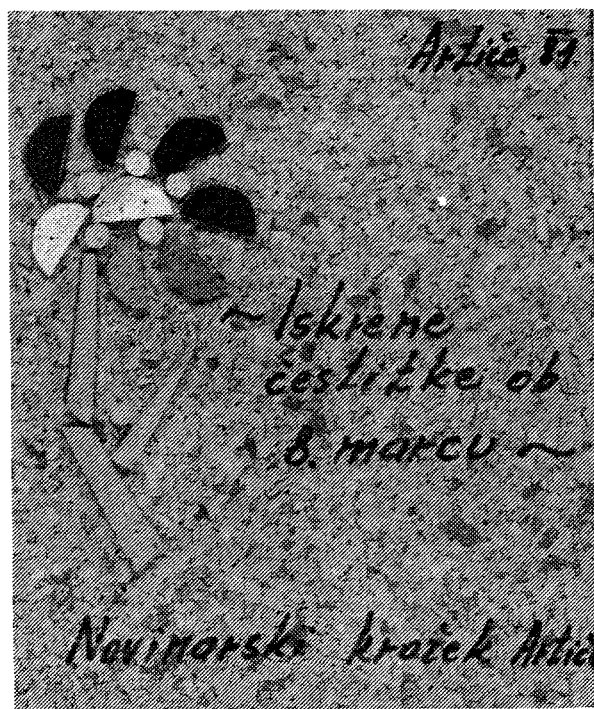
»Kdo je tu Kalan?
Povejte mi ljudje,
važno nosim pismo zanj,
mora biti tu nekje!«

Našla ga je brez težav
in pismo mu predala;
je rekel ji, ko je prebral:
»Pogumna si, čeprav si mlada!«

Še mnogo bilo je kurirčkov,
ki pisma tajna so nosili,
brez teh deklet in teh fantičkov,
bi svobode si ne priborili.

In prišla je svoboda,
kot sonce je pregnala črno noč,
pogrela trudne borce,
jim dala novo moč.

ROŽA OBLAK, 6. a
OŠ Cvetka Golarja
Škofja Loka

Onstran Karavank ni bilo lahko

Od dvesto mož, borcev za severno mejo 1918-19 z območja občine Ljubljana-Siška, jih danes živi še šestindeset, med njimi tudi veteran France Prašnikar (roj. 15. septembra 1898). France je bil eden ne tako redkih, ki je na svoji koži temeljito izkusil, kaj pomeni nesebična bitka za domačo zemljo.

Sele konec novembra osemnajstega leta je France prišel domov. Eksplozija bombe na avstrijski fronti na Tirolskem mu je poškodovala koleno. V prvih januar-skih dneh naslednjega leta se je France znašel v Rikarjevi vasi na Koroškem med Maistrovimi borci, ki so takrat zasedli dravski breg, kot se še vedno dobro spominja.

»Prebivali smo na neki veliki kmetiji s precej živine. Stražili smo, hodili v patroljo, se spopadali z Nemci, čuvali našo zemljo... Bilo je konec aprila devetnajstega leta, ko smo dobili nove

kem hlevu jim je nudil prvo pomoč neki civilni zdravnik.

Na železniški postaji Rikarjeva vas so ga trdneje obvezali in ga deli v deščice in takšnega odpeljali v Sinčo vas. Spet je omedlel, kosti so ob premikih glasno škrtale... Potem so ga s sanitetnim vlakom odpeljali v Maribor.

Ni bila lahka rana, zato Francetu v Mariboru niso dali noge v mavec. Še danes ve povedati, da so lepo ravnali z njim in da je bila dobra hrana.

Šest dolgih mesecev je prebil v postelji, nato pa so ga poslali v ljubljansko Belgijsko kasarno, kjer je bil poseben prostor za usposabljanje invalidov. France se je izučil za šoferja avtomobila in ko je novembra vendarle stopil na noge, je bila noga tri centimetre krajša. Venomer se je gnajala, na dan so prihajali drobci kosti, za polno škatlico vžigalic se

tamkajšnjimi delavci je izbruhnila huda anarhija, treba je bilo vojaške moči tudi na železnici...

Nekaj dni pozneje je slavilo Celje svoj »narodni dan« pod geslom Nemško Celje danes in nikdar več! Sestega novembra osemnajstega leta, ko je bila zmeda najhujša, ko so vrel ostanki Borojeve armade skozi Celje, se je mesto odelo v praznično obleko in na slovesen način proslavilo novovskilo državo. Dobili smo poziv, da odpomoremo Koroški.

S poročniki Ludvikom Kurbosom in Hawrilovom smo sklenili iti na Koroško. Ker pa ni imel celjski bataljon takrat niti za mestno varnost dosti vojakov, nam je bilo treba te šele zbirati. Dne 6. novembra smo hodili gostilnah in zbirali prostovoljce. Ta dan je prišlo v mesto dosti zavednih fantov, do pete ure popoldne smo jih oblekli na dvorišču grajske

stiski slovenskega človeka ter nadaljuje:

»Še isto noč, ko smo prišli v Prevalje, je poročnik Arnejčič s svojimi ljudmi zavaroval skladišče živil v Prevaljah. Zagotovil sem oddelek s patroljami. Odločil sem se zaseči iz mimo se vozečih transportov orožje in njim nepotrebna živila. Moji vojaki niso imeli hrane, bilo nas je prek petdeset. Z vzpostavitvijo reda v Mežiški dolini se je povečalo moštvo na nad tristo oboroženih mož.«

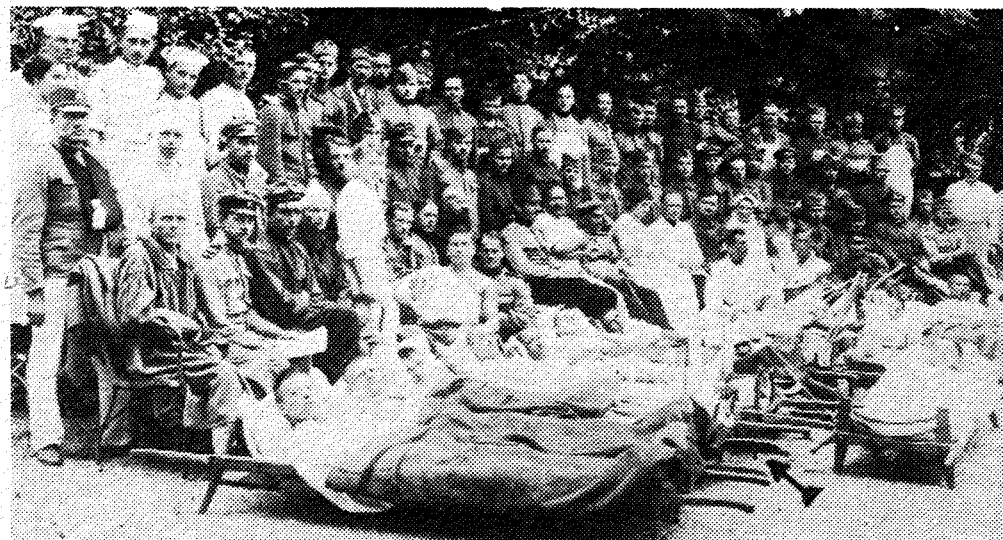
Malgaj zasede Pliberk

Triindvajsetega novembra so Malgajevi ljudje vkorakali v Pliberk, teden dni pozneje pa v Velikovec. Med tem je major Alfred Lavrič prek Ljubelja došel v Rož in ga zasedel s štiristo petdesetimi možmi na odseku Rož od Podklostra do blizu Velikovca, kapetan Knez pa Podjuno do Sinče vasi. Nemci so

dneh znašel tudi Marjan Medvešček.

»Konec osemnajstega leta se je bližal. Kakšnih trideset Maistrovih fantov se nas je domenilo, da pojdemo za božič v Djekše, v najsevernejšo slovensko vas, na ogled, v patroljo. Med nami je bil tudi Lucijan, Lucifer smo mu rekli, od Trsta nekje. Ko se je prek Romunije vrnil iz Rusije in ker ni maral domov na Primorsko, ki je bila zasedena z Italijani, se je javil Maistru. Lucifer se je v Rusiji spoznal z boljševidmom. Radi smo poslušali njegove revolucionarne ideje.

Lucijan je imel dekle blizu Djekš, dva sina sta imela pozneje. Tudi ljudi je poznal. Zgodilo se je, da je na božični večer domači župnik ostal brez ministranta. Lucijan je ta posel že opravljal in župnik ga je kaj hitro pregovoril. Vedeli smo, kako in kaj je z Lucijanom in njegovimi ide-

France Prašnikar med ranjenci v mariborski bolnišnici 15. septembra 1919. Leži na nosilih, drugi z leve

Franjo Malgaj

ameriške uniforme, posebno plašči so bili zelo topli, dolgi. Isti dan, bilo je osemindvajsetega aprila, so zapovedali strogo pripravljenost in ob treh zjutraj se je pod Tinjami, kakšnih sto metrov od cerkve, razpočila zelena raketa, znamenje za napad. Bilo nas je kakšnih trideset, Avstrijcev pa le deset, vendar so v postojanki imeli tudi artilerijo, ki je mi nismo premogli. Začeli smo napadati in nekaj minut čez tretjo uro že prišli do sovražnika. Ko nas je nemški stražar opazil, se je v trenutku odprl pekel. Med prvimi sem jo staknil v levo nogo nad kolonom, in da bi bila nesreča še večja - bila je dumdumka. Padel sem, soborca sta odskočila, se umaknila v kritje. Nekaj časa so še krepko regljale puške in strojnice in Avstrijci so se umaknili. Našli so jim sledili, jaz pa sem ostal tam sam, z razmesarjeno nogo, iz katere so gledale kosti.

Spomin za vedno

France se je zavlekel v grmovje in kmalu omedlel. Malo po osmi uri se je zbudil in začutil strašne bolečine. Dež je rosil in zadovoljil se je z dežnimi kapljami, ki so vsaj malo potešile strašno žejno. Nekako si je slekel srajco, jo nataknil na puško in začel mahati z njo. Kmalu so prišli na pomoč soborci, sanitejci in odnesli Franceta v štab, prek Drave, kjer so bili zbrani preostali ranjenci. V ne-

jih je nabralo. Še večkrat je moral na operacijsko mizo, dokler, po osemnajstih letih, niso vendarle ugotovili, da je v nogi še vedno drobec svinca. Od takrat ima France mir.

Pozabiti Koroške France ne more, krivični plebiscit ga bo spremljal do smrti, boj slovenskega naroda na Avstrijskem Koroškem spremlja z žalostjo in razočaranjem nad ljudmi.

Šentjurčan Franjo Malgaj

V dneh bojev za Koroško je maturant celjske gimnazije, fant iz Hruševca pri Šentjurju, ki se je dolgo bojeval na soški fronti in se ob razpadu Avstrije v začetku novembra 1918 znašel v Celju, pisal dnevnik, iz katerega povzemamo nekaj stavkov.

»Koroška! Nekdaj tako ponosno središče našega plemena si nam postala v dolgem suženjstvu razbolel del našega telesa. Tužni Korotani! Kako smo se ogrevali že kot dijaki za tvojo svobodo, gledali smo že vnaprej ono veselo jutro, ko bo tudi tvojemu ponižanju konec. In prišlo je. Razmajani stebri mačehe Habsburške so padli in šli mimo, da si vzamemo, kar je naše... na Koroško je bil naš cilj.

Slovenci Mežiške doline na Koroškem so poslali v Celje sla narednika Kotnika z vročo prošnjo, da jim pošlje mo vojaško pomoč. Med

vojarne štirideset v vojaške obleke. Dobili smo oddelek strojnih pušk s štirimi strojnicami in s to armado odkorakali ob zvokih godbe s solsko zastavo na čelu na kolodvor. Zbrana množica nam je klicala v slovo, želeč da bi bila Koroška kmalu rešena nemškega nasilja... od bataljonskega poveljnika pa sem dobil kot poveljnih oddelka povelje zasesti kolodvor Dravograd in tam zaseči mimo se vozeče vojaške transporte... vozili smo se brez vsakega provianta in brez denarja.

V Slovenj Gradcu smo izstopili, vlak pa je čakal nas. Tu nas je sprejel vrli predsednik slovenjgraškega Narodnega sveta dr. Slokar. V gostilni Druškovič smo večerjali in delali načrt, kako naj iztrgamo Nemcem postajo Dravograd. Ob polnoči se odpeljemo z vlakom naprej do Otiškega vrha. Po cesti pa je šla četa slovenjgraške narodne straže. S to četo naj bi mi oprežno obkolili kolodvor v Dravogradu, ki je bil zaseden z nemškimi stražami. Ko smo dospeli do dravskega mostu, nam javi poveljnik straže, poročnik Arnejčič, da je kolodvor že naš. Iz Maribora je bil prišel tisti večer poročnik Kavčič z eno strojnico in ga zasel... proti tretji uri zjutraj smo drdrali po dolini proti Prevaljam... s pripravljenimi strojnicami, katere smo postavili na tender, v negotovo in črno noč.

Nato govori Malgaj o položaju Slovencev na Koroškem, o ponemčevanju in

se umaknili na severni dravski breg. V Velikovcu je začel izhajati dvaindvajsetega decembra »Jugoslavanski Korotan«, ki ga je urejeval član Malgajeve čete in njegov sošolec Srečko Puncer, izdajal pa kar Malgaj.

Uspehi so sovražnika presenetili in kaj kmalu je odgovoril od vseh strani s krepko protiofenzivo. Slovenske čete so se drugega maja devetnajstega leta morale umakniti iz Velikovca in v nekaj dneh je bila po težkih bojih vsa Koroška izgubljena. Kapetana Pavla Razlaga in poročnika Franca Jurca ter štiri vojake so Avstrijci četrtega maja v Smarjeti v Rožu na zverinski način ubili. Padel je tudi Srečko Puncer in kmalu za njim tudi Malgaj.

Malgaj se je s četo osemdesetih mož precej časa branil na Tolstem vrhu nad Guštajnom (danes Ravne na Koroškem) pred napadalci. V Dravograd je telefoniral po pomoč in strelivo, a pomoči ni bilo od nikoder. Ko se je šestega maja popoldan plazil na svojem položaju skozi grmovje mu je eksplodirala ročna granata, ki jo je imel za pasom. Sovražniki so njegovo truplo zmagovalno divjaško zavlekli na pokopališče v Guštanju, v jeseni istega leta pa so ga sorodniki prepeljali v domačo zemljo.

Slovenska pesem navdušila Korošce

S Francetom in Malgajem se je na Koroškem v tistih

jami, smejali smo se in smejal se je tudi on.

Oblekel se je v dolgo srajco, z rdečimi robovi, in ko je bilo treba zvončkljati, je to storil na moč imenitno, glasno in na dolgo, pa ubrano hkrati... župnik ga je strmo pogledal. Lucijan se je obrnil proti nam: cerkev se je smejala, Lucijan pa pomežiknil.

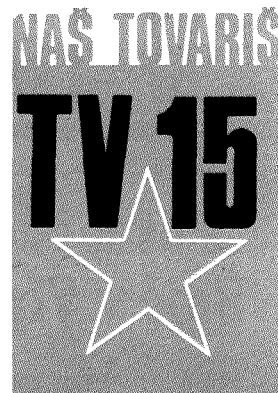
Najlepše pa je prišlo kmalu zatem. Na koncu maše se je Lucijan obrnil proti ljudem, dvignil roke v zrak in začel glasno in ubrano peti - toda slovensko, česar ljudje, tlačeni in zaničevani, niso bili vajeni.

Poslej smo ob vsaki priložnosti prepevali slovensko. Tudi za novo leto 1919 je Lucijan pel na koru, a molitve tistikrat ni bilo kaj prida: slovenska pesem je tako razgibala ljudi, da so pozabili na vse drugo.

Naš Lucifer je za novo leto tudi potrkaval z zvonovi, na katere je bil dobesedno nor. Njegovo potrkavanje se je zliło v milo sozvočje, imel je občutek za barvo tonov. Velikokrat je govoril, da bi bilo dobro zamenjati tuljenje siren z zvonovi, in da bi tudi topove s pridom nadomestili. Tudi za ljubljanski grad je govoril, da bi bilo neverjetno lepo poslušati z vrha stolpa zvonove, ki bi oznanjali jutro, poldne in večer...

Dobro je mislil naš Lucijan, Lucifer, ki ni pomišljal, ko je bilo treba braniti Rož, Podjuno, Zilo...

Marjan Medvešček
Kazimir Virant
Priredil M. S.

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenskim Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VRESNIK

Odgovorni urednik:
TONE URBAS

Novinarji - uredniki:

ZIVA DROLE - TV-15 za mladino

MILENKO STRASEK - reportaža

BOJANA ŽOKALJ-JESIH - naša organizacija

Lektor-redaktor:
KATJA HVALA

Tehnični urednik:
SINE KOVIČ ml.

Tajnica uredništva:
MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Vodja uprave:
MILAN SENIČAR

Uprava in naročninski oddelk:
Miklošičeva 28/I p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Letna naročnina 300 din, za izdajanje 340 din, posamezna številka v prosti prodaji 6 din

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljnega davka od prometa proizvodov

Korekture in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35